

Prac. Pomorz
Biblioteka
Równa
MK Toruń

09050/30

me pomor

09050/1976

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

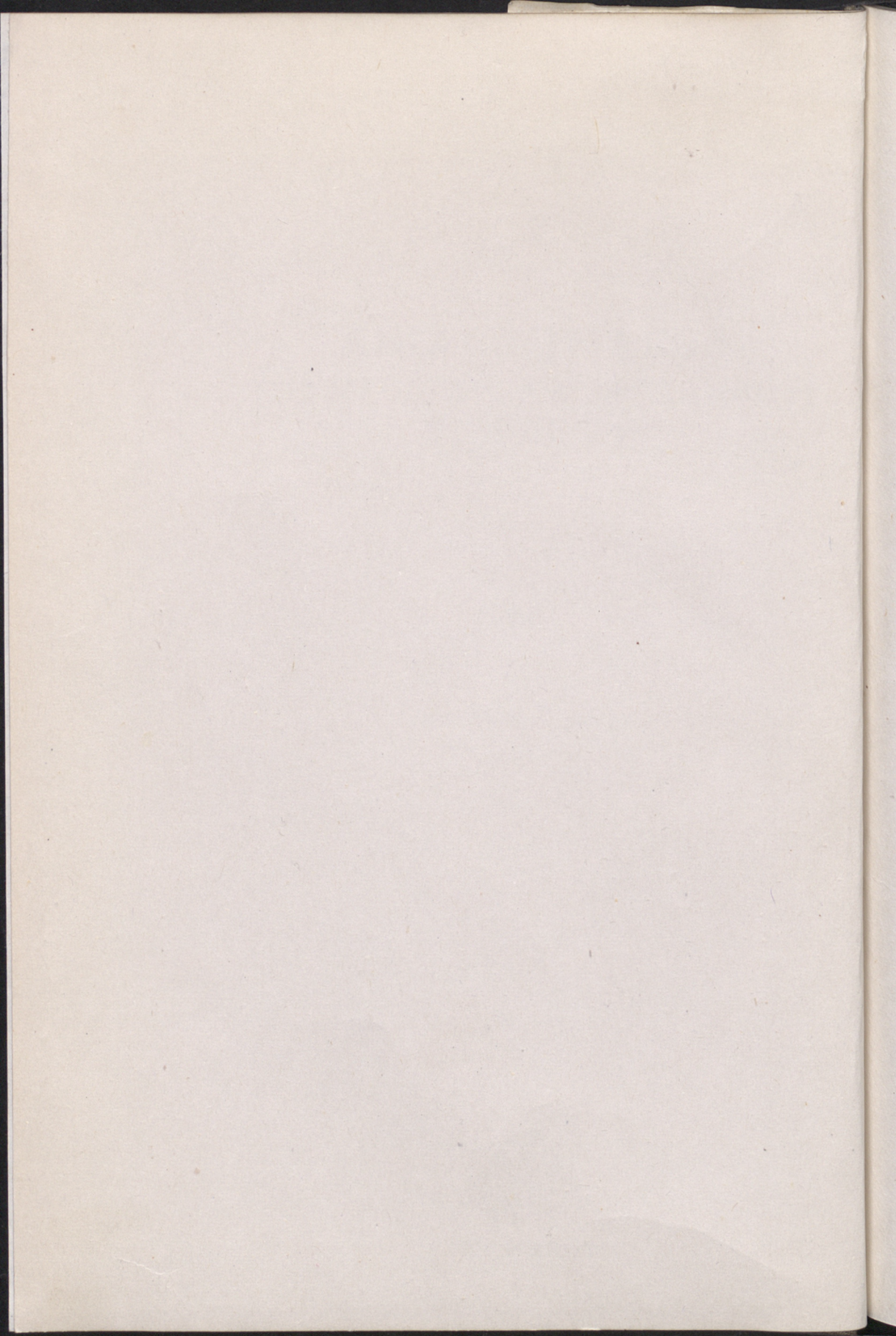
30

1 I 1976 - 31 XII 1976



TORUN 1977

SPRAWOZD. TOW. NAUK. W TORUNIU 30, 1976



Redaktor Naczelny Wydawnictw TNT

ARTUR HUTNIKIEWICZ

Komitet redakcyjny

Przewodniczący: prof. Stanisław Lisowski

SPRAWOZDANIA

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

W TORUNIU

SPRAWOZDANIA

Lubimie Roskówa, Zdzisław Zdrójkowski
ODWOLANIE AWIZACJI

W TORUNIU 30

1 I 1976 - 31 XII 1976

30

WYDANO 3 DOTACJI
11 XII 1976 - 11 XII 1976
URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO

W TORUNIU

0-9050



TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU

T O R U Ń 1 9 7 8

0

Redaktor Naczelny Wydawnictw TNT

ARTUR HUTNIKIEWICZ

K o m i t e t r e d a k c y j n y :

Przewodniczący: Bożena Osmólska-Piskorska

Członkowie:

Ludmiła Roszkówna, Zbigniew Zdrójkowski

WYDANO Z DOTACJI
URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO
W TORUNIU

09050



Czyt. Pomorska

TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU

W. 1262/78

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

Nr 30

1 I 1976 - 31 XII 1976 r.

SPIS TRESCI

	Strona
I. ODZNACZENIE TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU	
SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU	
Przebieg choroby 7	7
Wysłupienie przewodniczącego Rady Państwa prof. dra Henryka Jabłońskiego 9	9
30	
II. DOROCZNE WAJNE ZGROMADZENIE TOWARZY- STWA	
1 I 1976 - 31 XII 1976	
Przebieg choroby 14	14
Wykład prof. dra Juliusza Nętyńskiego: Rytm biolo- giczny człowieka 18	18
Protokół Dorocznego Ważnego Zgromadzenia człon- ków Towarzystwa Naukowego w Toruniu w dniu 23 lutego 1977 r. 27	27
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Naukowa- go w Toruniu za rok 1976 32	32
Sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa za rok 1976 52	52
Protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej w dniu 23 II 1977 r. 55	55
Zmiany w składzie Towarzystwa 56	56

Wydawnictwo Naukowe PWN

WYDAWCTWO NAUKOWE PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN
Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN

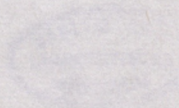
Wydawnictwo Naukowe PWN
Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN
Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN



Wydawnictwo Naukowe PWN

Wydawnictwo Naukowe PWN

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

Nr 30

1 I 1976 - 31 XII 1976 r.

SPIS TREŚCI

	Strona
I. ODZNACZENIE TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU	
Przebieg uroczystości	7
Wystąpienie przewodniczącego Rady Państwa prof. dra Henryka Jabłońskiego	9
II. DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZY- STWA	
Przemówienie wiceprezesa Towarzystwa Antoniego Swinarskiego	14
Wykład prof. dra Juliusza Narębskiego: Rytm biolo- giczny snu i czuwania	18
Protokół Dorocznego Walnego Zgromadzenia człon- ków Towarzystwa Naukowego w Toruniu w dniu 23 lutego 1977 r.	27
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Naukowe- go w Toruniu za rok 1976	32
Sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa za rok 1976	52
Protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej w dniu 21. II 1977 r.	55
Zmiany w składzie Towarzystwa	56

III. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

Górski K., Nowe zastosowanie komputera w badaniach mediewistycznych	60
Górski K., Angielska historia żeglarstwa	60
Hof U., Die Sprachfrage als Minoritätenproblem der Schweiz des XIX und XX Jhrds	60
Kriedte P., Industrialisierung vor der Industrialisierung	60
Kalisch J., Instytut Polsko-Niemiecki w latach 1936-1938	60
Karwicka T., Kultura ludowa ziemi dobrzyńskiej ...	61
Kwiatkowski S., Studia nad mentalnością religijną w Polsce w okresie rozbitcia dzielnicowego	65
Hertel J., Imiennictwo dynastyczne Piastów we wczesniejszym średniowieczu	65
Zajac J., Społeczeństwo i religia Noricum w okresie wczesnego cesarstwa rzymskiego	71
Hahn H., Exil und internationale Beziehungen. Theoretische Überlegungen	71
Posiedzenia Komisji Historycznej	71

WYDZIAŁ II

Kryszak J., Katastrofizm ocalający. Z problemów tzw. drugiej awangardy	78
Witkowska M., Die deutschen Fassungen des neulateinischen Schuldramas "Nabal" von Rudolph Gwalther	82
Oberlań E., Zdania względne we współczesnej polszczyźnie pisanej	84
Posiedzenia Komisji Filologicznej	87

	Strona
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	87
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	91
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	91

WYDZIAŁ III

Penzlin H., On the function of the frontal ganglion in insects	93
Broughton R.J., Sleep in the presence of predator	94
Posiedzenia Komisji Geograficzno-Geologicznej ..	94
Posiedzenia Komisji Astronomicznej	95

WYDZIAŁ IV

Popławski W., Zmiany w strukturze przestrzennej przemysłu w województwie bydgoskim	97
Justyński J., Ideologia polityczna renesansu indyjskiego	98
Stecki L., Odpowiedzialność małżonków za zobowiązania	98
Grzybowska-Kamińska K., Sądownictwo miasta Torunia do połowy XVII w.	98
Zdrójkowski Z., Prawo średzkie (Ius Novi Fori) ..	98
Posiedzenia Komisji Ekonomicznej	98

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW

WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

W y d z i a ł I

Gierszewski Stanisław	99
Przewoźna-Armon Krystyna	105

I

ODZNACZENIE TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

PRZEBIEG UROCZYSTOŚCI

W dniu 10 grudnia 1976 r. miała miejsce doniosła uroczystość dekoracji Towarzystwa Naukowego w Toruniu Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Z tej okazji w Sali Mieszczańskiej Ratusza Staromiejskiego odbyło się uroczyste posiedzenie członków TNT, w którym udział wzięli: członek Biura Politycznego KC PZPR, przewodniczący Rady Państwa PRL - prof.dr Henryk Jabłoński, I sekretarz KW PZPR, przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu - Zygmunt Najdowski, wojewoda toruński - Jan Przytarski, I sekretarz KM PZPR, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Toruniu - Zygmunt Demicki, prezydent miasta - Marian Rissmann, rektor UMK - prof.dr Wiesław Woźnicki, przedstawiciele towarzystw naukowych oraz liczni zaproszeni goście, w tym delegacje toruńskich zakładów pracy. Przewodniczącą Rady Państwa prof. Henryka Jabłońskiego i towarzyszących mu gospodarzy województwa oraz miasta powitała na dziedzińcu ratuszowym delegacja Zarządu Towarzystwa w osobach prof. prof. Antoniego Swinarskiego, Mariana Biskupa i Jana Szupryczyńskiego.



Polska Rzeczpospolita Ludowa

*W 32 rocznicę powstania Polskiej Ludowej,
w uznaniu wybitnych zasług
w walce o utrzymanie i rozwój kultury narodowej na Pomorzu
w okresie niewoli oraz za dotychczas wkład w rozwój nauki polskiej*

Rada Państwa

nadaje

Towarzystwu Naukowemu Toruńskiemu

*Krzyż Komandorski z Gwiazdą
Orderu Odrodzenia Polski*

Przewodniczący Rady Państwa

Krzysztof Jankowski

Warszawa, dnia 21 lipca 1976 r.

*Akt nadania Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą
Orderu Odrodzenia Polski*

Uroczystość rozpoczął hymn narodowy, po czym przemówienie powitalne wygłosił długoletni prezes TNT - prof.dr Konrad Górski. Omówił on znaczenie Towarzystwa w walce o utrzymanie i rozwój kultury narodowej na Pomorzu zarówno w latach niewoli, jak i po odzyskaniu niepodległości. Podkreślił też, że odznaczenie Towarzystwa stanowi wyraz hołdu i akt historycznej sprawiedliwości wobec jego założycieli.

Następnie zabrał głos przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński. Przedstawił on w obszernym wystąpieniu genezę i znaczenie Towarzystwa Naukowego w Toruniu w pierwszym, najtrudniejszym okresie jego 100-letniej działalności, podkreślając jego rolę w walce o utrzymanie polskości oraz znaczny wkład w rozwój nauki polskiej. Wiele uwagi poświęcił mówca postępowej i patriotycznej postawie założycieli TNT, a szczególnie jego pierwszemu prezesowi - Ignacemu Łyskowskiemu.

Następnie prezydent miasta Marian Rissmann odczytał tekst uchwały Rady Państwa z 21 lipca 1976 r., podjętej na wniosek Biura Politycznego KC PZPR w związku ze stuleciem TNT: "W 32 rocznicę powstania Polski Ludowej w uznaniu wybitnych zasług w walce o utrzymanie i rozwój kultury narodowej na Pomorzu w okresie niewoli oraz za doniosły wkład w rozwój nauki polskiej Rada Państwa nadaje Towarzystwu Naukowemu w Toruniu Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski".

Po długotrwałej owacji prof. Henryk Jabłoński wręczył delegacji TNT w składzie: prof. prof. Wilhelmina Iwanowska, Aleksander Jabłoński i Antoni Swinarski insygnia Orderu, a prezesowi TNT prof.drowi Konradowi Górskiemu dyplom jego nadania.

Prezes prof. Konrad Górski w imieniu całego Towarzystwa gorąco podziękował za wysokie odznaczenie. Następnie serdeczne gratulacje złożyli: I sekretarz KW PZPR - Zygmunt Najdowski, rektor UMK - prof.dr Wiesław Woźnicki oraz przedstawiciele towarzystw naukowych. Sekretarz generalny TNT prof.dr Marian Biskup odczytał depesze gratulacyjne od prezesa Polskiej Akademii Nauk prof. Włodzimierza Trzebiatowskiego oraz od wielu towarzystw naukowych i wyższych uczelni z całego kraju.

Na zakończenie uroczystości Zarząd TNT podejmował przewodniczącego Rady Państwa i towarzyszących mu gospodarzy województwa oraz miasta tradycyjną lampką wino.

W y d z i a ł II

Friedelówna Teresa 109

Kutzner Marian 111

Ważbiński Zygmunt 114

WYSTĄPIENIE PRZEWODNICZĄCEGO RADY PAŃSTWA
PRZEZ DRA HENRYKA LABIŃSKIEGO



Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, przy-
znany Towarzystwu Naukowemu w Toruniu przez Radę Państwa
w dniu 21 lipca 1976 r.

WYSTĄPIENIE PRZEWODNICZĄCEGO RADY PAŃSTWA
PROF. DRA HENRYKA JABŁOŃSKIEGO

Szanowni Towarzysze i Koledzy!

W ciągu ponad 100-letniej działalności Towarzystwo Naukowe w Toruniu przechodziło różne koleje losu, zmienny też z natury rzeczy musiał być zakres jego prac, modyfikacjom ulegała jego funkcja społeczna. Była to jednak zawsze i niezmiennie służba kulturze narodowej. W ciągu kilku pierwszych dziesięcioleci pełniona była w warunkach szczególnie złożonych i nie sprzyjających. Stanowił bowiem Toruń w wieku XIX i w początkach wieku XX bastion niemczyzny na polskim terenie etnograficznym, coraz silniej przez władze pruskie popierany w miarę aktywizacji społeczeństwa polskiego.

Podłoże dla takiej funkcji Torunia istniało zresztą dużo wcześniej. Ilustruje to świetnie relacja J.U. Niemcewicza z 1812 roku. Zwiedzając wówczas Toruń pisał on o gospodarczej ruinie miasta po upadku państwa polskiego, wyrażającej się w zmniejszeniu o 3/4 jego ludności, stwierdzając, że mimo to - pozostali jego mieszkańcy nie garnęli się do polskość, gdy znaleźli się w granicach Księstwa Warszawskiego. "Odwiedziłem gimnazjum tutejsze, dziś już departamentową szkołę; uczy się w niej do 150 młodzieży" - pisał Niemcewicz. "Zastarzała od wieków niemczyzna, odwieczna nietolerancja i fanatyzm miasta tego sprawiają, że szkoły te przepisom edukacji narodowej opierają się z krnąbrnością, że nauki nie idą jak by należało, że polski język niechętny i nauczającym i uczącym się jest".

Jeśli nawet przyjmemy, że w słowach rozgoryczonego Niemcewicza jest sporo przesady, że niesłusznie uogólnił na całą ludność Torunia stanowisko bogatszego mieszczaństwa - to i tak stwierdzić musimy istnienie w nim naturalnej bazy dla późniejszej akcji germanizacyjnej. Z drugiej znów strony nie było przecież sprawą przypadku, że w ruchach patriotycznych, je-

kie zrodziły się w początkach lat czterdziestych XIX wieku, biorą udział toruńscy rzemieślnicy, że w czasie wydarzeń 1846 roku - jak doniosły niemieckie gazety - aresztowani w Toruniu za patriotyczną działalność Polacy "należą jedynie do niższego stanu rękodzielniczego".

Na tym tle zrozumiałe jest, że zamożny ziemianin, dziedzic Mileszew w powiecie brodnickim, Ignacy Łyskowski skierował w 1847 r. gorzkie "Słowa prawdy" pod adresem własnej klasy społecznej, konkludując równocześnie: "Wtenczas tylko uderzy godzina ocalenia Polski, [gdy] z uczuciem godności obywatelskiej i równości swobód lud powstanie, bo już nie do szlachty jako do klasy uprzywilejowanej, lecz do ludu należy przyszłość Polski. Stąd konieczny wynik, że kto dzisiaj nie jest z ludem, ten jest wrogiem Polski [. . .]. Jak jest prawdą, że Polska powstanie, tak zarówno jest nieodzowną prawdą, że powstanie przez lud, przez ludową rewolucję [. . .]. Nikt zaprzeczyć nie może, że ów olbrzym - lud - już bliski ocknienia, że tu i ówdzie już się wzrusza, czując swoje powołanie do życia historycznego i obudzi się prędzej czy później bez wątpienia".

I choć to zwrócenie się ziemianina-patrioty w kierunku ludu nie było konsekwentne, choć on sam i jemu podobni, gdy przeszła rewolucyjna fala wiosny ludów, staną na pozycjach znacznie bardziej kompromisowych wobec sił społecznie zachowawczych - zapomnieć nie można genezy cytowanych słów, którym po latach wielu historia pełną przyznała rację.

I w tym świetle rozpatrywać należy wszystkie poczynania zmierzające do przeciwstawienia się naciskowi germanizacyjnemu, do ratowania i rozwoju własnej, narodowej kultury polskiej na Pomorzu, dla którego Toruń stawał się coraz ważniejszym ośrodkiem. Wystarczy choćby wymienić powstałą w 1848 r. organizację stypendialną pod nazwą Towarzystwo Pomocy Naukowej i Towarzystwo Moralnych Interesów, założone przez Łyskowskiego w 1869 r. dla "podniesienia oświaty i obyczajności wśród ludności polskiej".

Ale wszystkie te działania nie stanowiły dostatecznej przeciwwagi dla tak prężnych niemieckich instytucji naukowych działających na tym terenie, jak Naturforschende Gesellschaft w

w Gdańsku czy Copernicus-Verein für Wissenschaft und Kunst w Toruniu. Ta druga zwłaszcza instytucja szczególnie wyróżniła się nienawiścią do wszystkiego co polskie, za cel sobie stawiając "udowodnienie" przy pomocy pseudonaukowych metod, że tylko Niemcy mają prawo do ziem zagrabionych ich prawowitym dziedzicom.

Dopiero w zestawieniu z tymi faktami zrozumieć można, czym było powstanie w grudniu 1875 r. Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Prawda to, co dziś podnoszą jego historycy, że pierwszy prezes Towarzystwa, dwukrotnie tu już wspomniany Ignacy Łyskowski, nie był uczonym, podobnie jak nie było nimi kilku innych spośród najbardziej zasłużonych twórców Towarzystwa. Ale ten właśnie fakt uważam za najbardziej znamieny dla genezy tego nowego, o wielkim znaczeniu centrum polskiej myśli naukowej. Wiąże się z tym jak najbardziej słusznie przypomniana przez prof. Górskiego opinia, iż było to (przynajmniej w pierwszym okresie) towarzystwo miłośników historii. I to właśnie nie było na ówczesnym etapie walki o kulturę polską, walki o polskość Pomorza najistotniejsze, jako niezbędne uzupełnienie rozwijanej wówczas "pracy organicznej".

Na właściwym też miejscu znalazł się jako prezes Towarzystwa Łyskowski, działacz polityczny i społeczny, publicysta i propagator oświaty, założyciel dziesiątków bibliotek wiejskich, popularyzator wiedzy agronomicznej wśród chłopów. To wszystko było niezwykle ważne i potrzebne, by umocnić polski potencjał gospodarczy, zwiększyć jego zdolność oporu przeciw germanizacji, ale ukoronowaniem tego kompleksu rozlicznych działań musiało być stworzenie ośrodka naukowego. I fakt, że ludzie typu Zygmunta Działowskiego, Antoniego Donimirskiego, Michała Sczanieckiego, Ignacego Łyskowskiego to rozumieli - wydaje dobre świadectwo ich rzetelnej i patriotycznej postawie.

Takie były początki, a później przyszło 100 lat działalności. Ani czas, ani miejsce po temu, by przypominać tu jej poszczególne etapy, czy określać, w jakich dziedzinach i kiedy charakteryzowała się szczególnie godnymi pamięci sukcesami. Zrobili to zresztą już inni, bardziej ode mnie kompetentni. Jest też rzeczą oczywistą, że jak każdy żywy organizm musiało Towarzystwo zmieniać swój kształt, metody pracy, stawiać sobie



Przewodniczący Rady Państwa PRL prof.dr Henryk Jabłoński wręcza odznaczenie delegacji TNT w osobach:
prof.dr Wilhelmine Iwanowska, prof.dr Aleksander Jabłoński i prof.dr Antoni Swinarski

różne, związane z ogólnymi warunkami zadania. A jeśli dłużej nad genezą jego się zatrzymałem - to jedynie po to, by przypomnieć, z jakiego ducha wyrosło, by móc stwierdzić, że służbie, nauce i kulturze ojczystej było wierne przez cały czas swego istnienia, by wyrazić przekonanie, że pozostanie jej wierne w całej dalszej swej przyszłości.

Kiedy późniejszy pierwszy jego prezes, jako młody działacz polityczny, wiązał nadzieje Polski z rewolucyjnym czynem jej ludu - było to tylko z miłości Ojczyzny wyrosłe marzenie, któremu następane dziesiątki lat ciężkiej, uporczywej walki o zachowanie polskości tej ziemi wydawały się zaprzeczać. A przecież historia temu szlachetnemu marzeniu nadała walor rzeczywistości po wielekroć pełniejszej niż to przed bez mała 130 laty przewidzieć było można. I ta właśnie rzeczywistość nadaje określony kształt współczesnemu polskiemu patriotyzmowi, a przed ludźmi nauki stawia perspektywę wciąż rosnących możliwości pracy dla narodu, dla jego coraz większego wkładu w dzieje ludzkości. I im głębsze będzie poczucie związku naszych uczonych z masami ludowymi, im bardziej czuć się będą nierozdzielalną częścią składową ludu pracującego Polski, tym większa gwarancja nieustannego rozkwitu materialnej i duchowej siły Ojczyzny. Oczywiścieść tej prawdy jest bezsporna, a - mimo to - wciąż ją powtarzać trzeba.

Dawno już temu wybitny biolog, początkowo daleki od wszelkiej działalności politycznej, uznał - już w wieku dojrzałym - konieczność swego w niej zaangażowania. I tak to motywował: "Nie co innego, a właśnie przewaga moralnych haseł rzuconych i wyznawanych przez współczesne ruchy robotników, wytwarza te dysproporcje autorytetu i wpływu, jakie zaznaczają się pomiędzy warstwą robotniczą i warstwą inteligentką. Tę obniżenia autorytetu inteligencji nie jest w stanie wyrównać przewaga środków działania społecznego, spoczywająca w ręku warstwy wykształconej, gdyż przewaga inteligentkiej wiedzy nie jest podbudowana przewagą moralnych haseł społecznych". I Stanisław Kulczyński, bo o nim tu mowa, żądał, by inżynierowie, lekarze, uczeni uznali również za swoje hasła klasy robotniczej: sprawiedliwości społecznej, niepodległości i światowego pokoju.

Od tego czasu upłynęło sporo lat. Wyrosły nowe zastępy polskiej inteligencji, a wśród naszych młodych kolegów, w których upatrujemy już naszych następców, wielu urodzonych po napisaniu cytowanych słów Stanisława Kulczyńskiego. Ale problem prezeń postawiony, choć w zmienionych warunkach, inne przybrał formy - pozostał.

Patriotyczna jedność narodu, wyrażająca się we wspólnym, skoordynowanym wysiłku, jest podstawowym warunkiem szybkiego osiągnięcia naszego szczytnego celu - budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Oznaczać ona musi coraz głębszą realizację sprawiedliwości społecznej, dalsze zbliżenie klas i warstw ludzi pracy, coraz większe możliwości rozwoju każdej jednostki, coraz pełniejszy rozwój i doskonalenie demokracji socjalistycznej. Niezbędna w tym celu jest odpowiednia baza materialno-techniczna, włączenie rewolucji naukowo-technicznej w proces socjalistycznego budownictwa, wychowanie człowieka o wysokich walorach intelektualnych i moralnych. We wszystkich tych zakresach życia narodu uczeni odgrywać muszą coraz większą, coraz donioślejszą rolę. A niezawodną busolą, wskazującą prawidłowy kierunek ich działania, jest miłość Ojczyzny, sprawiedliwa duma z jej osiągnięć i równie sprawiedliwe pragnienie, by wśród przodujących narodów świata zajmowała poczesne miejsce.

Dzieje naukowego ośrodka toruńskiego pozwalają wierzyć, że tak również myślą ci, którzy go tworzą. A to jeden powód więcej, by uznać decyzję o odznaczeniu ich Towarzystwa Naukowego za w pełni uzasadnioną i złożyć im z tej okazji gorące gratulacje.

II

DCROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA W DNIU 23 LUTEGO 1977 R.

PRZEMÓWIENIE WICEPREZESA TOWARZYSTWA ANTONIEGO SWINARSKIEGO

Otwieram doroczne walne zebranie Towarzystwa Naukowego w Toruniu w 102 roku jego istnienia i witam serdecznie przybyłych gości, przedstawicieli społeczeństwa miasta i członków Towarzystwa.

Rok 1976 zapisał się w historii Towarzystwa ważną i pełną wymowy uroczystością. 10 grudnia przewodniczący Rady Państwa prof.dr Henryk Jabłoński, w obecności kierownictwa politycznego i administracyjnego województwa i miasta, wręczył Towarzystwu, przyznane uchwałą Rady Państwa, bardzo wysokie odznaczenie - Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski jako wyraz uznania za historyczną i obecną działalność Towarzystwa.

Pragnę z tego miejsca raz jeszcze złożyć gorące podziękowanie promotorom tego odznaczenia - Komitetowi Wojewódzkiemu Partii i władzom województwa, zapewniając, iż Towarzystwo dalszym wysiłkiem pracy dołoży swój udział w budowie i realizacji wspólnych celów wszystkich Polaków - dalszego rozwoju Polski Ludowej.

Rok sprawozdawczy zapisał się zwiększeniem liczby członków do ponad 500 osób. W podstawowych kierunkach działalności Towarzystwa uzyskaliśmy:

- wydanie 215,5 arkuszy wydawniczych obejmujących 15 pozycji,
- wykonanie 16 053 zdjęć mikrofilmowych i 22 460 fotokopii dla potrzeb tutejszych placówek naukowych,
- zorganizowanie lub współpraca w organizacji 12 zjazdów i spotkań naukowych z udziałem uczonych z zagranicy.

Akcja popularyzacji wiedzy ma do zapamiętania na swoim koncie oprócz wydawnictw popularnonaukowych także 10 wykładów z cyklu "Studium wiedzy o województwie toruńskim" oraz zainicjowanie i prowadzenie cieszącego się dużym powodzeniem cyklu "Nauka i Muzyka". Notujemy ponadto zapoczątkowanie nowego cyklu wykładów pod nazwą "Życie i Wszechświat", obejmującego wykłady z astronomii, biologii i geografii.

W czasie uroczystości 100-lecia Towarzystwa, przedstawiając chlubne karty przeszłości, wyraźnie podkreślono, że rocznica ta to nie tylko spojrzenie w przeszłość, lecz i okazja do naszkicowania roli i zadań Towarzystwa w przyszłości. Formułując te zadania stwierdzono, że Towarzystwo, nie zmniejszając swej aktywności w dotychczasowych dziedzinach pracy, włączy się szeroko swym potencjałem naukowym do współdziałania w rozwiązywaniu bieżących potrzeb i problemów naszego terenu.

Pragnę wyrywkowo tylko przedstawić realizację tych za-mierzeń w roku sprawozdawczym.

W przygotowaniu do druku znajdują się dwie pozycje prac popularnonaukowych z dziedziny prawa i ekonomii: Kazimierza Sokołowskiego "Spożycie", model i kształtowanie" oraz Stanisława Jędrzejewskiego "Nowe prawo budowlane".

Do najważniejszych inicjatyw okresu sprawozdawczego zaliczamy powołanie międzywydziałowego zespołu pod przewodnictwem prof. Szupryczyńskiego, który zajął się badaniem zasobów środowiska i jego ochroną. Zespół ten, we współpracy z oddziałem wojewódzkim Naczelnej Organizacji Technicznej w Toruniu, podjął niebywale ważną i unikalną w skali krajowej akcję przygotowania mapy i dokumentacji zasobów bogactw natural -

nych i wody, jak również mapy miejsc rozprzestrzeniania się składników degradujących środowisko w rejonie województwa toruńskiego. Realizacja tego zaawansowanego już zamierzenia stworzy pierwszą w Polsce pełną dokumentację stanu naszych zasobów i ich zagrożenia działalnością człowieka, dając podstawę do udokumentowanych poczyniń ekonomicznych i inwestycyjnych.

Zgodnie ze stosowanym od wielu lat zwyczajem, sprawozdanie z działalności Towarzystwa w r. 1976 zostało wszystkim członkom rozesłane. Zwalnia to Zarząd od powtarzania pełnego tekstu zawartych tam danych.

Rok sprawozdawczy nie był pozbawiony trudności organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych. Jeżeli dzisiaj, podsumowując ten okres, możemy spojrzeć na r. 1976 z zadowoleniem, to jest to niewątpliwa zasługa tak licznej grupy aktywnych działaczy Towarzystwa w pracach wydziałów i komisji. Ich ofiarna praca i wysiłki zostały uwieńczone rezultatami dzięki temu, że wykraczali często poza normalne obowiązki służbowe, zwłaszcza jeśli chodzi o działy: administracji, wydawnictw, mikrofilmowni, zbiorów bibliotecznych. Pragnę z tego miejsca przekazać na ręce dyrektora administracyjnego dra Zakrzewskiego wyrazy pełnego uznania i serdecznego podziękowania za ofiarny trud w r. 1976.

W roku sprawozdawczym z grona czynnych i tak dla Towarzystwa zasłużonych członków ubyli: nieodżałowanej pamięci prof. dr Wojciech Hejnosz oraz prof. dr Kazimierz Sośnicki.

Wojciech Hejnosz urodził się 3 kwietnia 1895 r. w okolicach Lwowa i w r. 1914 ukończył gimnazjum w Jarosławiu, biorąc już w czasie nauki udział w tajnych organizacjach niepodległościowych. W wyniku działań wojennych okresu 1914-1918 wywieziony został jako jeńiec wojenny do Turkiestanu, skąd wrócił do kraju dopiero w r. 1920; rozpoczął wówczas studia we Lwowie. Tam uzyskał w r. 1924 doktorat prawa, studiując jednocześnie filozofię. W r. 1929 został sędzią grodzkim w Drohobyczu, a od 1930 archiwistą Archiwum Ziemińskiego we Lwowie. W r. 1936 habilituje się na wydziale prawa uniwersytetu we Lwowie, zostając w tym samym okresie sekretarzem generalnym Pol-

skiego Towarzystwa Historycznego, którą to funkcję pełnił do r. 1947. W r. 1939 bierze udział w obronie Lwowa, a w czasie okupacji w tajnym nauczaniu. Od r. 1945 obejmuje wykłady z historii ustroju i prawa polskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tymże roku przybywa do Torunia, stając się jednym z organizatorów łutejszego Wydziału Prawa. Długoletni członek Zarządu Towarzystwa, redaktor "Fontes", oddany swej pracy, zapisał się trwale na kartach historii Towarzystwa. Zmarł 23 lipca 1976 r.

Kazimierz Sośnicki, urodzony 11 stycznia 1883 r. we Lwowie, ukończył w r. 1906 wydział filozoficzny łutejszego uniwersytetu, studiując jednocześnie pedagogikę, fizykę i matematykę. W r. 1917 uzyskał niemal w tym samym czasie dwa doktoraty, z filozofii i z matematyki. Do r. 1929 pracował w szkolnictwie średnim jako nauczyciel, później dyrektor gimnazjum, wreszcie wizytator w kuratorium lwowskim. Od r. 1929 obejmuje wykłady na uniwersytecie i Akademii Handlowej we Lwowie. W r. 1945 przechodzi do nowo tworzącego się uniwersytetu w Toruniu jako jeden z jego organizatorów, tak bardzo zasłużonych dla tej uczelni, wychowawca wielu pokoleń studentów, niezwykle uzdolniony pedagog. Zmarł w październiku 1976 r.

Uczcijmy minutą milczenia pamięć tych ludzi, których aktywności i oddaniu tyle nasze środowisko zawdzięcza.

x

Sprawozdanie Zarządu, które przedstawię dzisiaj w imieniu nieobecnego, z powodu choroby, prezesa prof. Konrada Górskiego, pragnąłbym zakończyć apelem do wszystkich członków Towarzystwa o aktywny udział w przewidzianych na r. 1977 zamierzeniach Towarzystwa. Stawiamy przed członkami ambitne i trudne w realizacji plany na r. 1977, wymagające aktywnego współdziałania jak największej liczby członków.

Nie sposób zakończyć tego sprawozdania bez podkreślenia troskliwej życzliwości, jaką Towarzystwo odczuwa w opiece władz wojewódzkich, z którymi w roku sprawozdawczym często odbywano robocze spotkania. Władze wojewódzkie zapewniły To-

warzystwu fundusze i limity budowlane w r. 1976 i przyczyniły się, dzięki staraniom Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, do uzyskania z Ministerstwa Kultury i Sztuki finansowania remontu i przebudowy gmachu Towarzystwa przy ul. Wysokiej, jak i zabezpieczenia funduszków w wysokości 3 mln zł na r. 1977. Także z funduszków wojewódzkich sfinansowano dokumentację urządzenia wnętrza gmachu.

W ten sposób tak ważna dla Towarzystwa sprawa odbudowy historycznego gmachu przy ul. Wysokiej została poważnie zaawansowana. Tym optymistycznym akcentem kończę sprawozdanie Zarządu za okres roku 1976.

WYKŁAD PROF. DRA JULIUSZA NARĘBSKIEGO RYTM BIOLOGICZNY SNU I CZUWANIA

1. **W s t ę p .** W życiu zwierząt i człowieka bardzo wyraźnie występują naprzemienne okresy aktywności i spoczynku. To prawo natury odgrywa doniosłą rolę, szczególnie u stałocieplnych kręgowców, u ptaków i ssaków, które mają najwyżej rozwinięty układ nerwowy. Kieruje on zachowaniem się zwierząt i podlega przez całe życie naprzemiennym, rytmicznym zmianom poziomu i charakteru aktywności.

Życie na ziemi we wszystkich etapach ewolucji rozwijało się pod przemożnym wpływem dobowego rytmu obrotów ziemi dookoła swej osi, a więc dnia i nocy. Jest on przede wszystkim rytmem drastycznych zmian natężenia energii słonecznej. Każda aktywność wywołuje zmęczenie, które ją ogranicza, zmuszając do wypoczynku. Wszystkimi formami zachowania się kieruje ośrodkowy układ nerwowy. Odbiera on i przetwarza wielką ilość informacji, a męczy się tym bardziej, im dłużej i intensywniej działa. Ilościowa ocena tej intensywności jest bardzo trudna, a dotyczy napięć emocjonalnych, na tle których powstają motywy działania. Spoczynek człowieka pojawiający się w rytmie dobowym to wprawdzie nie tylko, ale przede wszystkim - sen.

2. **Z e g a r b i o l o g i c z n y .** Jest tylko jeden sposób, aby rozstrzygnąć:

a) czy nasze zwykłe 16 godzin aktywności i 8 godzin snu sterowane są światłem dnia i ciemnością nocy (fotoperiodem dobowym), a także warunkami otoczenia i nawykami życia społecznego, czy też

b) jest to rytm spontaniczny, wrodzony i zależny od zdolności mierzenia czasu przez organizm, a odbijający bezpośrednio potrzeby biochemiczne układu nerwowego. W tym celu trzeba człowieka całkowicie izolować od otoczenia, umieścić w specjalnie przygotowanym bunkrze, pozbawić naturalnego oświetlenia, zegarka i kalendarza. Natomiast całe zachowanie takiego badanego musi być rejestrowane z zewnątrz.

Tego rodzaju badaniom - swobodnego przebiegu następstwa aktywności oraz spoczynku, w tym snu - poddało się dotąd ponad 200 ochotników. Wynik badań jest jednoznaczny. Udowodniono istnienie w układzie nerwowym zegara biologicznego, czyli zdolności do odmierzania czasu. Zegar taki może być oparty tylko na przebiegu określonych strumieni przemian biochemicznych i wydaje się polegać na zasadach działania licznika kumulacyjnego. Niezależnie od zawitości swojej struktury licznik taki wypełnia się (lub opróżnia) i po określonym czasie traci zdolność dalszego działania w dotychczasowym stanie. Skokowo przechodzi w stan jakościowo inny, w którym kierunek zmian prowadzi do odtworzenia stanu poprzedniego w układzie. Ten rytm endogeny aktywności i snu u znacznej większości ludzi izolowanych jest nieco dłuższy od dobowego i wynosi około 25 godzin. Dlatego nazwano go okotodobowym (circadian). U bardzo nielicznych jest on krótszy niż dobowy, a jeszcze rzadziej spotyka się dwudobowy. Rejestracja zmian temperatury odbywającej się jednocześnie z przejawami snu i czuwania pozwala u niektórych ludzi stwierdzić rozkojarzenie dobowych krzywych zmian temperatury ciała i przebiegu następstwa czuwania i snu. A więc zegary biologiczne zawiadujące aktywnością w czuwaniu i snem oraz funkcjami neurovegetatywnymi mogą się "rozstraić", ulec desynchronizacji. Nigdy nie zachodzi to w warunkach zwykłego bytowania. Dobowy fotoperiod dnia i nocy oraz bodźce socjalne, a nawet temperaturowe, mają zdolność dostrajania wszystkich zmian w organizmie rzędzo-

nych zegarami biologicznymi. Dlatego bodźce te w chronobiologii nazywają się synchronizatorami złożonego zegara biologicznego.

3. S e n . Sen wypełnia ludziom $1/3$ życia i powtarza się jako nawracająca, nieuchronna i elementarna potrzeba, analogicznie do potrzeby pokarmowej. Dorośli ludzie zasypiają po 16-18 godzinach aktywności, ale każdy wie, że może być ona dłuższa. Im dłuższe jednak czuwanie i intensywniejsza aktywność, tym większa potrzeba snu i coraz mniej sprawne działanie. Miarą tego może być stałe pogarszanie się wyników w strzelaniu sportowym w ciągu kilkudobowej, coraz trudniejszej do wymuszenia bezsenności. Całkowita bezsenność jest niemożliwa do osiągnięcia u dorosłego przez czas dłuższy niż 7 dób. Naturalną własnością układu nerwowego, która może przeciwstawić się realizacji potrzeby snu, ale tylko do czasu, jest tzw. funkcja wartownicza. W stanie zagrożenia wyzwalamy podniecenie emocjonalne o charakterze alarmowym, zapadnięcie w sen może być odroczone. A jeżeli sen w końcu ogarnie zmęczonego, może być on sptycony, a więc lekki i łatwy do przerwania.

Sen występuje w pełnym repertuarze objawów tylko u zwierząt stałocieplnych - u ptaków i ssaków. Jest więc zjawiskiem ewolucyjnie późnym. Uważamy, że sen człowieka i zwierząt jest w istocie swej identyczny, a więc modele zwierzęce doskonale nadają się do badania jego natury.

a. Definicja snu jest trudna, bo ma wciąż jeszcze charakter opisowy. Sen jest spoczynkiem szczególnego rodzaju, gdyż obok bezruchu i przyjmowania spoczynkowej, wygodnej pozycji ciała charakteryzuje go zniesienie świadomości. Jest to kluczowy objaw spowodowany swoistym dla snu stanem mózgu. Wskutek tego śpiący mózg znajduje się w czynnościowej izolacji. Nie przyjmuje on i nie przetwarza informacji docierającej poprzez narządy zmysłowe i nie wysyła sygnałów do narządów wykonawczych, dzięki którym przejawia się aktywność zwierząt. Zniesienie świadomości we śnie nie jest głębokie, dlatego zawsze można go przerwać każdym rodzajem bodźca (odbieranym przez narządy zmysłowe), jeżeli będzie on miał odpowiednią siłę.

Sen naraża na niebezpieczeństwo wskutek utraty świadomości i odcięcia od dootywu informacji z otoczenia. Dlatego biologicznie niezbędna jest wspomniana cecha układu nerwowego, którą nazywamy wartowniczą. Budzą bowiem ze snu nie tylko bodźce silne, ale również słabe, jeśli niosą informację zagrożenia.

b. Współczesna diagnostyka snu oparta jest jednak nie na podstawowych psychofizjologicznych cechach snu, tylko na wybranych kryteriach fenomenologicznych. Dzisiejszy poziom techniki pozwala na łatwe rejestrowanie spontanicznej czynności bioelektrycznej mózgu, której postać okazała się swoista dla snu. Elektroencefalografia (EEG) uzupełniona rejestracją ruchów gałek ocznych (EOG) i czynności bioelektrycznej mięśni podbródkowych lub mięśni karku (EMG) u zwierząt nosi łączną nazwę techniki poligraficznej. Wszystkie te 3 parametry są na pewno daleką pochodną elementarnych procesów swoistych dla snu, ale są wysoce użyteczne. Dostarczają obiektywnych danych o zaśnięciu i przebudzeniu oraz o wielofazowej strukturze snu, i to bez obniżenia komfortu spania, co mogłoby zniekształcać jego przebieg. Poligrafię snu opracowali Dement i Kleitman w r. 1957 w Chicago. Wprowadzono ją powszechnie po opublikowaniu jako zalecenie grupy ekspertów od roku 1968.

c. Wewnętrzna fazowa struktura snu. Sen wszystkich zwierząt i ludzi składa się z dwóch faz. Nazwy ich są umowne. Pierwsza - rozpoczynająca się tuż po zaśnięciu - to sen non-REM (ang. bez szybkich ruchów oczu) lub sen wolnofalowy, bo charakteryzują go fale EEG o niskiej częstotliwości i dużej amplitudzie. Druga faza, zawsze wstępująca po poprzedniej, to sen REM (z szybkimi ruchami oczu) lub sen paradoksalny, ma bowiem wiele cech, które zaskoczyły odkrywców. Postać EEG jest w tej fazie snu bardzo zbliżona do typowej dla czuwania, a jednak jest to sen głęboki. Fazie REM towarzyszą liczne szybkie ruchy oczu, spadek napięcia mięśni lub nawet jego zanik. Dwie fazy łącznie, zawsze w wymienionej sekwencji, tworzą wewnętrzną strukturalną jednostkę snu, zwaną jego cyklem, której czas trwania u ludzi wynosi około 100 minut (u kota 21 min). W zwykłym śnie nocnym dorosłego człowieka powtarza się

on przeważnie pięć razy. Faza n-REM rozpoczynająca sen, po zsumowaniu we wszystkich cyklach, zajmuje około 4/5 snu, a faza kolejna - REM - pozostałą 1/5 część. Sen n-REM u ludzi i naczelnych ma 4 kolejne stadia, określane cyframi arabskimi. Zaraz po zaśnięciu pojawia się stadium 1, trwa tylko kilka minut. Jest to przejście między snem i czuwaniem. Stadium 2 to już pełny sen. Zsumowane jego epizody wypełniają do 55% nocnego snu. Kolejno pojawia się stadium 3 i po nim stadium 4-n-REM. Reprezentują one najgłębszy sen, pełen EEGraficznych fal powolnych, tzw. "delta". Po śnie "delta" z reguły pojawia się znowu stadium 2, a po nim faza REM. Ta ważna faza snu została odkryta dopiero w r. 1957. Obecnie wiemy, że występuje ona u wszystkich ptaków i ssaków, z wyjątkiem stekowców. Za proponowaną przez Michela Jouvet'a w r. 1959 nazwa "sen paradoksalny" okazała się trafna, bo rzeczywiście charakteryzują ją wiele objawów zupełnie niezgodnych z tradycyjnymi poglądami na sen. Poza zniesieniem świadomości i zanikiem napięć mięśniowych wszystko w tej fazie snu przypomina aktywne czuwanie. Technika poligraficzna pozwala dokładnie rozpoznać zarówno początek, jak i koniec tej fazy z dokładnością do kilku sekund. Dzięki temu udowodniono m.in., że tylko w tej fazie występują intensywne, pełne emocji marzenia sennicze.

Fazowy, cykliczny przebieg snu przedstawia się w sposób przejrzysty za pomocą wykresu zwanego hipnogramem. Na osi odciętych odkładamy czas w godzinach, od zaśnięcia do przebudzenia, a na osi rzędnych 6 poziomów, kolejno idąc od góry: czuwania, stadium 1-n-REM, fazę REM, stadium 2-n-REM, potem stadium 3 i 4-n-REM. W ten sposób krzywa łamana w każdej poziomej pozycji przedstawia czas przespany określony fazą lub stadium snu, a odcinki pionowe reprezentują: zaśnięcie, przejście między kolejnymi fazami i stadiami snu i na koniec przebudzenie. Poziome linie symbolizujące epizody snu REM pisze się pogrubioną linią dla podkreślenia szczególnych cech tej fazy.

Poligraficzna, obiektywna dokumentacja przebiegu snu pozwoliła wykazać całkowitą bezzasadność poglądu o możliwości uczenia się w czasie snu. Zapamiętanie nowej informacji jest zupełnie niemożliwe podczas braku świadomości, co udowodnio-

no rejestrując jednocześnie przebieg snu i stosowany bodziec akustyczny w postaci słów. Warunkiem zapamiętania informacji tak podanej jest zawsze przebudzenie, i to dłuższe niż sam czas brzmienia wypowiedzianych słów. Powinno ono wynosić nie mniej niż 2 min i mieć cechy wzbudzenia, czyli pełnej świadomości. Jest to odbiciem zainteresowania i skupionej uwagi, umożliwiających powtórzenie w pamięci nowo usłyszanych słów.

W innych doświadczeniach udowodniono, że sen jest niezbędnym do trwałego zapamiętania informacji uprzednio odebranej.

d. Sen i hormony. Ostatnie 8 lat badań otworzyło nowy rozdział endokrynologii. Okazało się, że sen jest okresem wzmożonej aktywności wydzielniczej przysadki mózgowej w zakresie hormonu wzrostowego (STH) i prolaktyny (PRL). Wiadomo, że te dwa hormony są stymulatorami syntez białkowych w komórkach całego ustroju. Dlatego godziny snu są czasem odnowy, resyntezy makromolekuł aktywnych enzymatycznie białek. Co więcej, poszczególne fazy snu modyfikują tempo wydzielania tych hormonów. W okresie pokwitania, kiedy wzrost i kształtowanie się cech płciowych są szczególnie intensywne, do STH i PRL dołącza się śródsenny wyrzut przysadkowego hormonu gonadotropowego, luteinizującego (LH) i powstającego w jądrach testosteronu. Słuszne więc były tradycyjne poglądy wychowawców, że we śnie dzieci rosną. Natomiast wydzielanie hormonów odpowiedzialnych za stany pobudzenia emocjonalnego, stresu i aktywności w czuwaniu - jak nadnerczowego kortyzolu i przysadkowego hormonu kortikotropowego (ACTH), a ponadto stymulującego tarczycę hormonu tyreotropowego - jest przez zaśnięcie tłumione. Krzywe dobowe poziomu wymienionych hormonów we krwi wykazują wyraźne minima i maksima dobowe. Są one zarówno sterowane przebiegiem snu i czuwania, jak i dobowym, wewnętrznym zegarem biologicznym.

e. Sen i termoregulacja. W czasie snu precyzja termoregulacji maleje. Każdy epizod snu REM tłumy pocenie się skóry u śpiącego w ciepłej sypialni. Temperatura odbytnicza wykazuje najniższy dobowy poziom na 2 godz. przed rannym przebudzeniem, prawie o 1°C niższy niż w godzinach wieczornych. W chłodnej sypialni, w czasie każdego snu REM zanikają dreszcze.

f. Elementarne procesy fizjologiczne we śnie przebiegają w obrębie mózgu w sposób wysoce charakterystyczny. Mózgowy przepływ krwi w każdym epizodzie REM (które łącznie zajmują 23% snu) jest znacznie większy niż w czuwaniu, tzn. szczytowy w okresie dobowym. Ze względu na to, że tempo metabolizmu mózgowego steruje bezpośrednio, poprzez wydalaną do krwi CO_2 , wielkością przepływu krwi - wiemy dziś na pewno, że procesy przemian biochemicznych przebiegają w śpiącym mózgu ze szczytową intensywnością. W pełnej zgodzie z tym faktem jest wykazanie, że znaczna większość dużych komórek nerwowych w mózgu, w każdym epizodzie snu REM, przyspiesza wybitnie swą czynność bioelektryczną. W porównaniu z czuwaniem jest ona intensywniejsza od około 30% do ponad 10-krotnego - dla neuronów olbrzymich tyłomózgowia. Tak więc sen w ogóle, a sen REM w szczególności, nie ma nic wspólnego ze spoczynkiem dla mózgu. Odwrotnie, "odłączony" od przyjmowania nowej informacji bieżącej z narządów zmysłowych i od narządów wykonawczych aparatu ruchowego, mózg ogromnie szybko pracuje nad reorganizacją biochemiczną i bioelektryczną swych elementów składowych.

g. Ontogeneza snu. Sen występuje również przed urodzeniem. Udało się zarejestrować w sposób ciągły jego przebieg, na przemian z okresami czuwania, u płodu owcy na wiele godzin przed porodem, podczas jego trwania i przez wiele godzin po porodzie. Te piękne wyniki bardzo trudnych doświadczeń nie powinny dziwić. Wiemy przecież dobrze, że wcześniaki - jeżeli mają na tyle rozwinięty układ nerwowy, że przeżywają - śpią wyjątkowo dużo, prawie 80% doby. Nie ma podstaw do przyjęcia, że warunki życia płodowego są tak diametralnie różne, by stłumić elementarną potrzebę mózgu, jaką jest sen. Wszyscy rodzice i wychowawcy oraz hodowcy zwierząt dobrze wiedzą, że niemowlęta i małe dzieci znacznie więcej śpią niż czuwają, i to śpią bardzo twardo. Coraz krócej śpią dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym. Tak więc potrzeba snu we wczesnych okresach rozwoju jest ogromna i stale maleje z wiekiem, ale bardzo stopniowo. Jednym z najważniejszych osiągnięć psychofizjologicznych badań nad snem jest udowodnienie, że jest on niezbędny do

zapamiętywania, a więc dla procesu uczenia się. Ponadto po okresie wzmożonego uczenia się ilość i potrzeba snu wzrasta. Natomiast wymuszona bezsenność, zwłaszcza dłużej trwająca, wybitnie upośledza proces uczenia się. Szczególnie dużo i łatwo uczą się dzieci w okresie wzrostu, jeżeli mają odpowiednią motywację. Tylko w wieku przedszkolnym zaczynając można osiągnąć mistrzostwo w sztuce, w sporcie oraz opanować biele język, a nawet kilka języków, którymi mówią ludzie z najbliższego otoczenia. Właśnie równoległe z tak wielką chłonnością mózgu rosnącego organizmu występuje potrzeba wielodzinnego, conocnego, twardego dziecięcego snu. To na pewno nie przypadek. Taki sen to warunek niezbędny dla dobrych wyników uczenia.

4. W s p ó ł c z e s n e ł a m a n i e p r a w z e g a r a b i o l o g i c z n e g o . Dobowy zegar biologiczny, którego tak wyraźnym przejawem jest następstwo okresów czuwania i snu, aż do ostatnich dziesięcioleci skutecznie podporządkowywał życie ludzi swoim wymaganiom. Niestety, rozwój techniki, zwłaszcza wielozmianowa praca w przemyśle i zasięg oraz masowość komunikacji, po raz pierwszy w historii natury brutalnie gwałci te prawa. Ostre łamanie praw biologicznych, regulowanych funkcją dobowego zegara biologicznego, dotyczy pasażerów i załóg transkontynentalnych samolotów pasażerskich, zwłaszcza przebiegających w kierunkach równoleżnikowych. O ile pasażerowie odbywają takie podróże przeważnie sporadycznie, o tyle personel zawodowy lata nie tylko częściej, i to z małymi przerwami, w obie strony, ale przede wszystkim ze względu na olbrzymią odpowiedzialność za powierzonych mu ludzi i sprzęt musi na pokładzie cechować się szczytową sprawnością psychofizyczną. A to już stwarza poważne problemy natury medycznej, które można rozwiązać jedynie na bazie wszechstronnie prowadzonych badań podstawowych. Są one szeroko prowadzone na świecie, głównie przez specjalnie powołane instytuty medycyny lotniczej i kosmicznej.

Przełot z Warszawy do Nowego Jorku przenosi pasażerów w strefę czasu przesuniętą o 6 godzin wstecz. Przywożą oni wewnątrz siebie zegar biologiczny zsynchronizowany ze

środkowoeuropejską szerokością geograficzną. Lot trwa 8 godzin. Jeżeli wystartowali o 9⁰⁰, to wylądają o warszawskiej godz. 17⁰⁰, tymczasem na wschodnim wybrzeżu USA jest właśnie godz. 11⁰⁰. Kłopoty zaczynają się wieczorem, gdyż Nowy Jork idzie spać o warszawskiej godzinie 5 rano, a spożywa kolację o 2⁰⁰ po północy. Przesunięcie zegara biologicznego z warszawskiego na nowojorski trwa u młodych zdrowych ludzi nie mniej niż 3 doby. Wcześniej Europejczycy nie powinni zajmować się intensywną i odpowiedzialną pracą umysłową ani uczestniczyć w zawodach sportowych. Dla załogi samolotu natomiast najlepszym sposobem uniknięcia szkodliwości ciągłego przesuwania zegara biologicznego o ćwierć czy pół doby jest możliwie szybki powrót do Warszawy. Najgorszym natomiast powrót po 3-4 dniach i powtarzanie takiego postępowania. Poza narastającym niewyspaniem i utrudnieniem długiego utrzymania napiętej uwagi rozstrojeniu ulega funkcja przewodu pokarmowego.

Podobne trudności w skali masowej dotyczą pracujących na 3 zmiany robotników dużych zakładów przemysłowych w dniach zmian godzin pracy na nocne, i odwrotnie. Olbrzymie koszty nowoczesnych linii automatycznych i szybkie ich starzenie się moralne, tzn. nieekonomiczność, wynikłe z wprowadzenia przez konkurencję nowocześniejszych rozwiązań, zmuszają do coraz szerszego stosowania ciągłego ruchu. Dlatego gwałcenie praw dobowego zegara biologicznego dotyczy stale wzrastającej liczby ludzi, równoległe z postępem techniki.

5. R y t m i k a o k o ło g o d z i n n a f u n k c j i u k ł a d u n e r w o w e g o , dokładnie 90-100-minutowa, występuje bardzo wyraźnie w czasie snu, jako następstwo cykli (faza n-REM + faza REM). W ostatnich latach udowodniono metodami psychofizjologicznymi u ludzi i zwierząt, że występuje ona również w czasie czuwania. Jako krótsza od doby, nazwana została ultradielną, co w języku polskim byłoby chyba najlepiej nazwać jak wyżej - okołogodzinną. W rytmie tym oscyluje nieustannie poziom spontanicznej aktywności, sprawności działania manipulacyjnego i spostrzegania, napięcia uwagi, efektywność uczenia się i dyspozycje do myślenia konkretnego i abstrakcyjnego.

6. **Z a k o ń c z e n i e .** W ciągu 70-letniego życia wskazówki zegara biologicznego człowieka obracają się co - dziennie, a więc ponad 25 000 razy, z dużą precyzją ujawniając oscylacje funkcji ośrodkowego układu nerwowego w rytmie dobowym i okołogodzinnym. W dzisiejszym, a zwłaszcza przy - szłym środowisku miejskim, coraz bardziej sztucznym i dalszym od naturalnego, który przez tysiąclecia wpływał na tworzenie wszystkich cech gatunku homo sapiens, trzeba organizować pracę i wypoczynek w zgodzie z prawem natury w zakresie wro - dzonych reguł zegara biologicznego. Tylko wtedy praca będzie wydajna, odpoczynek pełny i zabezpieczone zdrowie, zwłaszcza psychiczne, i radość życia. Prawa chronobiologii muszą być po - znane i zrozumiane, aby ludzie świadomie starali się być im po - słuszni.

P R O T O K Ó Ł

DOROCZNEGO WALNEGO ZGROMADZENIA CZŁONKÓW TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU W DNIU 23 LUTEGO 1977 R.

P o r z ą d e k o b r a d

Część I - publiczna

1. Zagajenie i omówienie działalności Towarzystwa w roku 1976.
2. Publiczny wykład naukowy prof. dra Juliusza Narębskiego:
"Rytm biologiczny snu i czuwania".

Ad 1. Posiedzenie otworzył wiceprezes TNT prof. dr Antoni Swinarski, który przewodniczył I części Walnego Zgromadzenia w zastępstwie nieobecnego (z powodu choroby) prezesa prof. dra Konrada Górskiego. Prof. dr A. Swinarski powitał przyby - łych na Walne Zgromadzenie członków Towarzystwa oraz za - proszonych gości. Przypomniął, że rok 1976 zapisał się w hi - storii Towarzystwa pełną wymowy uroczystością. W dniu 10, grudnia 1976 r. przewodniczący Rady Państwa prof. dr Henryk

Jabłoński w obecności władz województwa i miasta wręczył Towarzystwu Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

W krótkim omówieniu działalności TNT w roku 1976 prof. dr Antoni Swinarski wskazał na główne osiągnięcia w minionym roku, podkreślając, że Towarzystwo coraz bardziej koncentruje się na pracach, które mają charakter integrujący poszczególne dyscypliny naukowe, a służą rozwiązywaniu bieżących potrzeb i problemów regionu toruńskiego. Prezes złożył podziękowania za ofiarną pracę w roku 1976 aktywnym członkom Towarzystwa oraz pracownikom wszystkich jednostek organizacyjnych TNT. Przekazał również serdeczne podziękowanie władzom wojewódzkim za życzliwość i pomoc w kontynuowaniu przebudowy gmachu Towarzystwa przy ul. Wysokiej. W roku sprawozdawczym z grona czynnych i dla Towarzystwa zasłużonych członków ubyli: prof. dr Wojciech Hejnosz i prof. dr Kazimierz Sośnicki. Po przypomnieniu sylwetek zmarłych, zebrani uczcili ich pamięć chwilą ciszy.

Ad 2. Prof. dr Juliusz Narębski wygłosił publiczny wykład naukowy pt. "Rytm biologiczny snu i czuwania", którego zebrani wysłuchali z wielkim zainteresowaniem.

Część II - zamknięta

3. Wybór Prezydium Zgromadzenia.
4. Odczytanie i przyjęcie protokołu z zeszłorocznego Walnego Zgromadzenia.
5. Sprawozdanie Zarządu za rok 1976.
6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
7. Dyskusja nad sprawozdaniami i podjęcie uchwały o absolutorium dla Zarządu.
8. Wniosek w sprawie poprawki do statutu oraz regulaminu Walnego Zgromadzenia i wyboru Zarządu.
9. Wnioski Zarządu o nadanie tytułów członków honorowych.
10. Ogłoszenie nazwisk nowych członków wydziałów.
11. Ogłoszenie nazwisk nowych członków zwyczajnych przyjętych w roku 1976.

12. Wolne wnioski i zakończenie.

Ad 3. Na wniosek Zarządu powołany został na przewodniczącego Zgromadzenia prof.dr Władysław Niewiarowski, a na sekretarza dr Anna Tomczak.

Ad 4. Protokół z ubiegłorocznego Walnego Zgromadzenia odczytała dr Anna Tomczak. Protokół został przyjęty jednogłośnie.

Ad 5. Komentarz do wydrukowanego sprawozdania z działalności Towarzystwa w roku 1976 wygłosił sekretarz generalny TNT prof.dr Marian Biskup. Rok sprawozdawczy nazwał on rokiem epilogu jubileuszu 100-lecia i nawiązania pomyślnej współpracy z nowymi władzami wojewódzkimi. Jako pokłosie jubileuszu wydano "Katalog wystawy 100-lecia TNT", a w druku jest dwutomowa monografia Towarzystwa. Posunęły się również prace remontowo-konserwatorskie budynku przy ul. Wysokiej 16. Dzięki pomocy władz wojewódzkich i miejskich w przyszłym roku gmach zostanie oddany w stanie surowym do zagospodarowania wnętrza.

W dalszym ciągu swego wystąpienia sekretarz generalny podkreślił, że oprócz dotychczasowych kierunków działalności Towarzystwo powołało w roku sprawozdawczym 9-osobowy zespół interdyscyplinarny pod kierunkiem prof.dra Jana Szupryczyńskiego do prac w zakresie ochrony środowiska. Zespół podjął opracowanie mapy ochrony środowiska geograficznego wraz z komentarzem. Jednocześnie zadaniem zespołu będzie korelacja i koordynacja akcji ochrony środowiska prowadzonej przez różne instytucje oraz współpraca z największymi zakładami przemysłowymi. Prof.dr Marian Biskup omawiając działalność wydawniczą (219 arkuszy wydanych w roku 1976) podkreślił różnorodność tematyczną publikacji oraz dużą aktywność w zakresie wydawnictw popularnonaukowych. Jednocześnie stwierdził, że nie zostały dotychczas zakończone prace nad przygotowaniem do druku monografii ziemi chełmińskiej i ziemi dobrzyńskiej. Zespół, który miał opracować monografię ziemi chełmińskiej, przerwał swe prace, natomiast dla ziemi dobrzyńskiej gotowa jest jedynie część etnograficzna, a geografowie wycofali się zupełnie z tego opracowania.

Sekretarz Towarzystwa zwrócił uwagę na konieczność stworzenia zespołu badaczy dla opracowania dużej monografii naukowej Torunia, która powinna się ukazać z okazji 750-lęcia miasta w roku 1983, niezależnie od małej monografii popularno-naukowej Torunia, która zostanie wydana wcześniej z dotacji władz miejskich. W końcu swego sprawozdania prof. Marian Biskup wspomniał o spadku zainteresowania odczytami urzędzonymi w ramach akcji popularyzacji wiedzy i zapowiedział, że Towarzystwo ma zamiar przystąpić do organizowania młodzieżowych kół miłośników nauki.

Sprawozdanie finansowe za rok 1976 przedstawił doc.dr Mirosław Nesterowicz. W komentarzu do tegoż sprawozdania podkreślił, że stan zadłużenia członków w postaci nie opłaconych składek wynosi 13 106 zł i zwrócił się z apelem o uregulowanie narosłych zaległości.

Nie rozwiązana dotychczas bolączką Towarzystwa jest niemożliwość zapewnienia pracownikom etatowym odpowiednich stawek uposażenia przysługującego na danym stanowisku. Wynika to z zaniżonych przydziałów osobowego funduszu płac.

Ad 6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej odczytał prof.dr Leonid Żytkowicz. Komisja oceniła pozytywnie zarówno działalność Zarządu, jak też pracę Biura, Redakcji Wydawnictw i Pracowni Mikrofilmowej. Liczba członków Towarzystwa w końcu 1976 wynosiła 518 osób, z czego około 150 zalega ze składkami. Komisja zaleciła Zarządowi, aby jeszcze raz przeanalizował listę osób zalegających ze składkami i podjął odpowiednie decyzje.

Postawiony przez Komisję wniosek o udzielenie Zarządowi absolutorium zebrani przyjęli jednogłośnie (wstrzymał się Zarząd). Prof.dr L. Żytkowicz w imieniu wszystkich członków złożył podziękowanie Zarządowi za ofiarną i owocną pracę.

Ad 7. W dyskusji nad sprawozdaniami prof.dr Rajmund Galon wyjaśnił, że zespół opracowujący monografię ziemi chełmińskiej nie przerwał swych prac. Wiele innych zleceń uniemożliwiło dotychczas oddanie do druku części geograficznej monografii. Praca ta jednak pod nowym tytułem "Monografia województwa toruńskiego" jest na ukończeniu.

Ad 8. W imieniu Zarządu doc.dr M. Nesterowicz przedstawił Zgromadzeniu propozycję zmiany dotychczasowego sformułowania w Statucie TNT, środkowej części § 13, który w całości dotyczy quorum, niezbędnego dla odbycia prawomocnego Walnego Zgromadzenia. Odpowiedni fragment § 13 brzmiałby w nowej wersji następująco: "Walne zgromadzenie zwołane w pierwszym terminie jest ważne przy obecności co najmniej 1/3 członków, a w drugim terminie bez względu na ilość obecnych członków". Doc.dr M. Nesterowicz przedstawił również projekt regulaminu Walnego Zgromadzenia, ujęty w 10 punktach. Dotychczas takiego regulaminu nie było, a w statucie sprawy te były ujęte nieprecyzyjnie. Po krótkiej dyskusji nad przedstawionymi propozycjami, w której zabrali głos doc.dr R. Łaszewski i prof.dr W. Niewiarowski oraz ponownie w odpowiedzi doc. M. Nesterowicz, proponowane zmiany przyjęto w jawnym głosowaniu: poprawkę w statucie - przy trzech osobach wstrzymujących się, regulamin zaś jednogłośnie.

Ad 9. Przewodniczący Walnego Zgromadzenia prof.dr W. Niewiarowski przedstawił wniosek Zarządu o nadanie tytułu członka honorowego Towarzystwa prof.dr Wilhelminie Iwanowskiej oraz prof.drowi Rajmundowi Galonowi. Wniosek przyjęto długo trwającymi oklaskami, po czym prof.dr W. Niewiarowski złożył nowo wybranym członkom honorowym serdeczne gratulacje w imieniu wszystkich zebranych. Prof.dr R. Galon podziękował za nadany tytuł.

Ad 10. Przewodniczący Zgromadzenia podał do wiadomości, że na zebraniu ogólnym miejscowych członków wydziałów w dniu 21 I 1977 r. wybrano w głosowaniu tajnym na członków wydziałów: w Wydziale I doc.dr Krystynę Przewoźną-Armon i prof.dra Stanisława Gierszewskiego, a w Wydziale II: doc.dr Teresę Friedelównę, doc.dra Mariana Kutznera i doc.dra Zygmunta Waźbińskiego.

Ad 11. Prof.dr W. Niewiarowski odczytał listę nazwisk 28 nowych członków zwyczajnych Towarzystwa, przyjętych w roku 1976.

Ad 12. W wolnych wnioskach prof.dr Zbigniew Zdrójkow-

ski poruszył sprawę składek członkowskich, proponując, aby celem usprawnienia zbierania składek obciążyć tym zadaniem sekretarzy wydziałów. W nawiązaniu do wystąpienia prof. dra Andrzeja Tomczaka sprzed roku, wyraził przekonanie, że składki są zbyt niskie i wysunął wniosek, aby podwyższyć je do 100 zł dla członków wydziałów i 60 zł dla członków zwyczajnych.

W poruszonej sprawie celowości podwyższenia składki, jak również jej wysokości, wypowiedzieli się kolejno: prof. dr Juliusz Narębski, prof. dr Leon Gumański, prof. dr Andrzej Tomczak, prof. dr Jan Szupryczyński, prof. dr Marian Biskup, dr Olga Nikowicz i prof. dr Rajmund Galon.

Wniosek prof. dra Z. Zdrójkowskiego dotyczący wysokości składki został poddany pod głosowanie i przyjęty przez Zgromadzenie większością głosów, przy 2 głosach "przeciw" i 5 wstrzymujących się od głosowania. W wyniku podjętej uchwały od dnia 1 stycznia 1977 r. obowiązująca składka wynosi dla członków wydziałów 100 zł rocznie, dla członków zwyczajnych Towarzystwa 60 zł.

Po wyczerpaniu porządku dziennego Zgromadzenia obrady zostały zakończone.

Sekretarz
Walnego Zgromadzenia

Przewodniczący
Walnego Zgromadzenia

(-) Dr Anna Tomczak

(-) Prof. dr Władysław Niewiarowski

S P R A W O Z D A N I E

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1976

W dniu 31 XII 1976 r. Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło ogółem 518 członków, w tym 312 zwyczajnych i 206 członków wydziałów. W roku 1976 przybyło ogółem 28 członków

zwyczajnych i ubyło 2 członków wydziałów. Zmarło 2 członków.

ZARZĄD TOWARZYSTWA, wybrany na okres trzyletni przez Walne Zgromadzenie w dniu 19 II 1976 r., składał się z następujących osób: Konrad Górski - prezes, Antoni Swinarski - wiceprezes, Marian Biskup - sekretarz generalny, Artur Hutnikiewicz - redaktor naczelny, Mirosław Nesterowicz - skarbnik, Jerzy Wojtowicz, Leon Gumański, Leszek Janiszewski i Zbigniew Zdrójkowski - przewodniczący wydziałów, oraz Jan Głuchowski, Jan Szupryczyński i Andrzej Woszczyk - członkowie.

KOMISJA REWIZYJNA w składzie: Melityna Gromadska - przewodnicząca i Leonid Żytkowicz - członek, odbyła jedno posiedzenie, podczas którego został rozpatrzony bilans TNT na dzień 31 XII 1975 r. oraz gospodarka finansowa i materiałowa Towarzystwa. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej, z wnioskiem o udzielenie absolutorium Zarządowi, zostało odczytane na Walnym Zgromadzeniu w dniu 19 II 1976 r. W skład Komisji Rewizyjnej na nowy trzyletni okres weszły następujące osoby: Melityna Gromadska, Krystyna Podlaszewska i Leonid Żytkowicz.

REDAKCJA NACZELNA WYDAWNICTW TNT pracowała w składzie: Artur Hutnikiewicz - redaktor naczelny, Zofia Abramowiczówna, Marian Biskup, Juliusz Czopek, Janusz Gilas, Andrzej Marek, Bronisław Nadolski, Edmund Strzelczyk i Kazimierz Wajda - członkowie oraz Witold Jarzębowski, Władysław Niewiarowski i Jerzy Speina - zastępcy członków.

KOMISJE I KOMITETY PRZY ZARZĄDZIE

1. KOMISJA UPOWSZECZNIANIA NAUKI pracowała w składzie: Eugenia Kwiatkowska - przewodnicząca i Lesław Czetwertyński - sekretarz. Działalność TNT w zakresie upowszechniania nauki realizowana była w seriach wykładów odbywanych pod nazwą "Studium wiedzy o województwie toruńskim". Prowadzono je w dwóch ośrodkach: w Wąbrzeźnie, wspólnie z Towarzystwem Kulturalnym im. Mikołaja z Ryńska (4 wykłady) oraz w Zespole Szkół Rolniczych w Gronowie (6 wykładów). Na rok 1977 opracowano projekt cyklu interdyscyplinarnego pt. "Życie i Wszechświat".

W Toruniu, wspólnie z Książnicą Miejską im. Kopernika, kontynuowano imprezy naukowe połączone z koncertami pod nazwą "Nauka i Muzyka". W tej serii odbyły się dwie imprezy, o mianowicie: 1) wykład prof. dra Kazimierza Jasińskiego pt. "Konglomeracje małżeńskie dynastii Piastów", połączone z koncertem solistów Filharmonii Pomorskiej, oraz 2) wykład doc. dra hab. Andrzeja Woszczyka pt. "Statki typu Wenera i sześciometrowy teleskop"; w części koncertowej wystąpił pianista Paweł Baryła.

2. ZESPÓŁ DO BADAŃ ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA I JEGO OCHRONY, mający charakter międzywydziałowy, został powołany wiosną 1976 r. W skład Zespołu wchodzi następujące osoby: Jan Szupryczyński jako przewodniczący oraz Ryszard Bohr, Rajmund Galon, Andrzej Giziński, Marian Kutzner, Jan Łopuski, Stanisław Sudoł i Antoni Swinarski jako członkowie. Sekretarzem jest Zbigniew Jabłoński. Zarząd zakłada, że prace zespołu wywra wpływ zarówno na korelację i koordynację dotychczasowych przedsięwzięć w skali województwa, jak i na ich intensyfikację, przy współdziałaniu z toruńskimi zakładami przemysłowymi. Zespół pracuje nad przygotowaniem mapy ochrony zasobów środowiska geograficznego województwa toruńskiego. Planuje się całą serię prac kartograficznych na ten temat.

3. KOMITET REDAKCYJNY "SPRAWOZDAŃ TNT" pracował w składzie: Bożena Osmólska-Piskorska - przewodnicząca, Ludmiła Roszkówna i Zbigniew Zdrójkowski członkowie. W roku 1976 ukazał się nr 28/1974 "Sprawozdań TNT". Przygotowano do druku i uzyskano odrębną licencję na wydanie nr 29/1975, zawierającego m.in. materiały sprawozdawcze z uroczystości stulecia TNT. Komitet zajmował się też przygotowaniem nr 30/1976 oraz usprawnieniem pracy wydziałów, komisji i komitetów redakcyjnych nad kompletowaniem i przekazywaniem materiałów do kolejnych zeszytów "Sprawozdań TNT".

4. KOMITET REDAKCYJNY "PRAC. POPULARNONAUKOWYCH" pracował w składzie: Marian Arszyński - przewodniczący, Cecylia Iwaniszewska, Witold Jarzębowski, Sławomir Kalembka i Jerzy Zbigniew Maciejewski - członkowie. Komitet odbył dwa zebrania, w dniach 30 IV i 15 XI 1976 r., podczas których

opracowano plany wydawnicze na lata 1977 i 1978. W serii "Prac Popularronaukowych" wydana została w roku 1976 praca Ireneusza Sławińskiego pt. "Zamek w Golubiu". W druku znajduje się praca Jadwigi Chudziakowej i Antoniego Czacha - rowskiego pt. "Opactwo benedyktynów w Mogilnie". Oba wydawnictwa wchodzi w skład serii "Zabytki Polski Północnej". W przygotowaniu są także prace popularronaukowe z dziedziny prawa i ekonomii. W pierwszej kolejności wydane będą następujące pozycje: Kazimierza Sokołowskiego "Spożycie - model i kształtowanie" oraz Stanisława Jędrzejewskiego "Nowe prawo budowlane". Rozpatrywane są też możliwości stworzenia innych serii popularronaukowych o charakterze przewodników geograficzno-geologicznych, etnograficznych i historycznych.

W Y D Z I A Ł Y

WYDZIAŁ I - NAUK HISTORYCZNYCH składał się w końcu roku 1976 z 24 członków miejscowych i 20 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był członek Zarządu TNT Jerzy Wojtowicz, zastępcą - Antoni Czacharowski, a sekretarzem - Stefan Cackowski. W ciągu roku 1976 Wydział odbył 7 posiedzeń naukowych i 1 zebrania administracyjne w dniach 17 II, 22 III, 26 X i 14 XII, podczas których ustalano zadania i plany pracy, dokonano wyboru recenzentów prac zgłoszonych do druku, kwalifikowano prace do wydania, przeprowadzono wybór kandydatów na nowych członków Wydziału.

Przy Wydziale działała 1 komisja i 4 komitety redakcyjne.

1. KOMISJA HISTORYCZNA liczyła w końcu roku sprawozdawczego 22 członków miejscowych i 7 zamiejscowych oraz 25 współpracowników. Przewodniczącym był Kazimierz Jasiński, a sekretarzem Teresa Borawska. W ciągu roku 1976 Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe. Współpracowała też tradycyjnie z toruńskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego.

2. KOMITET REDAKCYJNY "ROCZNIKÓW" pracował w składzie: Kazimierz Wajda - przewodniczący, Jacek Staszewski

- zastępca przewodniczącego i Mieczysław Wojciechowski - sekretarz. W roku 1976 odbyło się jedno posiedzenie Komitetu, poświęcone opracowaniu planu wydawniczego na rok 1978. Ukazało się drukiem jedna pozycja, a mianowicie Karol Górski o "Communitas, Princeps, Corona Regni". Do wydania w roku 1977 i 1978 przygotowano prace: Elwiry Wróblewskiej "Satyra polityczna Wielkiej Emigracji", Jerzego Dygdały "Polityka Torunia wobec władz Rzeczypospolitej w latach 1764-1772", Urszuli Wencel-Kalembkowej "Działalność generała Józefa Dwernickiego na emigracji w latach 1832-1848".

3. KOMITET REDAKCYJNY "FONTES" pracował w składzie: Leonid Żytkowicz - przewodniczący, Antoni Czacharowski oraz Sławomir Kalembka - członkowie. W roku 1976 w serii "Fontes" nie ukazało się żadne wydawnictwo. W planie na rok 1977 przewidziane jest wydanie pracy Andrzeja Tomczaka przy współudziale Zofii Kędzierskiej pt.: "Lustracje dóbr królewskich województw wielkopolskich i kujawskich 1789, część 3".

4. KOMITET REDAKCYJNY KWARTALNIKA "ZAPISKI HISTORYCZNE" pracował w składzie: Marian Biskup - przewodniczący, Antoni Czacharowski - zastępca przewodniczącego, Sławomir Kalembka, Zenon Nowak, Kazimierz Wajda, Mieczysław Wojciechowski i Leonid Żytkowicz - członkowie. Sekretarzem Komitetu był Jan Pakulski, a po nim Jerzy Dygdała. W roku 1976 zgodnie z planem wydano cztery zeszyty tomu 41 "Zapisek Historycznych". Komitet Redakcyjny odbył cztery posiedzenia kwartalne poświęcone omówieniu zawartości tomu 41, z. 4 oraz tomu 42, z. 1-3.

5. KOMITET REDAKCYJNY "PRAC ARCHEOLOGICZNYCH" (dawne "Prace Prehistoryczne") pracował w następującym składzie: Kazimierz Żurowski - przewodniczący, Jadwiga Chudziakowa i Krystyna Przewoźna - członkowie. Sekretarzem Komitetu był Andrzej Kola. Komitet odbył dwa posiedzenia w dniach 16 V i 20 XII 1976 r., których tematem były sprawy organizacyjne i wydawnicze. W roku 1976 w serii "Prac Archeologicznych" nie ukazała się żadna publikacja. Do wydania Komisja przygotowuje następujące pozycje: Andrzeja Koli, Gerarda Wilkego i Kazimierza Żurowskiego pt. "Źródła archeologiczne do studiów

nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym ziemi chełmińskiej", oraz Jana Grześkowiaka "Wczesnofeudalny Włocławek w świetle źródeł archeologicznych".

WYDZIAŁ II - FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY. W skład Wydziału wchodziło 26 członków miejscowych i 6 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był Leon Gumański, zastępcą Bożena Csmólska-Piskorska, a sekretarzem Franciszek Peptowski. W roku 1976 Wydział odbył dwa posiedzenia naukowe. Po obu posiedzeniach naukowych odbyły się zebrania organizacyjne: w dniu 28 października poświęcone sprawom wydawniczym, a w dniu 16 grudnia - przeprowadzeniu wyboru kandydatów na członków Wydziału.

Przy Wydziale działały cztery komisje i jeden komitet redakcyjny.

1. KOMISJA FILOLOGICZNA składała się z 35 członków i 6 współpracowników. Przewodniczącą Komisji była Teresa Friedelówna, a sekretarzem Jerzy Kasprzyk (od 13 IV 1976 r.). Poprzednio funkcje te pełnili Bronisław Nadolski i Bożena Csmólska-Piskorska. W ciągu roku Komisja odbyła jedno zebranie naukowe połączone z administracyjnym, na którym dokonano wyboru nowych władz Komisji.

2. KOMISJA FILOZOFICZNA liczyła 10 członków i 7 współpracowników. Przewodniczył jej Leon Gumański, zastępcą przewodniczącego był Stanisław Soldenhoff, a sekretarzem Henryk Moese. Komisja odbyła trzy posiedzenia naukowe i jedno zebranie administracyjne w dniu 21 XII 1976 r. Omówiono plan pracy na rok 1977 oraz podsumowano wyniki działalności w roku 1976. Postanowiono nadal współpracować z oddziałem toruńskim Polskiego Towarzystwa Filozoficznego przez organizowanie wspólnych posiedzeń i odczytów.

3. KOMISJA HISTORII SZTUKI liczyła 16 członków i 14 współpracowników. Przewodniczącą była Jadwiga Puciata-Pawłowska, a sekretarzem Józef Poklewski. Komisja odbyła jedno posiedzenie naukowe i posiedzenie administracyjne w dniu 8 XII 1976 r., poświęcone wyborom kandydatów na nowych członków Wydziału. Zarząd na posiedzeniu w dniu 27 X 1976 r. zle-

cił Wydziałowi II reorganizację Komisji i zmianę nazwy, która obecnie brzmi: Komisja Historii Sztuki i Konserwatorstwa.

4. KOMISJA BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOWNICTWA liczyła 19 członków i 16 współpracowników. Przewodniczącym był Henryk Baranowski, zastępcą Alojzy Tujakowski, a sekretarką Krystyna Podlaszewska. Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe, a w dniu 30 I 1976 r. posiedzenie administracyjne, na którym przewodniczący Komisji Henryk Baranowski złożył sprawozdanie z działalności w latach 1973-1975. Dokonano też wyboru nowych władz Komisji.

5. KOMITET REDAKCYJNY "PRAC WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO" działał w składzie: Zofia Abramowiczówna - przewodnicząca oraz Tadeusz Czeżowski, Bronisław Nadolski, Jadwiga Puciata-Pawłowska i Halina Turska - członkowie. Od 16 grudnia 1976 r. funkcje przewodniczącego Komitetu przejął czasowo Franciszek Pełtowski. W serii "Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego" ukazały się w roku 1976 następujące publikacje:

Artur Hutnikiewicz: Portrety i szkice literackie.
Eugeniusz Klin: Pojęcie romantyzmu w "Estetyce" Hegla.
Teki Komisji Historii Sztuki, nr 6.

WYDZIAŁ III - MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY. W skład Wydziału wchodziło w końcu roku 66 członków miejscowych i 25 zamiejscowych. Prezydium Wydziału pracowało pod przewodnictwem członka Zarządu Leszka Janiszewskiego. Zastępcą przewodniczącego był Stanisław Dembiński, a sekretarzem Guido Kriesel. W roku 1976 Wydział odbył dwa zebrania naukowe i zebranie administracyjne w dniu 13 XII 1976 r., podczas którego rozpatrywano prace zgłoszone do druku w serii "Studia Societatis Scientiarum Torunensis".

Podobnie jak w latach ubiegłych, w dniach 6-9 XII 1976 r. Wydział, wspólnie z redakcją czasopisma "Reports on Mathematical Physics", Instytutem Fizyki Uniwersytetu M. Kopernika oraz Komitetem Fizyki PAN zorganizował dziewiąte Sympozjum Fizyki Matematycznej, podczas którego wygłoszone zostały następujące referaty:

- H.J. B o r c h e r s (Getynga): Quantum field theory in euclidean region.
- J. Ł o p u s z a ń s k i (Wrocław): The spontaneously broken supersymmetry in quantum field theory.
- I. B i a ły n i c k i - B i r u l a (Warszawa): Classical limit of quantum electrodynamics.
- V.S. V l a d i m i r o v (Moskwa): Linear passive systems theory.
- J. L u k i e r s k i (Wrocław): Symmetries and renormalization.
- Z. H a b a (Wrocław): Stochastic description of extended hadrons.
- J. N i e d e r l e (Praga): Localizability of massless particles.
- R.L. H u d s o n (Nottingham): Canonical probability.
- R.M. E r d a h l (Kingston, Ontario): Two algorithmus for the lower band of reduced density matrices theory.
- A. L i c h n e r o w i c z (Faryż): Deformations of the Poisson-Lie algebra.
- M. F l a t o (Dijon): Moyal brackets as a deformation and applications.
- R. R a c z k a (Warszawa): Relativistic nonlinear equations for interacting quantum fields.
- A.S. H o l e v o (Moskwa): Commutation superoperator of a quantum state and its applications in the noncommutative statistics.
- S. W o r o n o w i c z (Warszawa): Examples of positive maps.
- B. M i e l n i k (Warszawa): Idea of global dynamics.
- L. S t r e i t (Bielefeld): The infinite momentum limit as a fixed point problem for stochastic processes.
- F.A.E. P i r a n i (Londyn): Remarks on the geometry of solitons.
- A. U h l m a n n (Lipsk): 1. Entropy inequalities and interpolation theory.
2. Short remark on dynamical semi-groups.
- S. A l b e v e r i o (Oslo): Diffusion processes and potential theory on Hilbert space.

- R. H ø e g h - K r o h n (Oslo): Feynmann integrals and classical limits.
- Yu. M. B e r e z a n s k i (Kijów): Selfadjoint differential operators with infinite number of variables.
- W. O c h s (Monachium): On the additivity of the expectation value in quantum theory.
- H. R e e h (Getynga): Translationally non-covariant currents and conservation laws.
- I. T. T o d o r o w (Sofia): Classical and quantum mechanics of n relativistic interacting particles.
- M. J. M a c z y Ń s k i (Warszawa): Orthogonality as the basic notion in axiomatic quantum mechanics.
- A. W e h r l (Wiedeń): Dynamical entropies in quantum mechanics - the Kolmogorov-Sinai - problem.
- P. S c a n z a n o (Bielefeld): Longitudinal measurability bounds and information theory.
- H. B a u m g a r t e l (Berlin): Abel limit and invariance principle in the mathematical scattering theory.

Przy Wydziale działały dwie komisje i jeden komitet redakcyjny.

1. KOMISJA ASTRONOMICZNA liczyła w końcu roku 16 członków i 11 współpracowników. Przewodniczącym Komisji był Andrzej Woszczyk, a sekretarzem Cecylia Iwaniszewska. Komisja odbyła 17 zebrań naukowych.

2. KOMISJA GEOGRAFICZNO-GEOLOGICZNA składała się z 11 członków i 30 współpracowników. Przewodniczącym Komisji był Rajmund Galon, a sekretarzem Gabriel Wójcik. W roku 1976 Komisja odbyła jedno posiedzenie naukowe i jedno administracyjne, podczas którego przedyskutowano sprawę przekazania do druku monografii województwa toruńskiego oraz możliwość podjęcia pracy nad monografią województwa wrocławskiego. Postanowiono dokooptować nowych współpracowników Komisji i zwiększyć częstotliwość posiedzeń naukowych.

3. KOMITET REDAKCYJNY "STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS" składał się z następujących osób: Edmund Strzelczyk - przewodniczący, oraz redaktorzy działowi:

Lucjan Borowiecki (Sectio B - chemia), Rajmund Galon (Sectio C - geografia i geologia), Jan Zabłocki (Sectio D - botanika), Melityna Gromadska (Sectio E - zoologia), Cecylia Iwaniszewska (Sectio F - astronomia) i Juliusz Narębski (Sectio G - fizjologia).

W serii "Studia Societatis Scientiarum Torunensis" ukazały się w roku 1976 następujące prace:

Sectio C (geographia et geologia)

Problemy geografii fizycznej, pod red. Władysława Niewirowskiego.

Zbigniew Prusinkiewicz, Kazimierz Biały:
Gleby wybranych rezerwatów leśnych województw bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego.

Sectio F (astronomia)

Wilhelmina Iwanowska: Statistical Population Indices of Semiregular M Type Variables.

Andrzej Strobel: A Quantitative Three-Dimensional Spectral Classification of F, G, K Stars.

Stefania Grudzińska: Integral Observations of the Comet 1957 III (Arend-Roland 1956h).

Marek Szczepański i Stefania Grudzińska: Dependence of the Intensity Ratio of the C₂/CN Bands on the Heliocentric Distance for the Comet 1957 III.

Komitet Redakcyjny "Studia Societatis Scientiarum Torunensis" w ciągu ostatnich trzech lat nie odbywał żadnych zebrzeń.

WYDZIAŁ IV - PRAWNO-SPOŁECZNY. W skład Wydziału wchodziło 26 członków miejscowych i 13 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był członek Zarządu TNT Zbigniew Zdrójkowski, a sekretarzem Janusz Justyński. Wydział odbył w ciągu roku dwa posiedzenia naukowe i dwa administracyjne. W dniu 6 I 1976 r. powołano nowe kierownictwo Wydziału. Zbigniew Zdrójkowski i Stanisław Sudoł wystąpili z wnioskiem o utworzenie nowej serii wydawniczej "Studia Oeconomica Thoru-

nensia" oraz o powołanie komitetu redakcyjnego tej serii. Na zebraniu w dniu 16 II 1976 r. ustalono recenzentów prac zgłoszonych do druku oraz wyznaczono Witolda Jerzembowskiego do składu Komitetu Redakcyjnego "Prac Popularnonaukowych".

W skład Wydziału wchodziła Komisja Ekonomiczna oraz Komitet Redakcyjny "Studia Iuridica".

1. KOMISJA EKONOMICZNA pracowała pod kierownictwem Stanisława Sudoła. Zastępcą przewodniczącego był Karol Sienkiewicz, a sekretarzem Maria Fierowska. W roku sprawozdawczym Komisja odbyła jedno posiedzenie naukowe i dwa administracyjne. W dniu 5 I 1976 r. dokonano wyboru władz Komisji, a 18 I 1976 r. omawiano sprawy wydawnicze.

2. KOMITET REDAKCYJNY "STUDIA IURIDICA" pracował pod kierownictwem Janusza Gilasa. Zastępcą przewodniczącego był Leopold Stecki, a sekretarzem Andrzej Marek. W roku 1976 Komitet odbył trzy posiedzenia, podczas których zapoznano się z pracami zgłoszonymi do druku, jak i z nadesłanymi recenzjami. W roku 1976 w serii "Studia Iuridica" ukazała się drukiem praca Alicji Grzeskowiak: Kara pozbawienia wolności względem nieletnich w prawie karnym europejskich państw socjalistycznych.

POKŁOSIE UROCZYSTOŚCI STULECIA TNT

Setna rocznica założenia Towarzystwa Naukowego w Toruniu, święcona uroczystością w r. 1975, stała się okazją do wyrażenia Towarzystwu w r. 1976 uznania przez najwyższe czynniki państwowe. Uchwałą Rady Państwa PRL z dnia 21 VII 1976r. przyznane zostało Towarzystwu bardzo wysokie odznaczenie państwowe Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Odznaczenie to wręczył Towarzystwu przewodniczący Rady Państwa PRL prof.dr Henryk Jabłoński podczas pobytu w Toruniu 10 XII 1976 r. Uroczystość odbyła się w Sali Mieszczarskiej Ratusza Staromiejskiego w obecności przedstawicieli władz województwa i miasta oraz licznie zgromadzonych członków TNT. Z tej okazji Towarzystwo otrzymało gratulacje i ży-

czenia dalszego pomyślnego rozwoju od licznych instytucji naukowych i kulturalnych w całym kraju. Z rocznicą łączą się prace nad sfinalizowaniem wydania obszernej, dwuczęściowej monografii "Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu". Same uroczystości stulecia utrwalone zostały w obszernym sprawozdaniu z ich przebiegu, ogłoszonym przez Jana Pakulskiego w "Zapiskach Historycznych" t. 41, z. 2. Temu samemu celowi służyć ma ilustrowany katalog wystawy "Dorobek stulecia Towarzystwa Naukowego w Toruniu", który ostatnio ukazał się drukiem.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA TNT

Towarzystwo prowadziło tę działalność, tak w zakresie publikacji naukowych, jak i popularnonaukowych, w oparciu o roczny plan wydawniczy. Jak już wspomniano, w roku 1976 wydano 15 pozycji tego planu o łącznej objętości 215,50 arkuszy wydawniczych. Udział poszczególnych Wydziałów w realizacji planu wydawniczego TNT był następujący:

Wydział I	- wydawnictwa ciągłe	4 pozycje	65,50 ark.wyd.
	- wydawnictwa seryjne	1 pozycja	10,50 ark.wyd.
	- wydawnictwa poza-seryjne	1 pozycja	17,50 ark.wyd.
Wydział II	- wydawnictwa seryjne	3 pozycje	49,75 ark.wyd.
Wydział III	- wydawnictwa seryjne	3 pozycje	46,75 ark.wyd.
Wydział IV	- wydawnictwa seryjne	1 pozycja	11,75 ark.wyd.
Prace Popularnonaukowe		1 pozycja	2,75 ark.wyd.
Sprawozdania TNT nr 28		1 pozycja	11,00 ark.wyd.

15 pozycji 215,50 ark.wyd.

Katalog wystawy stulecia wydany został poza planem wydawniczym. Jego objętość wynosi 4 arkusze.

Plan wydawniczy TNT na rok 1977 obejmuje 23 pozycje o łącznej objętości 268,25 ark.

Ogólny koszt działalności wydawniczej TNT za rok 1976, wynoszący 822 532 zł, został pokryty w całości. Zgodnie z przepisami prawa autorskiego Towarzystwo wypłaciło w tym także zaliczki na honoraria autorskie w wysokości 335 194 zł za prace, których wydanie planuje się w roku 1977.

BADANIA NAUKOWE

Plan badań naukowych TNT na rok 1976 przewidywał wydatki o łącznej wysokości 78 820 zł na następujące badania:

1. A. Tomczak, K. Wojda - Monografia miasta Torunia
2. K. Ciesielska - Inwentarz akt i zbiorów archiwalnych TNT
3. M. Biskup - Akta Stanów Prus Królewskich, t. VI
4. A. Tomczak, J. Frycz - Monografia ziemi dobrzyńskiej
5. I. Janosz-Biskupowa - Księga komturstwa gdańskiego XIV-XV w.
6. J. Bieniak - Kodeks dyplomatyczny Kujaw i ziemi dobrzyńskiej
7. E. Kwiatkowska - Monografia ziemi chełmińskiej
8. T. Zakrzewski - Polskie instytucje i organizacje w Toruniu pod zaborem pruskim 1815-1920
9. J. Szupryczyński - Mapa ochrony zasobów środowiska geograficznego województwa toruńskiego.

Z sumy przeznaczonej na badania naukowe w roku 1976 wykorzystano jedynie 72 106 zł.

SPOTKANIA I ZJAZDY NAUKOWE

W roku 1976 Towarzystwo Naukowe w Toruniu współpracowało w organizacji bądź też organizowało samodzielnie następujące spotkania i zjazdy naukowe:

- 15 I 1976 r. - wykład naukowy dra J. Surdeja z Liège (Belgia)
pt. "Powstanie linii emisyjnych w rozdętych atmosferach i otoczkach gwiazd".
- 13 III 1976 r. - referat naukowy prof. dra H. Penzline z Rosto -

- cku (NRD) pt. "On the function of the frontal ganglion in insects".
- 21 V 1976 r. - wykład naukowy prof.dr. L. Houziaux (Belgia) pt. "Ostatnie rezultaty badań kosmicznych w ultrafiolecie".
- 24 V 1976 r. - drugi wykład prof.dr. L. Houziaux pt. "Program badawczy Europejskiej Agencji Kosmicznej".
- 27 V 1976 r. - wykład naukowy prof.dr. U. im Hof z Berna (Szwajcaria) pt. "Die Sprachfrage als Minoritätenproblem der Schweiz des XIX und XX Jhrs.".
- 11 VI 1976 r. - wykład dr. P. Kriedte z Getyngi (RFN) pt. "Industrialisierung vor der Industrialisierung".
- 14 VI 1976 r. - wykład prof.dr. R. J. Broughtona (Kanada) pt. "Sleep in the presence of predator".
- 14 VI 1976 r. - wykład prof.dr. J. Kalischa z Rostocku (NRD) pt. "Instytut Polsko-Niemiecki w Berlinie w latach 1936-1938".
- 22 X 1976 r. - wykład dr. H. J. Lammersa (Holandia) pt. "Korony i utrata masy gwiazd gorących".
- 22 XI 1976 r. - wykład naukowy prof.dr. V. de Sabbata z Bolonii (Włochy) pt. "Zmienność stałej grawitacji".
- 6-9 XII 1976 r. - dziewiąte Sympozjum Fizyki Matematycznej (29 referatów, w tym 21 wygłoszonych przez naukowców z zagranicy). Sympozjum zorganizowano wspólnie z Instytutem Fizyki UMK oraz Komitetem Fizyki PAN.
- 17 XII 1976 r. - wykład prof.dr. H. Hahna z Kolonii (RFN) pt. "Exil und internationale Beziehungen".

Ponadto w dniu 28 X 1976 r. prezes TNT prof.dr. Konrad Górski wziął udział w uroczystości organizowanej na UMK z okazji 70-lecia urodzin prof.dr. Rajmunda Galona, wręczając jubilatowi książkę pamiątkową pt. "Problemy geografii fizycznej", wydaną z tej okazji przez TNT.

AKCJA ZAGRANICZNEJ I KRAJOWEJ WYMIANY WYDAWNICTW

W roku 1976 Towarzystwo Naukowe w Toruniu wymieniało swe wydawnictwa z 219 kontrahentami w 29 krajach całego

świata oraz z 74 instytucjami krajowymi. Otrzymywało również bezpłatne egzemplarze wydawnictw z 5 innych krajów. W ramach wymiany zagranicznej wysłano 1179 tomów wydawnictw własnych za co otrzymano 2207 tomów wydawnictw zagranicznych oraz 518 tomów w charakterze darów.

W ramach wymiany krajowej wysłano 419 tomów wydawnictw własnych, otrzymując w zamian 395 tomów oraz 83 publikacje bezpłatne w charakterze darów.

AKCJA POPULARYZACJI WIEDZY

W roku 1976 TNT podjęło pierwsze próby wyjścia w teren z cyklem wykładów pt. "Studium wiedzy o województwie toruńskim". Cykl ten zaproponowany kilku ośrodkom miejskim na terenie naszego województwa nie spotkał się z większym zainteresowaniem. Ostatecznie wykłady odbyły się jedynie w Wąbrzeskim Domu Kultury (4) i w Zespole Szkół Rolniczych w Gronowie (6). W Toruniu organizowano nadal wieczory cieszącego się dużym zainteresowaniem cyklu "Nauka i Muzyka" (sierpień i wrzesień). Imprezy te będą także kontynuowane w roku 1977. Towarzystwo wystąpiło też z nową inicjatywą: zorganizowania cyklu pod nazwą "Życie i Wszechświat". Mają to być wykłady z dziedziny astronomii, biologii i geografii, dotyczące ogólnych problemów życia i budowy wszechświata. Na zakończenie cyklu przewidziana jest wycieczka uczestników do obserwatorium astronomicznego UMK w Piwnicach koło Torunia.

PRACOWNIA MIKROFILMOWA

Istnieje od roku 1948, wykonując mikrofilmy i fotokopie materiałów naukowych i archiwalnych dla potrzeb instytucji krajowych i zagranicznych. Obsługuje też naukowców składających zamówienia indywidualne. W roku 1976 klientami pracowni były głównie następujące instytucje: instytuty i zakłady naukowe UMK w Toruniu oraz placówki PAN, Muzeum Okręgowe w Toruniu,

Muzeum Zamkowe w Malborku, Wojewódzkie Archiwa Państwowe w Toruniu i w Bydgoszczy, Książnica Miejska im. Kopernika w Toruniu, Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Ciesztynie, Biblioteka Śląska w Katowicach, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Instytut Balneologiczny w Ciechocinku. Wykonywano też prace dla potrzeb własnych badań naukowych TNT. W roku 1976 Pracownia Mikrofilmowa wykonała:

- 16 053 zdjęcia mikrofilmowe
- 2 883 przezrocza pozytywowe
- 22 460 fotokopii (powiększeń).

Wpływy z usług Pracowni Mikrofilmowej TNT wyniosły 112 971 zł.

SPRZEDAŻ I REKLAMA WYDAWNICTW WŁASNYCH

Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu sprzedawane są w sieci księgarskiej oraz w biurze przy ul. Słowackiego 8 (gmach Książnicy Miejskiej). Stałą sprzedaż wydawnictw TNT w dużym asortymencie prowadzi Wojewódzka Księgarnia Naukowa w Toruniu. Wydawnictwa kopernikowskie sprzedawane są w Domu Kopernika.

W roku 1976 Towarzystwo rozpoczęło szeroko zakrojoną akcję obniżki cen tych wydawnictw, których zapasy od wielu lat nie zmniejszają się. Większe ilości tych wydawnictw po cenach obniżonych przekazane zostały do księgarń taniej książki w Toruniu i w Bydgoszczy. Zakup po cenach obniżonych zaproponowano też autorom. Celem umożliwienia studentom nabycia takich wydawnictw Towarzystwo, wspólnie z Radą Uczelnianą Socjalistycznego Związku Studentów Polskich, urządziło w dniach 6-10 XII 1976 r. kiermasz wydawnictw po cenach obniżonych. Odbył się on w studenckim klubie "Nowojka" przy ul. Mickiewicza. Ze sprzedaży wydawnictw Towarzystwo osiągnęło w roku 1976 wpływy w wysokości 129 044 zł.

KSIĘGOZBIÓR TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

Biblioteka naukowa TNT znajduje się pod opieką Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. Jest ona stale uzupełniana nabytkami oraz darami z wymiany zagranicznej i krajowej. Szczególną wartość dla prowadzonych badań naukowych ma bogaty, stale uzupełniany zespół czasopism naukowych pochodzących z kilkudziesięciu krajów. Stan księgozbioru TNT, kompletowanego od najwcześniejszych lat istnienia Towarzystwa, przedstawił się w dniu 31 XII 1976 r. następująco:

1. druki zwarte	26 461 wol.
2. starodruki	1 542 "
3. rękopisy	370 szt.
4. ryciny	17 "
5. wydawnictwa kartograficzne	106 "
6. nuty	19 "
7. mikrofilmy	2 "
8. maszynopisy niepublikowane	11 "
9. inne zbiory specjalne	1 "
10. wydawnictwa ciągłe	23 814 wol.
	<hr/>
razem	52 343

W skład księgozbioru TNT wchodzi cenne dary naukowców, patriotów i wydawców pomorskich z lat zaboru pruskiego i z czasów późniejszych. Szczególnie cenne są zasoby czasopism i gazet toruńskich i pomorskich wydawanych już w pierwszej połowie XIX wieku. Samodzielne zespoły biblioteki tworzą księgozbiory wieloletniego prezesa TNT Stanisława Kujota oraz zasłużonego w czasach pruskiego zaboru bibliofila i wydawcy chełmińskiego Walentego Fiałka. W r. 1976 przekazano do oprawy 413 woluminów.

ZBIORY ARCHIWALNE I MUZEALNE

Zbiory archiwalne akt i dokumentów TNT przechowywane są jako oddzielny depozyt i zespół w Wojewódzkim Archiwum

Państwowym w Toruniu. Fragmenty zbiorów archiwalnych znajdują się także w Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. Akta nowsze przechowywane są w archiwum własnym TNT.

Pozostałości dawnych zbiorów muzealnych, gromadzonych od początku istnienia Towarzystwa i eksponowanych w czasach zaboru pruskiego w siedzibie TNT przy ul. Wysokiej 16 (Muzeum TNT), znajdują się obecnie w depozycie Muzeum Okręgowego w Toruniu. Według spisów inwentaryzacyjnych znajdujących się w posiadaniu Towarzystwa na zbiory te składają się:

1. malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne, broń, meble i inne zabytkowe przedmioty - 190 pozycji,
2. obiekty z wykopalisk archeologicznych - 462 pozycje,
3. stare grafiki w różnych technikach, w tym cenna kolekcja 88 prac Daniela Chodowieckiego z daru W. Amrogowicza dla TNT - 343 pozycje,
4. stare monety i medale - 2246 pozycji.

Razem w depozycie Muzeum Okręgowego znajduje się 3241 obiektów muzealnych.

PERSONEL ZAWODOWY TNT

W skład tego personelu w dniu 31 XII 1976 r. wchodziły następujące osoby:

w Biurze Zarządu:

dyrektor Biura - Tadeusz Zakrzewski

główna księgowa - Bogumiła Przeperska

księgowa i kasjerka - Elżbieta Fruchnicka

kierownik zagranicznej i krajowej wymiany wydawnictw -

- Irena Woszczyk (pół etatu)

referent administracyjny - Janina Radajewska (pół etatu)

referent reklamy i sprzedaży - Barbara Cebulska

magazynier - Zbigniew Punt (pół etatu)

w Redakcji Wydawnictw:

kierownik Redakcji - Amalia Rosińska

redaktor - Bożena Sołtys

w Pracowni Mikrofilmowej:

kierownik Pracowni - Krystyna Porębska

laborant - Aleksandra Cackowska

korektor - Halina Skarżyńska (pół etatu).

x

x

x

Warunki pracy i bytu personelu TNT są trudne. Mimo szybkiego wzrostu liczby członków i rozwoju agend organizacyjnych Towarzystwo nasze w roku 1975 utraciło jeden pełny etat.

W minionym roku Zarząd zorganizował szereg spotkań z przedstawicielami nowych władz województwa toruńskiego, a mianowicie z wicewojewodą mgrem Karolem Szczygłem i z dyrektorem Wydziału Kultury i Sztuki mgrem Marionem Skudlarskim, jak również z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków mgrem Janem Zobołowiczem, pełniącym funkcję inwestora przebudowy gmachu TNT. Miały one na celu rozpatrzenie aktualnej sytuacji materialnej i szczególnie palących potrzeb Towarzystwa na najbliższą przyszłość. Zarząd uzyskał zapewnienie stałej pomocy na pokrycie bieżących zadań, także inwestycyjnych, z możliwością dodatkowych subwencji w przyszłości na wyposażenie gmachu przy Wysokiej 16, w zależności od ogólnej sytuacji budżetowej województwa. Przedstawiono też władzom wojewódzkim poważny wkład TNT w badania regionu, widoczny zwłaszcza w przygotowanych już do druku pracach z dziedziny geografii, ekologii, historii i historii sztuki oraz archeologii, związanych z Toruniem i z ziemią chełmińską. Konieczne zresztą stały się wzmożenie prac dotyczących regionu. Władze wojewódzkie zapewniły już Towarzystwu fundusze i limity budżetowe na rok 1977, za co należy im się wdzięczność. Żywimy nadzieję, że z czasem zostaną zaspokojone jeszcze inne nasze dezyderaty dotyczące wysokości rocznej dotacji, ilości etatów i osobowego funduszu płac.

Dużą troskę przejawiał Zarząd o kontynuację prac remontowych w gmachu przy ul. Wysokiej 16. Dzięki życzliwemu sło-

nowisku Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mgra Jana Zobołowicza, jak i PP Pracowni Konserwacji Zabytków w Toruniu udało się w roku 1976 wykonać prace wewnętrzne na sumę 1 650 000 zł. Na rok 1977 przewidziana jest kwota 3 000 000 zł. Z funduszków wojewódzkich sfinansowano także dokumentację urządzenia wnętrza gmachu, przygotowaną przez PP Pracownię Sztuk Plastycznych. Dołączył jednak TNT nie uzyskało zapewnienia dotacji na pokrycie kosztów zakupu mebli i urządzeń dla tego gmachu.

Realizowane były nadal prace zleczone, które w latach 1977 i 1978 doprowadzą do sfinalizowania i publikacji zespołu wyciągniętych monografii regionu Świecia i miasta Inowrocławia. Nadal jednak budzi niepokój sprawa planowanej monografii Torunia, większej o charakterze ściśle naukowym i mniejszej - popularnej, na co Zarząd nie uzyskał dotąd zlecenia władz miejskich.

Pragniemy złożyć podziękowanie tym wszystkim władzom i czynnikom, które dopomogły Towarzystwu w realizacji trudnych nieraz zadań. Podziękowanie należy się przede wszystkim Działowi Wydawnictw PAN, władzom partyjnym i administracyjnym województwa i miasta Torunia, Oddziałowi PWN w Poznaniu i jego toruńskiej Ekspozyturze oraz Toruńskim Zakładom Graficznym. Na podziękowanie zasługują również wszyscy nasi pracownicy z dyr. dr. Tadeuszem Zakrzewskim na czele, za ich solidną pracę codzienną. Podziękowanie za gościnność kierujemy też pod adresem Książnicy Miejskiej im. Kopernika, pod której dachem znajduje się obecnie nie tylko nasza biblioteka, lecz także magazyny i biuro.

Sekretarz Generalny TNT

Prezes TNT

(-) Prof. dr Marian Biskup

(-) Prof. dr Konrad Górski

S P R A W O Z D A N I E
Z GOSPODARKI FINANSOWEJ TOWARZYSTWA
ZA ROK 1976

Rachunkowość Towarzystwa Naukowego w roku 1976 prowadzona była w oparciu o Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 12 VIII 1963 r., MP 67, poz. 331. Jednostką nadrzędną Towarzystwa jest Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu, który ustalił na rok 1976 wskaźniki dyrektywne w następujących wysokościach:

§ 11 osobowy fundusz płac	360 000,-
§ 12 bezosobowy fundusz płac	400 000,-
§ 18 fundusz na podróże służbowe	
krajowe	3 000,-
dotacja	900 000,-
etaty	8 000,-

Plan dochodów i wydatków na rok 1976 zamykał się sumą 1 753 840 zł.

D o c h o d y :	plan	wykonanie
1) saldo bankowe	500 000,-	285 868,-
2) dotacja Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu	900 000,-	900 000,-
3) wpływy z rozprow.wydawnictw	150 000,-	129 044,-
4) " z usług Pracowni Mikrofilmowej	85 000,-	112 972,-
5) " ze składek członkowskich	18 840,-	22 272,-
6) " ze zlecone prace wydawnicze		100 000,-
	1 753 840,-	1 550 156,-

Towarzystwo nasze tylko pozornie nie osiągnęło w 100% zaplanowanych wpływów ze sprzedaży wydawnictw, bowiem Składnica Księgarska w Warszawie, pobierająca od nas wydawnictwa do sprzedaży komisowej, przysłała swoje rozliczenie za IV kwartał na 12 530 zł po zamknięciu ksiąg rachunkowych To-

warzystwa. Również z tego samego powodu rozliczenie z Księgarni Naukowej w Toruniu, opiewające na 15 201 zł, uwzględnione zostanie dopiero w roku 1977. Zatem faktyczne wpływy ze sprzedaży wydawnictw wynoszą 156 000 zł, a więc są wyższe w stosunku do zaplanowanych o 6000 zł.

Przekroczenie wpływów z usług Pracowni Mikrofilmowej o 28 000 jest dużą zasługą personelu Pracowni, który mimo trudnych warunków lokalowych potrafił przy pełnej mobilizacji się sprostać wszystkim zamówieniom naszych kontrahentów. Wpływy ze składek członkowskich przekroczone zostały o zaległe wpłaty z tego tytułu. Stan zadłużeń składek na koniec roku 1976 wynosi jeszcze 13 106 zł.

W y d a t k i :	plan	wykonanie
§ 11 wynagrodzenia wynikające ze stosunku pracy	360 000,-	365 760,-
§ 12 wynagrodzenia różne	400 000,-	399 227,-
§ 18 nagrody i inne wypłaty jednorazowe	3 600,-	3 600,-
§ 16 podatek od wynagrodzeń i składki emerytalne	16 000,-	11 737,-
§ 18 fundusz na podróże służbowe krajowe	3 000,-	2 937,-
§ 31 materiały i przedmioty nietrawne	200 000,-	61 491,-
§ 36 usługi materialne	626 080,-	546 250,-
§ 37 " niematerialne	70 000,-	48 402,-
§ 41 składki ubezpieczeniowe	70 000,-	68 028,-
§ 42 różne opłaty i składki	3 000,-	1 045,-
§ 46 fundusz mieszkaniowy	720,-	720,-
§ 69 " specjalny	1 440,-	1 562,-
	<hr/>	
	1 753 840,-	1 510 759,-

Przekroczenie w § 11 wynagrodzeń wynikających ze stosunku pracy dotyczy nagród jubileuszowych wypłaconych poza limitem osobowego funduszu płac. Limit osobowego funduszu płac jest stałą bolączką TNT i stanowi poważną troskę Zarządu o właściwe ustalenie poborów dla etatowych pracowników naszego Towarzystwa.

Koszty w rozbiciu na poszczególne rodzaje działalności Towarzystwa przedstawiają się następująco:

1) Koszty działalności statutowej ogółem	528 183,-
w tym:	
a) administracja i biblioteka	437 077,-
b) populeryzacja wiedzy	19 000,-
c) badania naukowe	72 106,-
2) Koszty nie wyodrębnionej działalności gospodarczej ogółem:	959 823,-
a) wydawnictwa (koszty druku, honoraria, oprawa itp.)	822 532,-
b) wydatki Pracowni Mikrofilmowej	137 291,-
3) Koszty akcji i zadań zleconych (honoraria, usługi niematerialne)	22 753,-
ogółem	1 510 759,-

Saldo kosztów akcji i zadań zleconych na dzień 31 XII 1976 r. wynosi 205 695 zł i dotyczy opracowywanych przez TNT:

a) monografii miasto Świecia	102 721,-
b) " " Inowrocławia	102 974,-

Saldo kosztów własnych nie wyodrębnionej działalności gospodarczej wynosi 335 194 zł. Towarzystwo nasze przystąpiło w roku bieżącym, zgodnie z zaleceniem Zarządu, do przeceny zapasów magazynowych wydawnictw własnych. Stan zapasów w magazynie własnym i w komisach wynosi obecnie 1 310 000 zł.

1) magazyn własny	1 212 000,-
2) Składnica Księg. Warszawa	41 000,-
3) inne komisje	57 000,-

Toruń, dnia 16 lutego 1977 r.

Skarbnik TNT

(-) Doc.dr hab. Mirosław Nesterowicz

P R O T O K Ó Ł
Z POSIEDZENIA KOMISJI REWIZYJNEJ
W DNIU 21 II 1977 R.

Komisja Rewizyjna w składzie: prof.dr Melityna Gromadska - przewodnicząca i prof.dr Leonid Żytkowicz - członek, w obecności doc.dra hab. Mirosława Nesterowicza - skarbnika TNT, Bogumiły Przeperskiej - głównej księgowej TNT i dra Tadeusza Zakrzewskiego - dyrektora Biura TNT, dokonała w dniu 21 II 1977 r. statutowej kontroli działalności Towarzystwa.

Kontrola finansowa wykazała, że saldo bankowe na 31 XII 1976 r. wynosiło 285 868 zł, a stan gotówki w kasie na 21 II 1977 r. zamykał się kwotą 810,55 zł. Wyródkowo sprawdzone dowody kasowe zgadzały się z zapisami w księgach.

Liczba członków Towarzystwa w końcu roku sprawozdawczego wynosiła 518 osób. Z płaceniem składek zalega około 150 członków. Komisja zaleca, aby Zarząd jeszcze raz przeanalizował listę osób zalegających ze składekami i podjął odpowiednie decyzje. W roku 1976 zbieranie składek przebiegało bardzo sprawnie i w efekcie przyniosło 22 272 zł.

Księgozbiór Towarzystwa w dniu 31 XII 1976 r. obejmował ogółem 52 814 woluminów, tj. powiększył się o 2486 woluminów. Zbiory archiwalne nie uległy zmianie.

Działalność wydawnicza wyraziła się liczbą 215,5 ark., na które złożyło się 15 pozycji, ich koszt wyniósł 822 532 zł. Poza planem wydawniczym doszło do wydania katalogu wystawy stulecia TNT o objętości 4 ark. Nie wydano planowanych na rok sprawozdawczy "Dziejów Towarzystwa Naukowego w Toruniu".

W 1976 r. przeprowadzono akcję obniżki cen na niektóre zalegające wydawnictwa. Przekazano je do księgarni taniej książki w Toruniu i Bydgoszczy. W celu umożliwienia nabycia tanich wydawnictw studentom zorganizowano wspólnie z RU SZSP kiermasz. W wyniku przeprowadzonej akcji stan zapasów zmniejszono do wartości 1 300 000 zł.

Remont budynku Towarzystwa przebiega planowo, gdyż no-

wa dotacja weszła w plan. Niepokojący jest natomiast brak dotacji na wyposażenie gmachu.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo poczyniło próby wyjścia w teren z cyklem wykładów popularnonaukowych, jednakże akcja ta nie wywołała większego zainteresowania. Powodzeniem natomiast cieszą się wieczory z cyklu "Nauka i Muzyka".

Komisja z uznaniem oceniła pracę Biura, Redakcji Wydawnictw i Pracowni Mikrofilmowej i wyraziła poparcie dla zabiegów Zarządu o zdobycie funduszy na podwyższenie uposażeń dla pracowników.

W konkluzji Komisja pozytywnie ocenia działalność Zarządu w roku sprawozdawczym i sławia wniosek o udzielenie Zarządowi absolutorium. Natomiast Komisja z ubolewaniem stwierdza, że członkowie TNT nie okazują zainteresowania sprawami Towarzystwa, czego wyrazem była mała frekwencja (24 osoby na 206 członków) na zebraniu ogólnym w dniu 21 I 1977 r.

Członek Komisji

Przewodnicząca Komisji

(-) Prof.dr Leonid Zytkowicz

(-) Prof.dr Melityna Gromadska

Główna Księgowa

Dyrektor Biura TNT

(-) Bogumiła Przeperska

(-) Dr Tadeusz Zakrzewski

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA

Nowi członkowie wydziałów

Friedelówna Teresa, doc.dr hab., docent w Zakładzie Języków Słowiańskich Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Rynek Nowomiejski 25 m. 3.

Gierszewski Stanisław, prof.dr hab., Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdynia, Świętojańska 5/7 m. 5.

Kutzner Marian, doc.dr hab., kierownik Zakładu Historii Sztuki
Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK, To -
ruń, Wojska Polskiego 23 m. 8.

Przewoźna-Armon Krystyna, doc.dr hab., docent w Katedrze Ar-
cheologii UMK, Toruń, Broniewskiego 46 m.7.

Ważbiński Zygmunt, doc.dr hab., kierownik Zakładu Muzeologii
Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK, Toruń,
Fałata 123 m. 4.

N o w i c z ł o n k o w i e z w y c z a j n i

Bednarek Renata, mgr, st. asystent w Zakładzie Gleboznawstwa
Instytutu Biologii UMK, Toruń, Świętopełka 22a m. 4.

Bednarski Adam, mgr, st.asystent w Zakładzie Socjologii i Teo-
rii Organizacji i Zarządzania Instytutu Ekonomicznego UMK
Toruń, Błkitna 15.

Czarnecki Adam, mgr, st.asystent w Zakładzie Ekologii Zwierząt
Instytutu Biologii UMK, Nowy Rynek 5 m. 3.

Dahm Hanna, mgr, asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Mi-
krobiologii Instytutu Biologii UMK, Toruń, Św. Jana 3 m. 2.

Grześ Marek, mgr, st.asystent w Zakładzie Geografii PAN, To -
ruń, Janka Krasińskiego 12 m. 14.

Kamińska Danuta, mgr, st.asystent w Pracowni Biologii Srodo -
wisk Zagospodarowanych w Koniczynie, Toruń, Gagarina
45, Hotel Asystencki nr 2.

Kamińska Krystyna, dr, st.asystent w Zakładzie Historii Pan-
stwa i Prawa Instytutu Historyczno-Prawnego UMK, Toruń,
Głowackiego 12 m. 16.

Kasprzyk Jerzy, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Literatury Pol-
skiej Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Gałczyńskiego
27 m. 23.

Krzewińska Anna, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Literatury
Polskiej Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Nowic -
kiego 127 m. 22.

Kurpiel Bogusława, mgr, st.asystent w Zakładzie Ekonomii Po-
litycznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, PCK 24.

- Kutzner Marian, doc.dr hab., kierownik Zakładu Historii Sztuki Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK, Toruń, Wojska Polskiego 23 m. 8.
- Lankauf Krzysztof, mgr, asystent w Zakładzie Geomorfologii Instytutu Geografii UMK, Toruń, Kraszewskiego 22/24.
- Leniarska Urszula, mgr, asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Mikrobiologii Instytutu Biologii UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Lubiński Kazimierz, dr, adiunkt w Zakładzie Postępowania Cywilnego Instytutu Prawa Cywilnego UMK, Toruń, Głównackiego 44 m. 25.
- Łapicz Czesław, dr, adiunkt w Zakładzie Języków Słowiańskich Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Jagiellońska 34 m. 41.
- Łosiński Jan, dr, adiunkt w Pracowni Biologii Środowisk Zagospodarowanych w Koniczynie, Papowo Toruńskie.
- Majewski Adam, dr medycyny, lekarz, Toruń, Batorego 5d m. 4.
- Melkowski Stefan, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Literatury Polskiej Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Miła 9.
- Minikowska Teresa, dr, adiunkt w Zakładzie Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Zjednoczenia 129 m. 54.
- Noryśkiewicz Bożena, dr, adiunkt w Zakładzie Geografii Fizycznej Instytutu Geografii UMK, Toruń, Kraszewskiego 2 m.6.
- Pokojska Urszula, mgr, asystent w Zakładzie Gleboznawstwa Instytutu Biologii UMK, Toruń, Gagarina 41.
- Polszakiewicz Barbara, dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, J. Krasieckiego 16 m. 31.
- Posor Monika, dr, adiunkt w Katedrze Filologii Germańskiej UMK, Toruń, Głównackiego 14 m. 26.
- Rochnowski Henryk, dr, adiunkt w Zakładzie Geografii Ekonomicznej Instytutu Geografii UMK, Toruń, Gagarina 64 m.2.
- Ważbiński Zygmunt, doc.dr hab., kierownik Zakładu Muzeologii Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK, Toruń, Fałata 123/4.
- Witkowska Maria, dr, wykładowca przy Katedrze Germanistyki UMK, Toruń, Mickiewicza 52/6.

Włodko Danuta, mgr, asystent w Zakładzie Metodologii i Rozwoju Ekonomii Instytutu Ekonomicznego UMK, Szczecin, Ks. Elżbiety 5/2.

Ziemińska Halina, mgr, st. asystent w Zakładzie Klimatologii Instytutu Geografii UMK, Toruń, Przy Kaszowniku 31 m.86.

Z m e r l i :

Prof. dr Wojciech Hejnosz
Prof. dr Kazimierz Sońnicki

Wojciech Dąbrowski, Instytut Historii i Etnologii, Zakład Etnologii, ul. Żwirki i Wigury 13, Warszawa, tel. 82-11-11-11

III

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

W Y D Z I A Ł I

NAUK HISTORYCZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 22 III 1976 r.

Karol G ó r s k i : Nowe zastosowanie komputera w badaniach mediewistycznych.

Karol G ó r s k i : Angielska historia żeglarstwa.

Posiedzenie naukowe dnia 27 V 1976 r.

Ulrich im H o f (Bern, Szwajcaria): Die Sprachfrage als Minoritätenproblem der Schweiz des XIX und XX Jhrds.

Posiedzenie naukowe dnia 11 VI 1976 r.

Peter K r i e d t e (Getynga, RFN): Industrialisierung vor der Industrialisierung.

Posiedzenie naukowe dnia 14 VI 1976 r.

Johannes K a l i s c h (Rostock, NRD): Instytut Polsko-Niemiecki w latach 1936-1938.

Instytut Historii i Etnologii, Zakład Etnologii, ul. Żwirki i Wigury 13, Warszawa, tel. 82-11-11-11

Posiedzenie naukowe dnia 26 X 1976 r.

Członek TNT Teresa K a r w i c k a przedstawiła pracę własną: Kultura ludowa ziemi dobrzyńskiej.

Praca ta jest częścią wielodziałowej monografii ziemi dobrzyńskiej. Omawia ona kulturę ludową regionu historycznego położonego pomiędzy Wisłą, Drwęcą i Skrwą, a od północnego wschodu ograniczonego Pissą i Brynicą. Celem pracy jest odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu dawny region historyczny zakreśla granice odrębnej grupy etnograficznej, uchwytej w badaniach terenowych, a więc istniejącej w okresie od końca XIX w. po czasy współczesne. Czy zaznacza się w tym czasie pewna specyfika kulturowa tego regionu oraz poczucie odrębności grupowej w świadomości jego mieszkańców? Pod tym kątem rozpatrywano poszczególne dziedziny kultury ludowej, porównując je, o ile to było możliwe, z takąż kulturą regionów sąsiednich. Nadto starano się dać możliwie wyczerpujący obraz kultury ludowej ziemi dobrzyńskiej w wymienionym okresie, wychodząc z założenia, że na tego typu monografii całościowe istnieje obecnie zapotrzebowanie społeczne w związku z żywymi dziś zainteresowaniami kulturą własnego regionu i jego specyfiką.

Autorka oparła się głównie na badaniach terenowych własnych, prowadzonych w latach 1971-1975, na materiałach zebranych w terenie w tych samych latach przez inne osoby dla celów monografii, także na materiałach terenowych Katedry Etnografii UMK, zgromadzonych w latach 1968-1970 dla celów Atlasu Etnograficznego Pomorza Wschodniego. Wykorzystano również wywiady i fotografie z badań penetracyjnych Muzeum Etnograficznego w Toruniu z lat 1958-1967 i materiały terenowe Archiwum Sekcji Badania Plastyki i Budownictwa Ludowego Państwowego Instytutu Sztuki PAN w Krakowie. Została też uwzględniona literatura etnograficzna i pokrewna dotycząca ziemi dobrzyńskiej i sąsiednich regionów, a także niektóre kartogramy Polskiego Atlasu Etnograficznego.

Na podstawie literatury rozpatrzono zagadnienie przynależności grupowej Dobrzyńiaków. Według Bystronia wchodzi oni w skład grupy pierwotnej pomorskiej i podobnie jak Chełmińscy

stanowią grupę przejściową pozostającą w bliskim związku z Kujawami. Z Kujawami wiąże się także ziemia dobrzyńska pod względem gwarowym, przy czym dialektolodzy traktują jako jedną całość narzecze chełmińsko-dobrzyńskie. Niektórzy jednak XIX-wieczni pisarze, jak W. Szeliga, uważają Dobrzyńaków za odłam Mazurów. Ten ostatni zdecydowanie zalicza do Mazow - sza południowo-wschodnią część ziemi dobrzyńskiej, podczas gdy mieszkańców części północnej uważa za Dobrzyńaków właściwych, zgodnie z takim określeniem ich przez sąsiadów. Według Kolberga owa północna część Dobrzyńaków stanowi po - niekąd jedność etnograficzną z ludem ziemi chełmińskiej. Pomi - mo to Kolberg opisy kultury ludowej ziemi dobrzyńskiej włączył do tomu "Mazowsze", gdy tymczasem opis kultury Chełmińaków znalazł się w tomie "Pomorze".

Jak świadczą relacje z II połowy XIX w., mieszkańcy ca - łej ziemi dobrzyńskiej mieli w tym czasie poczucie własnej od - rębności, które jednak dziś już nie zostało stwierdzone w bada - niach terenowych. W XIX w. Dobrzyńacy wyróżniali się jeszcze od swych sąsiadów strojem. Już wówczas jednak był on w za - niku, a do naszych czasów nie zachował się nawet we fragmen - tach.

Odrębności w innych dziedzinach kultury nie zaznaczają się zbyt wyraźnie. Pod względem gospodarczym sytuacja na tym terenie kształtowała się przed I wojną światową podobnie jak w innych częściach Królestwa Kongresowego, do którego należała cała ziemia dobrzyńska (z wyjątkiem północno-wschod - niego skrawka w okolicach Górzna). Dużą rolę w kształtowaniu się struktury agrarnej wsi odgrywały dwory i sytuacja prawna związana z przewagą własności dworskiej na badanym terenie. Pod względem kultury rolnej region ten stał dość wysoko w po - równaniu z innymi częściami Kongresówki. Szczególnie na ży - znych ziemiach południowej części Lipnowskiego rolnictwo, także chłopskie, od dawna stało dość wysoko, podobnie jak na Kujawach. Udoskonalone narzędzia rolnicze spotykało się już przed I wojną światową także w północnej części Rypińskiego, w po - bliżu granicy zaboru pruskiego, skąd zamożniejsi gospodarze sprowadzali narzędzia rolnicze.

Pod względem zasięgu niektórych wytworów kulturowych ziemia dobrzyńska należała do pasa centralnego, ciągnącego się od Mazowsza do Wielkopolski (zasięg brony łaskowej, występowanie nazwy "parsk" dla piwnic ziemiankowych). W innych znów wypadkach jest ona jakby terenem przejściowym między wschodnią a zachodnią częścią Polski. Tak np. rzecz się miała w zakresie uprawy pszenicy zarówno ozimej, jak i jarej, a także w fakcie występowania piwnic pod budynkami obok wolno stojących.

W niektórych dziedzinach kultury, jak meblarstwo czy obrzędowość, wykazuje ten teren bardzo wyraźne analogie z sąsiednią ziemią chełmińską, w daleko mniejszym stopniu natomiast zaznaczają się one w stosunku do Kujaw, choć nie odgradzała ich od ziemi dobrzyńskiej granica zaboru. Szczególnie, jeśli chodzi o niektóre zwyczaje doroczne, na ogół nie przekraczają one linii Wisły. Nie wykracza na teren ziemi dobrzyńskiej (z wyjątkiem jej południowo-zachodniego skrawka) tradycyjny kujawski zwyczaj "podkoziołka" (zabawa zapustna) czy dyngusowe przywoływki; na Kujawy natomiast nie przeniknęło uderzenie się zielonymi różgami na "dyngus", czyli w Poniedziałek Wielkanocny, który to zwyczaj występuje powszechnie w ziemi dobrzyńskiej. Łączy on ją z Pomorzem, ziemią chełmińską, Warmią, Mazurami. Z Polską północną wiąże ziemię dobrzyńską także przewaga wróżb matrymonialnych w wigilię Nowego Roku, a nie w wigilię św. Andrzeja, jak w Polsce centralnej, a jej północno-wschodnie krańce - zwyczaj pieczenia z ciasta figurek zwierząt z okazji Bożego Narodzenia czy Nowego Roku oraz występowanie nazwy "gwizdy" dla kołędników.

Mozemy więc mówić o ziemi dobrzyńskiej jako o terenie krzyżowania się wpływów pomorsko-środkowopolskich, przy czym wpływy pomorskie przeważają na ogół w części północno-zachodniej. W niektórych dziedzinach jednak, jak obrzędowość czy meblarstwo, zdają się one dominować w kulturze ludowej całego regionu.

Przyczyną braku zdecydowanej odrębności etnograficznej grupy Dobrzyńiaków, a także stosunkowo wczesnego zaniku na

tych terenach tradycyjnej kultury ludowej było przede wszystkim częste przemieszczanie się ludności, które zachodziło tam od wieków. Pewną rolę odgrywało również osadnictwo niemieckie, datujące się na tych terenach od czasów krzyżackich (XIII wiek), czego śladem wpływy w budownictwie, formach osadniczych, nazewnictwie różnych wytworów kulturowych, choć i Niemcy przyjmowali sporo od Polaków, np. w zakresie pożywienia. Oddziaływały też w późniejszych wiekach wpływy osadnictwa holenderskiego, szczególnie na nizinach nadwiślańskich i na terenach bagiennych, ale także na karczunkach leśnych.

W XIX w. miała miejsce nowa fala osadnictwa niemieckiego, zaczęli również napływać na ziemie po rozparcelowanych majątkach przybysze z Polski centralnej i południowej (głównie z Mazowsza i z Kieleckiego). Osadnicy z tych części Polski przybywali też po I, i po II wojnie światowej na ziemie opuszczone przez wyjeżdżających Niemców, a także na ziemie po rozparcelowanych majątkach. Po II wojnie ważną rolę odegrało też osadnictwo repatriantów zza Bugu. Te stałe ruchy ludnościowe oddziaływały na kształtowanie się kultury ludowej i sprawiały, że nie posiadała ona odrębnego oblicza.

Na stosunkowo wczesny zanik struju regionalnego, zwyczajów doroczných i rodzinnych miało też zapewne wpływ rozpowszechnianie się coraz bardziej w końcu XIX i na początku XX w. osadnictwa rozproszonego na gruntach rozparcelowanych majątków czy też na skutek separacji ziemi chłopskiej od dworskiej. Rozhicie zwartych kompleksów zabudowy powodowało osłabienie więzi społecznej poprzez wyizolowanie poszczególnych rodzin ze zwartej społeczności wioskowej, co pociągało za sobą szybki zanik kultury tradycyjnej. Do tego zaniku przyczyniły się wreszcie częste w końcu XIX i na początku XX w. migracje sezonowe i emigracje zarobkowe. Z tych wszystkich powodów możemy powiedzieć, że Dobrzyńiacy jako grupa etnograficzna należą już dziś do historii.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy omawia sytuację gospodarczą wsi dobrzyńskiej od końca XIX w. do czasów współczesnych. Omówiony został wpływ dworu na kształtowanie się struktury rolnej w gospodarce chłopskiej oraz uwar-

stwienie społeczne wsi, rolnictwo i hodowla. W rozdziale drugim przedstawiono zajęcia pozarolnicze mieszkańców wsi ziemni dobrzyńskiej. W rozdziale trzecim poruszono zagadnienia związane z budownictwem i urządzeniem wnętrza. Rozdział czwarty omawia pożywienie. W rozdziale piątym przedstawiono zwyczaje i stosunki rodzinne, a w szóstym - zwyczaje doroczne.

(Praca w druku jako wydawnictwo zwarte TNT).

Członek TNT Stefan Kwiatkowski przedstawił pracę własną: *Studia nad mentalnością religijną w Polsce w okresie rozbitcia dzielnicowego.*

Posiedzenie naukowe dnia 14 XII 1976 r.

Członek TNT Jacek Hertel przedstawił pracę własną: *Imiennictwo dynastyczne Piastów we wcześniejszym średniowieczu.*

Problemy związane z antroponomastyką dynastii piastowskiej ciągle jeszcze są traktowane przez historyków po moco- szemu. Dzieje się tak mimo ponawianych już od blisko wieku głosów, zwracających uwagę na znaczenie imienia jako cenne- go źródła historycznego dla mediewisty. Wystarczy tu wapo- nieć choćby postulaty takich historyków średniowiecza, jak F. Bujak, K. Dobrowolski, H. Łowmiański, S. Kętrzyński czy ostat- nio J. Szymański i K. Jasiński. Postulaty owe wychodzą naprze- ciw tendencjom zarysowującym się w europejskiej mediewistyce. Łączą się zwłaszcza z modnym obecnie na zachodzie kierun- kiem badawczym, zwanym "Personenforchung", który zajmuje się człowiekiem w jego społecznych powiązaniach, oraz onome- styką (Namenforschung), mającą w tym ujęciu za przedmiot swych badań samo jego imię. Już choćby z przytoczonych przy- kładów wynika celowość badań historycznych nad średniowiecz- nym zasobem imienniczym.

Jeśli idzie o zakres chronologiczny rozprawy, to w zasadzie obejmuje ona okres od Piastów przedmieszkowych do potomstwa Bolesława Krzywoustego, a więc zamyka się mniej więcej w ramach IX-XII stulecia. Takie ograniczenie zostało spowodowane przede wszystkim faktem rozbitcia dzielnicowego i powstania kilku "domów" piastowskich. Nowe i tak różne uwarunkowania: polityczne, kulturowe, kultowo-kościelne, a nawet zróżnicowana pozycja i znaczenie poszczególnych dworów piastowskich, musiały bez wątpienia oddziaływać i na zasób nadawanego imiennictwa, które - jak można przypuszczać - nie było już od tej pory "czystym" rodowym imiennictwem piastowskim. Postawienie w ten sposób zagadnienia nie zwolniło autora od konieczności częstego poszerzania chronologii badanego problemu na cały okres średniowiecza aż po wiek XV, zwłaszcza w wypadku badania zjawiska rozpowszechniania się w społeczeństwie polskim imion męskich używanych przez przedstawicieli dynastii.

Problematyka rozprawy leży na styku kilku dyscyplin naukowych, a głównie historii kultury, onomastyki, historii politycznej oraz historii Kościoła. Godzi się podkreślić, iż opracowanie tak postawionego problemu nie byłoby możliwe bez ogromnego dorobku polskich językoznawców. Chodzi tu przede wszystkim o fundamentalne dla dalszych badań polskiego nazewnictwa osobowego - rozprawy: W. Taszyckiego, J. Otrębskiego, M. Karasia, M. Karplukówny, M. Malcówny czy T. Milewskiego.

Opracowanie problematyki imienniczej dynastii, wraz z przebadaniem recepcji imion męskich wśród średniowiecznego społeczeństwa polskiego, wymagało przeprowadzenia zakrojonej na szeroką skalę kwerendy źródłowej, obejmującej właściwie całe polskie średniowiecze. Jednakże zasadniczy zrąb pracy zamykający się w ramach IX-XII stulecia oraz liczne koligacje małżeńskie Piastówien spowodowały konieczność sięgnięcia także do źródeł obcych: niemieckich, skandynawskich, czeskich, ruskich czy nawet bułgarskich i bizantyjskich.

W wyniku kilkuletniej kwerendy udało się zebrać dość obszerny materiał źródłowy, głównie drukowany, chociaż cytowane w rozprawie źródła stanowią tylko jego część. Nierzadko wypadło sięgnąć również - zwłaszcza w przypadkach spornych -

do fotografii oryginałów dokumentów, które zebrane zostały choćby w "Monumenta Palaeographica" czy w "Album Palaeographicum". Uwzględniono również zapisy imion Piastów przekazane na monetach, nagrobkach oraz dziełach sztuki. Materiał źródłowy został dobrany tak, aby uwzględniał nie tylko źródła dotyczące bezpośrednio dynastii piastowskiej czy też odnoszące się do różnych dynastii europejskich, wchodzących w koligacje z Piastami, ale i w ten sposób, by objął swym zasięgiem cały obszar Polski, wszystkie jej dzielnice w okresie średniowiecza (IX-XV w.).

Badane zagadnienie ujęto w pięciu rozdziałach. W pierwszym omówiono imiona Piastów przedmieszkowych, w drugim imiona męskie od Mieszka I do potomstwa Bolesława Krzywoustego, w trzecim zaś nazwy osobowe ówczesnych Piastówien. Rozdział czwarty poświęcono przezwiskom Piastów wczesniejszego średniowiecza, a piąty - problemowi dwuimienności występującej w dynastii piastowskiej.

Przechodząc do założeń metodycznych, należy wskazać przede wszystkim na schemat, jaki przyjęto w dwóch podstawowych rozdziałach pracy, tzn. drugim i trzecim, które dotyczą piastowskich imion męskich i żeńskich. Przedstawia się on następująco:

- ustalenie zasobu badanych imion;
- zestawienie odmian badanego miana, występujących we współczesnych źródłach, w stosunku do postaci imienia noszonego przez przedstawicieli dynastii;
- ustalenie jego pierwotnego brzmienia;
- wyjaśnienie budowy i etymologii;
- zbadanie, jaką drogą dane imię weszło do dynastii, wraz z próbą ustalenia, dlaczego pierwszym jego nosicielem była ta, a nie inna osobistość spośród Piastów;
- określenie ilości nosicieli danego imienia w dynastii w badanym okresie;
- ustalenie, czy dynastyczne imiona męskie były wyłączną własnością rodziny piastowskiej, czy też nosili je ludzie spoza dynastii? Jeśli tak, to od kiedy?

Podobne założenia metodyczne obowiązywały również w rozdziale pierwszym, jednak tu doszła jeszcze próba ustalenia wiarygodności imion Piastów przedmieszkowych oraz porównanie listy dynastycznej naszych władców z analogiczną listą książąt ruskich podaną przez "Powieść doroczną" i listą Przemysłidów przytoczoną przez Kosmasa.

W rozdziale czwartym próbowano ustalić, kiedy po raz pierwszy zostają poświadczone źródłowo przezwiska odnoszące się do osób z dynastii Piastów. Podobnie jak w przypadku imion, dąży się do wykrycia pierwotnego brzmienia przezwiska i jego znaczenia. Autor stara się też wyjaśnić na podstawie materiału źródłowego, jaka była przyczyna obdarzenia nim tej właśnie, a nie innej osoby z dynastii Piastów. Usiłuje także odpowiedzieć na pytanie, czy badany określnik był przezwiskiem współczesnym danej postaci, a jeśli nie, to kiedy i ewentualnie przez kogo został on złączony z imieniem tejże osobistości i wprowadzony do literatury historycznej.

Rozdział piąty zawiera próbę rozwikłania skomplikowanego problemu dwulmienności Piastów we wcześniejszym średniowieczu. Na podstawie danych uzyskanych ze skąpego polskiego materiału źródłowego oraz czeskich analogii w wypadkach występowania podwójnych imion u Przemysłidów - autor stara się rozstrzygnąć kwestię dotyczącą czasu i przyczyny przyjmowania drugiego imienia oraz odpowiedzieć na pytanie, jakie miano było pierwotne: słowiańskie czy chrześcijańskie? Należy stwierdzić, że wśród polskich średniowiecznych nazw osobowych istniały wprowadzić przezwiska: Choćciisko, Rzepka, a może nawet - Piast, ale nie dowodzi to jeszcze historyczności osób, które według "Kroniki" Galla miały je nosić. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa z imionami Siemowita, Iestka oraz Siemomysła, bezpośrednich poprzedników naszego pierwszego, chrześcijańskiego władcy Mieszka I. Zarówno ich miana, jak i autentyczność historyczna osób nie budzą zastrzeżeń.

Wykorzystany w pracy materiał źródłowy dotyczący nazw osobowych podsuwa dalsze wnioski zasługujące na podkreślenie. Przede wszystkim uderza fakt wyraźnego upośledzenia w źródłach Piastówien, rzadko bowiem odnotowane są w nich imiona

żeńskiemu potomstwu. Wśród imion męskich przeważają zdecydowanie miana rodzime, słowiańskie, natomiast wśród nazw, którymi obdarzano Piastówny, prym wiodą imiona obce, głównie germańskie. Zaskakuje też znacznie większa różnorodność imion żeńskich niż męskich. Wśród księży piastowskich daje się zauważyć występowanie imion szczególnie ulubionych w rodzie. Wiąże się to niewątpliwie z pochodzeniem owych imion. Otóż miana córek piastowskich były dość często, o wiele częściej niż chłopców, imionami pochodzenia kognatycznego, dziedzicznymi za pośrednictwem matek, którymi nierzadko bywały Niemki. Poza tym Piastówny z reguły wydawano za mąż poza granice Polski lub oddawano do klasztorów, gdzie - być może - przybierały nowe, obce imiona. Powoduje to w rezultacie ułamkowość naszych wiadomości o wielu piastowskich księżniczkach i noszonych przez nie imionach. Źródła krajowe często niewiele miały do zanotowania o młodych córkach piastowskich, a dziejopisowie kraju, w którym wypadło im żyć jako mężatkom, wymieniali je tylko pod nowymi, a nimi zazwyczaj obcymi imionami. Dlatego też nie znamy dziś rodzimych imion wielu córek piastowskich.

Natomiast wśród imion męskich przeważały miana pochodzenia agnaticznego, w związku z czym można wyróżnić imiona "rodowe", szczególnie chętnie przez dynastię używane i dziedziczone (Siemowit, Lestek, Siemomysł, Mieszko, Bolesław, Kazimierz, Władysław-Włodzisław). W męskim nazewnictwie Piastów wytworzyła się pewna tradycja, czego nie można powiedzieć o imiennictwie Piastównien. Zachowany materiał źródłowy pozwala przypuszczać, że dziedziczność imion męskich u Piastów występuje dopiero po przyjęciu chrztu, a więc w okresie przyjmowania obyczajowości obcej. Sprawa nie jest w pełni wyjaśniona ze względu na brak wcześniejszych źródeł.

Zarówno w męskich, jak i żeńskich imionach piastowskich odbijają się jak w zwierciadle różne wpływy i powiązania naszej dynastii, mianowicie związki natury rodzinnej (zaliczamy tutaj wszystkie imiona genealogiczne, a więc agnaticzne i kognatyczne), kultowo-kościelnej (Dagobert, Lambert, Gertruda) czy politycznej (Otto, Matylda, Karol).

Z przeprowadzonych badań wynika poza tym, że nie da się utrzymać powszechnie zakorzenione przekonanie o ekskluzywności pewnej grupy imion najbardziej dla rodu piastowskiego charakterystycznych (Siemowit, Lestek, Siemomysł, Mieszko, Bolesław, Kazimir czy Władysław-Włodzisław) i "zastrzeżeniu" ich dla dynastii. Owszem, były one znamienne dla Piastów we wcześniejszym średniowieczu, jednak prawie każde z owych imion używane było również w tym okresie w szerszych kręgach polskiego społeczeństwa. Toteż wszelkie wnioski oparte na tzw. kryterium imienniczym, zwłaszcza w odniesieniu do mniej znaczących rodów rycerskich, trzeba wyprowadzać z daleko posuniętą ostrożnością.

Interesującym, a dotychczas właściwie nie spenetrowanym obszarem badawczym jest problem przezwisk nadawanych Piastom. Niektóre z nich powstawały współcześnie, tworzone anonimowo przez najbliższe otoczenie panującego, inne zaś rodziły się później, pod piórem kronikarzy. W przezwiskach tych znajdowały wyraz bądź to uznanie i podziw dla postawy i dokonań Piastów, bądź też pewna niechęć czy nawet złośliwość w stosunku do niektórych z nich. Zapewne jednak większość przezwisk była pochodzenia literackiego. Ciekawe, że nie dawano przezwisk ani córkom, ani żonom Piastów.

Blizsze rozpatrzenie sprawy używania w dynastii imion podwójnych pozwoliło stwierdzić, że dwuimienność u neofity Mieszka I Dagoberta wynikała ze zwyczaju przydawania w czasie chrztu (połączonego wówczas z bierzmowaniem) drugiego imienia - chrześcijańskiego - do rodzimego miana pogańskiego. Podobnie jedenastowieczni dwuimienni Piastowie (Mieszko II Lambert, Kazimir Karol, Władysław <Włodzisław> Herman) przybrali drugie imię, będące też mianem chrześcijańskim, przy bierzmowaniu. Mniej jednoznacznie przedstawia się dwuimienność u Piastówien. Być może, przybierały one po wyjściu za mąż za obcokrajowca drugie imię według zwyczajów ojczystych męża (Dobroniega Ludgarda). Mogły też jednak otrzymywać drugie miano, podobnie jak mężczyźni, przy bierzmowaniu. We wcześniejszym średniowieczu imiona podwójne były najprawdopodobniej o wiele częściej używane, niż wynikałoby to z zachowanych przekazów źródłowych.

Przedstawiona praca, podobnie jak większość konstrukcji badawczych dotyczących wcześniejszego średniowiecza, opiera się nie tylko na zweryfikowanych faktach, ale również na hipotezach oraz zwykłych domysłach. Potwierdza ona jednak niewątpliwą przydatność poszukiwań antropomastycznych w badaniach z zakresu mediewistyki, nie tylko w penetracjach genealogicznych, ale także w dociekaniach dotyczących sfery politycznej, historii kultury czy też dziejów Kościoła. Toteż badania nad antropomastyką piastowską powinny być kontynuowane, gdyż umożliwiają uzyskanie pełniejszego obrazu polskiego średniowiecza.

Członek TNT Józef Zając przedstawił pracę własną: Społeczeństwo i religia Noricum w okresie wczesnego cesarstwa rzymskiego.

Posiedzenie naukowe dnia 17 XII 1976 r.
(wspólnie z toruńskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego)

Hans Hahn: Exil und internationale Beziehungen.
Theoretische Überlegungen.

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORYCZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 26 IV 1976 r.

Jadwiga Szymczak: Wzór człowieka dobrze wychowanego w XIX wieku (na podstawie kodeksów obyczajowych drukowanych na ziemiach polskich).

Problematyka referatu została oparta na wynikach badań przeprowadzonych przez autorkę nad dziewiętnastowiecznymi kodeksami obyczajowymi drukowanymi na ziemiach polskich. Kodeksy te nie były dotychczas należycie wykorzystywane w badaniach historycznych. W literaturze historycznej znaleźć można zaledwie sporadyczne wzmianki na ich temat. Częściej sięgali po nie socjologowie, głównie Maria Ossowska w trakcie ba-

dań nad socjologią moralności. Źródła te są chyba niestudnie lekceważone przez historyków. Wydoje się, że wiele mógłby się z nich dowiedzieć badacz obyczaju i kształtowania się grup społecznych, pod warunkiem, że będzie podchodził do nich z należytą ostrożnością.

Już M. Ossowska zwróciła uwagę na to, że przepisy zawarte w tego typu źródłach przez swoje skondensowanie nabierają jasności, która w życiu ulega znacznemu złagodzeniu, a ponadto nie są one w pełni symptomatyczne dla całej grupy społecznej, której obcowanie poddają ograniczeniom¹. Ponadto należy mieć zawsze na uwadze fakt, że treścią kodeksów obyczajowych jest norma - pożądana wprawdzie, ale nie znaczy to, że realizowana w każdych okolicznościach.

Grupy społeczne, które uważały się za przodujące, grupy należące do tzw. towarzystwa, zawsze przywiązywały wielką wagę do pewnych form obcowania. Sposób wystawiania się, zachowania, były, obok innych kryteriów, ważnym wyróżnikiem określającym pozycję społeczną, miejsce jednostki w społeczeństwie. Jednak przepisy, które regulowały zachowanie się, zmieniały się wraz ze zmianą stosunków społecznych, gospodarczych, kulturalnych. Śledzenie tych zmian może doprowadzić do ciekawych wniosków.

Autorka, opierając się na badaniach nad kodeksami obyczajowymi, próbowała ustalić, jak społeczeństwo XIX wieku wyobrażało sobie wzór człowieka z towarzystwa, człowieka dobrze wychowanego.

W pierwszych dziesiątkach lat XIX w. różnego rodzaju poradniki i podręczniki obyczajowe lansowały wzór, który można by nazwać wzorem arystokratycznym. Wykazywał on daleko idące analogie z *ethosem* rycerskim i odcinał się w sposób zdecydowany od wszystkiego, co plebejskie i mieszczańskie. Widoczne relikty *ethosu* rycerskiego we wzorze człowieka dobrze wychowanego pierwszych 30 lat wieku XIX to między innymi galanteria w stosunku do kobiet, opiekuńczość w stosunku do słabszych, dbałość o cześć, zachowanie właściwej mi-

¹ M. O s s o w s k a , *Inteligent polski na tle grup towarzyskich Europy zachodniej*. [W:] *Socjologia moralności*, Warszawa 1969, s. 278-279.

ry we wszystkim, a także nacisk kładziony na "zacne pochodzenie". Ponieważ współzycie ludzi, których zachowanie poddawano reglamentacji, było współzyciem typowo towarzyskim, od człowieka dobrze wychowanego wymagano ponadto cnót, jakie posiadał dworzanin z czasów dworskiej kultury towarzysko-zabawowej. Wysuwano więc na czoło cechy ważne dla zdobycia powodzenia w towarzystwie, wymagano umiejętności prowadzenia interesującej rozmowy, znajomości tańca, muzyki i śpiewu, a także znajomości niektórych gier.

Wyszkolenie się nowych grup zawodowych, stopniowa likwidacja pańszczyzny, uprzemysławianie kraju, nowe prądy kulturalne, postęp wiedzy, zburzyły dotychczasową hierarchię wartości i doprowadziły do pewnej zmiany wzoru człowieka dobrze wychowanego. Przede wszystkim nazwą tą zaczęto obejmować nie tylko ludzi stojących najwyżej w hierarchii społecznej, ale także przedstawicieli burżuazji, a potem ludzi z warstw średnich.

Przedstawiciele burżuazji, ludzie niepewni początkowo swojej pozycji społecznej, przez długi czas nie czuli się równi dotychczasowym warstwom wyższym i zabiegali gorliwie o towarzyską nobilitację, utrwalając osiągniętą pozycję ekonomiczną. Towarzyskiej nobilitacji miały służyć maniery właściwe ludziom dobrze urodzonym. Dlatego też wzór człowieka dobrze wychowanego w II połowie XIX w. i na początku XX w. ma wiele cech wzoru arystokratycznego, stopniowo jednak następuje przesunięcie akcentu kładzionego początkowo na dobre urodzenie w kierunku wykształcenia i pracy umysłowej. Ponadto, w miarę rozwoju stosunków kapitalistycznych, wzór ten bywał uzupełniany przez składniki właściwe dla ethosu mieszczańskiego. Zaczęto podkreślać znaczenie pracy użytecznej, oszczędności, religii, a także ustabilizowanego życia rodzinnego. Jednakże i ten wzór, podobnie jak wzór arystokratyczny, odcinał się od wszystkiego, co plebejskie i gminne.

Kazimierz J a s i ń s k i : Wydarzenia gdańskie
1308 r. w świetle niewykorzystanych źródeł (komunikat).

Powyższy komunikat składa się z dwóch części: 1. Rola

Siemowita, księcia dobrzyńskiego w wydarzeniach gdańskich 1308 r. (druk w formie artykułu w "Zapiskach Kujawsko-Dobrzyńskich", t. I) oraz 2. Okoliczności zajęcia i zburzenia Gdańska przez zakon krzyżacki w świetle nieznanej relacji szesnastowiecznej.

Streszczenie drugiej części komunikatu

W dotychczasowych badaniach nad wydarzeniami 1308 r. pozostała właściwie niewykorzystana relacja "Kroniki gdańsko-pomorskiej", znajdującej się w WAP w Gdańsku (Zbiór rękopisów, sygn. 300 R/LI, 9, fol. 89), o zajęciu Gdańska przez wojska krzyżackie pod wodzą Henryka v. Plotzke oraz o zniszczeniu miasta lokacyjnego w Gdańsku z rozkazu wielkiego mistrza Zygryda v. Feuchtwangen. Jedyne ta ostatnia informacja była uwzględniana, jakkolwiek w stopniu niedostatecznym, przez badaczy, głównie niemieckich (Th. Hirsch, P. Simson, E. Keyser). Kronika pochodząca - wbrew wspomnianym badaczom, datującym ją na koniec XV w. - dopiero z połowy XVI w., korzystała niewątpliwie z wcześniejszych źródeł. Jej wiadomości wykazują zbieżność z kroniką Szymona Grunaua. Zachodzą jednak między nimi również różnice. Dopiero dokładne zbadanie dziejopisarstwa gdańsko-pomorskiego i krzyżackiego umożliwi ocenę wiarygodności nieznanych skądinąd wiadomości interesującej nas kroniki. Mogą być one oparte na wiarygodnej tradycji lub zaginionych źródłach pisanych, mogą jednak okazać się zwykłymi amplifikacjami wcześniejszych, znanych nam źródeł.

Komunikat, w formie znacznie szerszej, został wygłoszony na posiedzeniu Komisji Historycznej Wydziału I Gdańskiego Towarzystwa Naukowego w dniu 16 VI 1977 r. Jego streszczenie będzie opublikowane w "Sprawozdaniach" GTN.

Posiedzenie naukowe dnia 29 XI 1976 r.

Maciej G o ł e m b i o w s k i : Wrażenia z pobytu w "Centrum studiów cywilizacji średniowiecznej" w Poitiers.

W okresie od 1 do 30 lipca 1976 r. przebywałem, dzięki uprzejmości i pomocy prof. Karola Górskiego, w Poitiers, jako słuchacz XXIII Letniej Sesji Centre d' Études Supérieures de Civilisation Médiévale (CESCM), działającego przy tamtejszym Uniwersytecie. Centrum to prowadzi działalność dwutorową - jest koordynatorem w zakresie badań naukowych kultury i cywilizacji społeczeństwa średniowiecznego (IX-XII w.), z drugiej zaś strony prowadzi działalność dydaktyczną. Słuchacze w ciągu studiów trwających od roku do trzech lat uczestniczą najpierw w seminariach wprowadzających w badania, potem w seminariach badawczych, których tematyka jest zmienna. W roku 1976/77 prowadzono m.in. następujące seminaria: Stylistyka i poetyka romańska - literatura okcytańska, Literatura o społeczeństwo, Architektura przedromańska i romańska, Rzeźba romańska, Epigrafika średniowieczna, Wydawnictwa źródeł dyplomatycznych, Cywilizacja słowiańska i bizantyjska, Informatyka i historia społeczna. Centrum zasadniczo nie zatrudnia własnych profesorów; początkowo pracownikami byli tylko jego założyciele: René Crozet i Edmond-René Labande. Ten ostatni był dyrektorem Centrum do 1975 r., obecnie CESCM kierowane jest przez historyka literatury Pierre'a Beca. CESCM posiada interesującą bibliotekę oraz znakomity warsztat badawczy dla historyka sztuki w postaci fototeki liczącej ponad 62 tys. fotogramów zabytków sztuki romańskiej z całej Europy. Od 1958 r. ukazuje się czasopismo wydawane przez Centrum - "Cahiers de Civilisation Médiévale". Wśród innych wydawnictw warto wymienić "Répertoire international de Médiévistes" oraz "Corpus des inscriptions de la France médiévale".

Corocznie, w lipcu, CESCM organizuje cykl wykładów i konferencji, wygłaszanych przez najlepszych w danej dziedzinie specjalistów francuskich i zagranicznych, znany pod nazwą Sesji Letniej Centrum. W XXIII Sesji Letniej uczestniczyło 38 słuchaczy z różnych uniwersytetów europejskich, a także spoza Europy. Każdemu tematowi poświęcono trzy półtoragodzinne posiedzenia w trzech kolejnych dniach.

Tematyka posiedzeń była bardzo różnorodna. Dwa z nich odnosiły się do dziejów literatury. Hans Robert Jauss, profesor

Uniwersytetu w Konstancy, mówił na temat teorii drobnych gatunków literackich, przedstawiając wypracowany przez siebie schemat badawczy i sposób jego zastosowania na przykładach tekstów przysłów, przypowieści, bajek, legend, pikardyjskich wierszowanych bajek komicznych, noweli tokańskiej. Drugi temat z dziejów literatury koncentrował się na twórczości dwóch pisarzy średniowiecznych pochodzących z terenu Francji i Niemiec: Chrétien de Troyes i Hartmanna von Aue. Wykładowcą był Michel Huby - wicedyrektor École Normale Supérieure w Saint-Cloud i profesor Uniwersytetu Paris X. Starał się on wykazać, poprzez analizę struktur kompozycyjnych głównych dzieł obu autorów, że utwory Hartmanna von Aue nie są bezpośrednią adaptacją tradycji celtyckich, ale twórczą adaptacją francuskiej powieści dworskiej, ściślejszym naśladownictwem poezji Chrétien de Troyes.

Na pograniczu historii literatury, filologii, historii muzyki, paleografii oraz historii sztuki, mieścił się temat wykładu Rity Jonsson z Uniwersytetu w Sztokholmie: "Le trop - manuscrit, latinité, phénomène littéraire". Wykład w niezwykle interesujący sposób wyjaśnił istotę i znaczenie kulturowe ciekawego zjawiska tropów. Na szczególną uwagę zasługuje analiza liturgicznych, pedagogicznych i propagandowych funkcji tropów.

Trzy wykłady poświęcone były historii sztuki. Anne Prache, docent Uniwersytetu Paris IV - Sorbonne, omówiła sakralną architekturę wiejską północnej Szampanii z XI i XII w. Prelegentka na podstawie szczegółowej analizy zachowanych obiektów wykazała, że wiejska architektura sakralna Szampanii znacznie bliższa jest stylowi wschodnioromańskiemu (Niemcy) niż stylowi zachodnioromańskiemu. Architektura i zdobnictwo architektoniczne było przedmiotem wykładu Adriano Peroniego, profesora Uniwersytetu w Pawii (Architektura i dekoracje architektoniczne w północnych Włoszech w XI-XIII w.). Prelegent stwierdził, że budownictwo sakralne tego regionu reprezentuje styl wschodnioromański, prosty w rozplanowaniu przestrzennym. Budowle północnowłoskie (szczególnie lombardzkie) wyróżniają się natomiast bogatym wystrojem wewnątrz, przede wszystkim malarstwem ściennym, o dużej wartości artystycznej (np. kościoł w Civate). Inny typowy element dekoracji architektonicznej omawianych zabytków

stanowi dekoracja stiukowa (np. kościół Sant'Ambrogio w Mediolanie). Wykład doc. Toni Velmans z Centre Nationale de la Recherche Scientifique dotyczył tradycji i innowacji w malarstwie bizantyjskim XII w. W wyniku analizy malarstwa ściennego miniaturowego oraz ikon prelegentka stwierdziła pojawienie się w XII w. wielu nowych motywów oraz zmianę formy i stylu przedstawiania motywów tradycyjnych.

Dwa wykłady dotyczyły dziejów nauki i filozofii. Pierwszy z nich wygłosił André Vernet, profesor w École des Chartres, na temat: "Szkoła w Chartres - mit czy rzeczywistość?". Autor wykładu postawił sobie za cel zweryfikowanie opinii o wysokim poziomie szkoły szartryjskiej, która stanowiła w pewnym okresie niezwykle prężny ośrodek intelektualny. Dopiero od schyłku XII stulecia można mówić o zmierzchu szkoły, która już nie dorastała do dawnego poziomu. Jean Jolivet, docent na Uniwersytecie Paris IV, a obecnie profesor w École Pratique des Hautes Études, starał się odpowiedzieć na pytanie: Czy znamy Abelarda? Wykład ten był dokładną analizą poglądów logicznych, filozoficznych i teologicznych Abelarda, opartą zarówno na dotychczasowej literaturze, jak i na własnych badaniach autora, który starał się wykazać nowatorstwo Abelarda w wielu jego wypowiedziach, niekoniecznie znanych z jego własnych dzieł.

Historia społeczna na sesji w Poitiers uwzględniona była w trzech wykładach. Hélène Ahrweiler-Glykatzi z Uniwersytetu Paris I (którego jest prezydentem) mówiła o wielkich rodach i administracji w Bizancjum. Scharakteryzowała odmienną niż na Zachodzie sytuację społeczną w cesarstwie bizantyjskim, by dalej przedstawić proces rozszerzania się władzy cywilnej na prowincje, szczególnie intensywny po reformie fiskalnej w XI w. Prelegentka przedstawiła również czynniki warunkujące powstanie wielkich rodów bizantyjskich i ich społeczne uwarunkowanie, a także rozwój administracji kościelnej. Na zakończenie została przeprowadzona analiza organizacji i funkcjonowania władzy w cesarstwie bizantyjskim. Giovanni Gonet z Uniwersytetu w Rzymie omówił drogę Waldensów do herezji. Zasadniczą tezą referatu było stwierdzenie, że Piotr Valdo i jego uczniowie - biedni z Lyonu, stali się heretykami w miarę upływu czasu oraz

pod wpływem określonych okoliczności i że początkowo ruch ten niczym się nie różnił od późniejszego ruchu św. Franciszka z Asyżu. Ostatni z programowych wykładów sesji, wygłoszony przez André Vauchez, docenta w Sorbonie i dyrektora studiów średniowiecznych w École Française w Rzymie, dotyczył początków wzajemnego przenikania dwóch kategorii ludzi tworzących Ecclesia - laików i kleru. A. Vauchez ukazał proces, który doprowadził najpierw do separacji kleru od ludzi świeckich, co pociągnęło za sobą ważne skutki kulturalne, a następnie (koniec XI w.) rozwój tendencji do asocjacji między laikatem i klerem. Referent przedstawił różne formy i sposoby przenikania ludzi świeckich w środowisko duchownych i społeczne konsekwencje tego zjawiska.

Integralną częścią programu sesji było zwiedzenie romańskich zabytków sztuki południowo-zachodniej Francji i samego Poitiers. Ponadto uczestnicy sesji mieli możliwość wysłuchania kilku prelekcji pozaprogramowych (np. dotyczące języka Oc, początków klasztoru w Fontevrault i inne). Słuchaczom umożliwiono także uczestnictwo w obchodach "Roku romańskiego".

W Y D Z I A Ł I I

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 28 X 1976 r.

Członek Wydziału Artur Hutnikiewicz przedstawił pracę Janusza Kryszaka: *Katastrofizm ocalający. Z problemów tzw. drugiej awangardy.*

Pierwszy człon tytułu eksponuje termin, którym nader często określa się niektóre obszary literatury międzywojennej (z akcentem na lata trzydzieste) i literatury wojennej. Dotychczasowe definicje tego terminu ujmują katastrofizm przede wszystkim jako

szczególny kierunek myślowy, postawę światopoglądową wyrosłą z niepokoju i kryzysów duchowych współczesnego świata. W odniesieniu do poezji kształtującej się pod wpływem nastrojów katastroficznych zwraca się jeszcze dodatkowo uwagę na specyficzne cechy organizacji materiału poetyckiego, o których w uogólniającym skrócie można by powiedzieć, że charakteryzują się między innymi znamienym poszerzeniem świata przedstawionego (perspektywa kosmosu), skłonnością do tonacji poetycznej, zastępowania konkretnymi pojęciami, klasycyzującą frazą wiersza itd., podkreśla się też znaczącą obecność struktur mitycznych w sposobie prezentacji świata.

Pełny tytuł pracy brzmi jednakże "katastrofizm ocalający". Stwierdza on, że w odniesieniu do twórczości będącej przedmiotem badań w niniejszej pracy, katastrofizm jest - mówiąc ogólnie - nie tylko wyrazem przekonań opierających się na zdecydowanie pesymistycznym rozpoznaniu najważniejszych tendencji epoki, przekonań wpisanych w poetyckie wizje zagłady świata, ale i takim ujęciem tych wizji, które orzekać chce także o ich, w ostatecznym rozrachunku, optymistycznej zawartości. Pesymizm zawiera się w świadomości, iż aktualny moment dziejowy jest tym czasem, w którym już bezpośrednio dostrzegalne są zapowiedzi nieuchronnego końca. Co więcej, że aktywność tych zapowiedzi przesłania i tłumy ewentualne zjawiska dodatnie, to wszystko, co mogłoby złożyć się na pozytywny rytm współczesnego świata. Tłumi bądź też wyraźniej jeszcze odsłania ich zagrożone piękno. Pierwiastki optymistyczne to z jednej strony takie interpretacje zagłady, które ujmują ją nie tyle jako gwałtowne i ostateczne zamknięcie dziejów, ale jako p r a w o r o z w o j u , oczyszczające wprowadzenie do nowego świata. Interpretacje przyjmujące za podstawę rozpoznania świata mit; katastrofa jest wtedy koniecznym etapem dziejów, jednocześnie zniszczeniem i otwarciem nowej perspektywy. Z drugiej zaś strony nadchodząca katastrofa może być interpretowana jako w y z w a n i e zmuszające do szukania humanistycznego sensu istnienia - dramatyczna próba duchowa, która w efekcie winna ocalić trudny do jednoznacznego określenia ład tego sensu. Trudny do określenia jednoznacznego, gdyż porządek ów trze-

ba dopiero odkryć, szukać go u dna dramatów, cierpień, rozpaczy. Szukać nie mając pewności, że istnieje on rzeczywiście. Jak pisze Czesław Miłosz:

więc pora, żebyś ty powstał i biegł
choć nie wiesz, gdzie jest cel i brzeg
ty widzisz tylko, że ogień świat pali.

(Roki)

Ale już samo szukanie jest wyrazem postawy moralnej, gdyż zmierza ono do wypracowania i utrwalenia duchowej kompozycji człowieka. Tym samym ocala to, co w człowieku najcenniejsze - potrzebę i pragnienie sensu. I w tej świadomości upatrujemy dodatkowe uzasadnienia formuły "katastrofizm ocalający".

Tak rozumiany katastrofizm jest w naszej pracy przede wszystkim końcową hipotezą. Zasadniczym trzonem naszych rozważań są wpisane w poezję motywacje i przyczyny, które zdecydowały o ukształtowaniu się tak rozumianej świadomości katastroficznej, które do niej w sposób niejako naturalny doprowadziły.

Erich Fromm w "Ucieczce od wolności" powiada, że tendencje destruktywne są "wynikiem nie spełnionego życia". "Im bardziej pęd ku życiu zostaje zablokowany, tym silniejszy jest pęd ku zniszczeniu". Przedmiotem właściwym niniejszej rozprawy jest odnalezienie tych napięć negatywnych, które złożyły się w swej sumie na owo "zablokowanie" wewnętrznego nakułu życia, na tak często wyznawaną dotkliwość młodości. Przy czym szukamy tych motywacji przede wszystkim w tekstach poetyckich, tak jak one warunkują wpisane w nie postawy, jak ujawniają się w strukturze świata przedstawionego, w sposobie mówienia, języku poetyckim. Wnioskiem z przedstawionych interpretacji wyływającym ma być ukazanie zbieżności postaw, ich duchowej odpowiedniości. Zbieżność ta pośrednio także motywuje użycie w podtytule terminu "druga awangarda". Przyjmujemy takie jego rozumienie, w którym dominuje akcent sytuacyjny i dynamiczny, to znaczy "stopniowe odchodzenie od racjonalizmu i optymizmu Skamandra i Awangardy krakowskiej".

W rozdziale pierwszym "Dwoistość pragnień i niemocy", wychodząc od analizy poematu Tadeusza Peipera "Na przykład", poddano obserwacji moment przełamania się idei "Zwrotnicy", ów czas, kiedy to młodzi debiutanci, przejmując niektóre zdobycze języka poetyckiego Awangardy krakowskiej, wprowadzają jednocześnie w obręb tego języka nową problematykę podającą w wątpliwość światopogląd Awangardy krakowskiej. Materiałem analitycznym są tu z jednej strony wiersze publikowane na łamach "Linii" (Czuchnowski, Piętałak, Zagórski, Miłosz), z drugiej zaś poezje Stefana Flukowskiego i Lecha Piwowara. Stwierdzone poczucie niepewności, dramatycznego rozdziewu między mierzaniem a rzeczywistością, znajduje swoje uzasadnienie w eksponowanej nader często szczególności usytuowania biograficznego podmiotu czy bohatera owych poezji. W dalszych częściach pracy autor przechodzi do analizy owego usytuowania, szukając wewnętrznych motywacji mających uzasadnić słuszność wyznawanej dotkliwości.

Rozdział drugi ("Sny o wojnie") zawiera analizę obecności motywów wojny w interesującej nas poezji. Wojna otwiera czas historyczny generacji, jest pierwszym obrazem świata, dramatycznym wprowadzeniem w historię i jako taka funkcjonuje w poezjach Piętałaka, Zagórskiego, Miłosza, Czechowicza, Czuchnowskiego, Łobodowskiego i innych. Ona decyduje, że poeci ci określają siebie jako formację tragiczną, która nosi śmierć w sobie, formację wybraną przez los już u swego zarania do wypełnienia tragicznego zamiaru historii. Ów "starannie na zagładę sposobiony rocznik" w konsekwencji traktuje wojnę nie tylko jako doświadczenie dzieciństwa, ale i jako kategorię przyszłościową, prawo rozwoju świata. Na antycypacyjny charakter motywów wojennych wpływa w sposób znaczący obraz świata współczesnego, pełen dramatycznych konfliktów, nierozwiązywalnych dylematów. Konflikty te są impulsem aktywizującym skażenie wyobraźni, która jako pierwszy obraz świata zarejestrowała rzeczywistość wojenną. Rozpoznaniu owych impulsów poświęcony jest rozdział trzeci - "Dylematy postawy obywatelskiej" - w którym przeprowadzono analizę relacji podmiot-państwo, podmiot-ojczyzna. Są to relacje nasycone wieloma dramatami; wszelkie próby waloryzacji tych stosunków czynione są w sytuacji "ogro-

niczonych możliwości", które niekiedy prowadzą do postaw jawnie rewolucyjnych dewaloryzujących aktualny moment historyczny. (Czuchnowski, "Antologia poezji społecznej").

Rozdział ostatni pt. "Próba sensu" w swej pierwszej części poświęcony jest problematyce genologicznej, szuka odpowiedzi na pytanie o specyfikę języka poetyckiego i form wiersza drugiej awangardy, odnajdując ją w epizacji liryki i takich formach, jak powieść poetycka, poemat aktualny i poemat imaginacyjny. W części drugiej, analizując poezję Miłosza, ukazano, jak rodzi się postawa duchowego rygoryzmu, pozwalającego dostrzec w katastrofizmie aspekt ocalający. Suma wypowiedzianych wcześniej wniosków jest konkluzją pracy, sugerującą ocalający charakter katastrofizmu drugiej awangardy.

(Rozprawa w druku w "Pracach Wydziału Filologiczno-Filozoficznego", t. 26, z. 3).

Posiedzenie naukowe dnia 16 XII 1976 r.

Członek Wydziału Eugeniusz K l i n przedstawił pracę Marii W i t k o w s k i e j : Die deutschen Fassungen des neulateinischen Schuldramas "Nabal" von Rudolph Gwalther.

W pracy tej przeprowadzono wyczerpującą analizę literacką trzech wersji niemieckich nowołacińskiego dramatu szkolnego pt. "Nabal", szwajcarskiego autora Rudolpha Gwalthera. Autorami tych wersji są: Sebastian Gröbel, Henryk Moller i Georg Mauricius. Na wstępie omówiono pokrótce rolę i znaczenie dramatu szkolnego w dziejach literatury niemieckiej. Dziedzina ta, nie opracowana dotąd całościowo, była przez historyków literatury niemieckiej niedoceniana i pomijana. Ponieważ przy dramacie szkolnym mamy do czynienia ze zjawiskiem literackim bardzo specyficznym, bo z produkcją masową rozciągającą się bez mała na trzy wieki i charakteryzującą się dużym zasięgiem terytorialnym, pełne historyczne jego ujęcie, tj. ujęcie wychodzące poza mechaniczną rejestrację, nie jest oczywiście rzeczą łatwą. Niemniej jednak dramat szkolny na opracowanie takie zasługuje i luka ta w historii literatury niemieckiej powinna być wypełniona. Tezę swoją autorka uzasadnia podkreśleniem ważnej i istot-

nej, a na ogół nie dostrzeganej roli, jaką dramat szkolny odegrał w rozwoju dramatu niemieckiego, stanowiąc ogniwo łączące dramat średniowieczny z barokowym. Praca niniejsza pomyślana jest jako przyczynek do badań na tym polu.

Po przedstawieniu w sposób szkicowy genezy i rozwoju dramatu szkolnego autorka podaje informacje o szkolnym dramacie biblijnym Gwalthera, będącym podstawą wersji niemieckich; dramat ten stanowi przedmiot odrębnej pracy autorki. Charakterystyka uwzględnia główne aspekty treściowe, do których nawiązują omawiane niemieckie przekłady. Po przedstawieniu sylwetek literackich ich autorów przeprowadza porównawczą analizę literacką tych dramatów. Do wspólnych cech, jakie wykazują wszystkie trzy niemieckie wersje, należy w zakresie treści przede wszystkim przesunięcie punktu ciężkości z tendencji religijno-polemicznej na tendencję moralizatorsko-dydaktyczną oraz co jest szczególnie interesujące - wzmożony rezonans współczesnych problemów niesprawiedliwości społecznej, czyli sui generis przejaw walki klasowej. W zakresie formy najbardziej rzucającymi się w oczy cechami wspólnymi są: amplifikacja, będąca w wiekach XVI i XVII zjawiskiem znamienym dla tłumaczeń z języka łacińskiego na niemiecki, oraz - dla języka niemieckiego omawianej epoki również znamienne - tak zwane "zdziczenie językowe".

Z kolei wyodrębniono i zinterpretowano elementy wyróżniające, jakie znajdujemy u każdego z trzech autorów zarówno w zakresie treści, jak i w zakresie formy. Na szczególną uwagę zasługuje wprowadzenie przez Mauriciusa do akcji postaci diabłów. Moda na ten specyficzny rekwizyt literacki, czyli "moda na diabły", która zwłaszcza w wieku XVII - przeniknęła z dramatu do innych gatunków literackich, ma swoje źródło w dramacie francuskim. Wzbogacenie sentencji przejętych z nowołacińskiego oryginału, tj. z dramatu Gwalthera, o dodatkowe sentencje własne, jakie spotykamy u Mauriciusa, jest wyrazem tendencji formalnych, mających w dziedzinie dramatu długą tradycję.

Kolejne rozdziały zawierają analizę stosunku pierwszej chronologicznie wersji niemieckiej, czyli wersji Grubla, do tek-

stu oryginału, stosunku tekstu Mollera do tekstów jego poprzedników, tj. do tekstu Grübbla i Gwalthera, wreszcie interpretację stosunku wersji Mauriciusa do tekstów Mollera, Grübbla i Gwalthera.

W wyniku drobiazgowej analizy wszystkich tekstów wykryto w utworze Mauriciusa wiele fragmentów, które dowodzą, że opierał się on nie tylko na tekstach swoich poprzedników, ale korzystał jeszcze w swoim opracowaniu z innych, nie znanych nam na razie źródeł. Mógł to być zarówno oryginalny tekst biblijny, jak i jakieś inne, może zaginione opracowanie tego samego tematu. Również z pewnego drobnego fragmentu tekstu Grübbla wynika niezbicie, że oprócz znanych nam trzech wersji istniały jeszcze inne wersje niemieckie dramatu "Nabal".

W dalszym rozdziale przeprowadzono ocenę wszystkich trzech niemieckich tłumaczeń z punktu widzenia starych i nowych teorii odnoszących się do sztuki tłumaczenia.

Jako aneks załączono informację o istnieniu duńskiej wersji "Nabala", która rzuca wiele światła na losy literackie tego dramatu. Porównując ją z oryginałem autorka stwierdza niemal całkowitą zbieżność treściową i formalną, co prowadzi do wniosku, że znajomość i popularność tego dramatu miała duży zasięg zarówno terytorialny, jak i czasowy.

W ostatecznym wyniku analizy dochodzi się do stwierdzenia, że długi szereg tytułów najpopularniejszych i najchętniej opracowywanych dramatów szkolnych, jakie wymieniają badacze zajmujący się tą dziedziną, należy obecnie powiększyć o pozycję, która jest przedmiotem pracy.

Członek Wydziału Jerzy M a c i e j e w s k i przedstawił pracę Edmunda O b e r l a n a : Zdania względne we współczesnej polszczyźnie pisanej.

W przedstawianej pracy autor zajął się jednym z podstawowych typów zdań złożonych podrzędnie w języku polskim - zdaniami względnymi. Przyczyną podjęcia tego tematu był z jednej strony fakt, iż wiele rodzajów takich konstrukcji pojawia się w dzisiejszych tekstach niezwykle często, odgrywają więc one ważną rolę w komunikacji językowej, z drugiej zaś - brak w do-

tychczasowej polskiej literaturze składniowej ich szerszych opracowań. Jednocześnie autor zamierzał wypróbować na konkretnym, dość obszernym materiale języka polskiego, metody jednej z wersji gramatyki transformacyjno-generatywnej, wersji wywodzącej się bezpośrednio z badań N. Chomskyego.

W pracy posłużono się przykładami wybranymi ze współczesnych tekstów beletrystycznych, naukowych i publicystycznych, a więc z pisanej odmiany języka ogólnego jako najbardziej znormalizowanej, wykluczając tym samym wszelkie problemy charakterystyczne dla badań języka mówionego.

Zdanie względne zdefiniowano jako zdanie złożone powstałe w wyniku zastosowania transformacji relatywnej do dwóch struktur wyjściowych. Powyższa transformacja, składająca się z kilku operacji, może przekształcić te struktury w zdanie złożone pod warunkiem, iż będą one zawierały dwa składniki odnoszące się do tych samych czy takich samych fragmentów rzeczywistości pozajęzykowej i dające się pronominalizować. Ten warunek wyróżnia jednocześnie zdania względne spośród wszystkich pozostałych zdań złożonych podrzędnie, a sformułowany bardziej szczegółowo pozwala podzielić omawiane zdania na dwie duże grupy: zdania profraszowe i zdania prosentencjalne. Jego wypełnienie objawia się w strukturze powierzchniowej między innymi w postaci zaimka względnego, wskaźnika zespolenia tych zdań.

Postawiono w pracy hipotezę, iż struktura zaimka relatywnego zawiera dwa elementy: relatywny, decydujący w każdym przypadku o podrzędnym charakterze zdania, umożliwiający przeprowadzenie transformacji relatywnej, oraz drugi, niosący ograniczoną informację o jednym z identycznych składników, tym, który znajduje się w strukturze składnikowej, przepisanej na powierzchni w zdanie podrzędne.

Budowa drugiego elementu decyduje o tym, jakie konkretne zaimki względne otrzymamy w realizacjach powierzchniowych.

Zdania z zaimkami "który" i "jaki" nazywa autor zdaniami podstawowymi i omawia w pierwszej kolejności, natomiast wszystkie pozostałe - pochodnymi bądź to od zdań z "który", bądź od tych z "jaki" i omawia w następnej części pracy.

W języku polskim, podobnie jak w innych językach europejskich, obok zaimków względnych operujących kategorią przypadku, liczby czy rodzaju, funkcjonuje tzw. *relativum generale*, tzn. *relativum* nieodmienne przez przypadki, nie posiadające ani liczby, ani rodzaju. Jest nim wyraz "co". Charakterystykę zdań z tym zaimkiem względnym podano w kolejnym rozdziale pracy, a przyczynę pojawienia się *relativum generale* upatruje się we wcześniejszej pronominalizacji anaforycznej rzeczownika podstawowego.

Zdania podrzędne w zdaniach profrazowych mogą funkcjonować jako część zdania nadrzędnego - pełnią wówczas jedną z funkcji składnikowych, mogą także wystąpić poza strukturą matrycową. Ten ostatni typ, zbliżający się do zdań złożonych współrzędnie, autor nazywa rozwijającymi. Wśród pozostałych natomiast wyodrębniła żnów dwie grupy ze względu na miejsce zanurzenia struktury składnikowej (w miejscu determinanta w grupie nominalnej lub we frazie przymiotnikowej struktury matrycowej). Tak powstają rozdziały o zdaniach TEN / KTÓRY i TAKI / KTÓRY, TEN / JAKI i TAKI / JAKI oraz wszystkich pochodnych

W języku polskim, tak jak i w wielu innych językach europejskich, występują zdania złożone profrazowe, w których zdanie podrzędne jest wprowadzane zaimkiem odnoszącym się do jednego z rzeczowników zdania nadrzędnego, a mimo to nie pełni funkcji ograniczającej, nie jest determinantem restryktywnym. Wychodzi się z założenia, iż w strukturze głębokiej zdań nie-restryktywnych struktura składnikowa nie wchodzi w skład grupy nominalnej, w której dominantą jest rzeczownik podstawowy. Takie postawienie sprawy pozwala dzielić dalej zdania nierestryktywne na znamionujące i rozwijające - są to terminy stosowane przez Z. Klemensiewicza. Pierwsze charakteryzują się tym, że ich struktura składnikowa mieści się w obrębie struktury matrycowej, ale nie występuje w grupie nominalnej z rzeczownikiem podstawowym. W pracy omówiono charakterystyczne cechy tych zdań, a więc zależności czasowe między zdaniami składowymi, budowę grupy nominalnej, właściwości wyrazów podstawowych.

W zdaniach rozwijających zdanie relatywne nie funkcjonuje jako część zdania nadrzędnego. Budową swą zbliżają się one bardzo do współrzędnie złożonych - spełniony jest jedynie podstawowy warunek relatywizacji: obecność elementów identycznych leksykalnie.

W swojej pracy autor zwraca uwagę na jeszcze jedną charakterystyczną cechę zdań profrazowych: części składowe niektórych z nich nie pozostają do siebie w żadnym stosunku logicznym, w innych natomiast można zauważyć pewne związki typu okolicznikowego, wyrażone szykiem zdań składowych lub trybem przypuszczającym zdania podrzędnego. Te różnice powierzchniowe odbijają pewne właściwości struktur głębokich.

Jak już wspomniano, w opozycji do zdań profrazowych pozostają zdania prosentencjalne. Opozycja ta zasadza się na różnicach w charakterze elementów identycznych struktur wyjściowych. W konstrukcjach prosentencjalnych elementami takimi są zdania, relatywizacji poddają się więc całe zdania nadrzędne, a nie tylko jeden z członów imiennych. W pracy omówiono dwa typy takich zdań, wydzielone ze względu na wprowadzające je relatywum ("co" lub "jak").

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 13 IV 1976 r.

Bronisław Nadolski: Kontakty literackie i kulturalne polsko-pruskie do połowy XVIII w.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 21 I 1976 r.

Henryk M o e s e : O logice Piotra Gassendiego.

Gassendi (1592-1655) ma swoje miejsce w dziejach filozofii jako wnikliwy krytyk "Medytacji" Descartesa i odnowiciel

atomizmu Epikura. Próbował on uzgodnić swoją filozofię z nowożytną postawą badawczą nauk ścisłych, zajmował się bowiem matematyką i prowadził doświadczenia z fizyki oraz obserwacje z astronomii.

Gassendi w pośmiertnie wydanym "Syntagma Philosophicum" (1658) umieścił własną filozofię, wzorowaną na Epikurze i złożoną z logiki, fizyki oraz etyki. Logika, czyli jego "sztuka dobrego myślenia", jest nauką szkolną, którą wyłożył na ogół tradycyjnie, lecz w uproszczeniu, pominał bowiem pełny wykład kwadratu logicznego oraz inne szczegóły¹.

Logika Gassendiego posiada co najmniej trzy osobliwości, godne osobnego zbadania: pierwszą historię swego przedmiotu, tak zwane "prawidła" naukowe, oraz pierwsze ślady logicznych "najwyższych praw myślenia".

W okresie od XV do połowy XIX wieku rozwijała się logika szkolna, która służyła zadaniom wychowawczym i była programowo eklektyczna, usiłując pomimo to rozwijać swoją treść teoretyczną. Jako nauka o rozumie i jego funkcjach miała ona duże powodzenie u innowierców. Luther uznał bowiem logikę za niezbędną do wyrobienia samodzielności w interpretacji "Pisma świętego". Interpretacja ta wymagała odpowiedniej wiedzy historycznej, co w konsekwencji pobudziło zainteresowanie uczonych do badań z zakresu historii w różnych dziedzinach kultury. Zreformowane szkoły początkowo bardzo intensywnie korzystały z usług logiki, przyczyniając się do jej rozwoju. Liczne podręczniki logiczne różnych wyznań, współzawodnicząc ze sobą, przekazywały jedne drugim własne pomysły: dydaktyczne, teoretyczne itp.

Ramus i Keckermann wprowadzili do nauczania logiki jej historię w postaci swoistej bibliografii rozumowanej. Gassendi, idąc w ślady Ramusa, a wbrew niechęci Descartesa do historii nauk w ich nauczaniu², zabrał się do dzieła z większą wiedzą historyczną, bardziej selektywnie w stosunku do olbrzymiego materiału i na znacznie większą skalę.

¹ P. G a s s e n d i, Logika, Warszawa 1964.

² R. D e s c a r t e s, Prawidła kierowania umysłem, Warszawa 1958. Zob. "prawidło III" w części drugiej (s. 11).

Gassendi napisał zapewne pierwszą właściwą historię logiki w dwóch księgach. W pierwszej: "O pochodzeniu logiki i jej różnorodności" zrezygnował z wielu drugorzędnych filozofów i przedstawił w osobnych rozdziałach poglądy najważniejszych dla rozwoju logiki myślicieli: Zenona, Euklidesa, Platona, Arystotelesa, stoików, Epikura, Lullusa, Ramusa, Bacona i Descartesa. Średniowiecze wypadło słabiej, ponieważ ówczesna wiedza o nim była bardzo ograniczona. W drugiej księdze: "O celu logiki", czyli o kryterium prawdziwości, traktował o zagadnieniach z teorii poznania w podobny sposób jak w księdze poprzedniej. Gassendi przedstawił skrupulatnie obce poglądy, korzystając obficie z dosłownych wypowiedzi, umiejętnie wybranych z dzieł referowanych filozofów. Po tak obszernym wyłożeniu dziejów logiki Gassendi dał zwięzły jej wykład, który zajmuje jedną czwartą całości, wyznaczonej logice w jego dziele.

Właściwa logika Gassendiego dzieli się na cztery części: 1. "O prostych wyobrażeniach", gdzie przejawia się sensuizm autora, 2. "O twierdzeniu", 3. "O sylogizmie" i 4. "O metodzie". Każda z wymienionych części wyrabiała poprawność jednej funkcji umysłowej: wyobrażania, twierdzenia, wnioskowania i porządkowania. Podobny, czteroczęściowy podział materiału występuje u kartezjan: w "Logica vetus et nova" (1654) Clauberga oraz w "Logice z Port Royal" (1662).

Logika Gassendiego i wcześniejsze, lecz nie ukończone, "Prawidła kierowania umysłem" (1628) Descartesa mają pewne podobieństwo, ponieważ obydwaj autorzy wyrażają własne podstawowe twierdzenia w postaci *p r a w i d e ł*, czyli zdań złożonych, umieszczonych w nagłówkach rozdziałów, lub ich fragmentów. Prawidła te przypominają analogiczne zdania z "kanoniki" epikurejskiej, która zawierała zbiór "kanonów", czyli zasad: jednych o teoretycznej, a innych o praktycznej (etycznej) treści (s. 233-242).

Wszystkie prawidła Descartesa są regułami *p o s t ę p o w a n i a*, natomiast Gassendi, podobnie jak Epikur, jednemu prawidłom dał postać *t e o r e m a t ó w*, a innym, w mniejszej liczbie, zwykłych reguł *p o s t ę p o w a n i a*. Te różne postacie prawideł pozostawały u autorów w związku z ich zapatrywaniami na charakter logiki: czy jest ona teore-

tyczną, czy praktyczną nauką. Descartes, jak widać, zdecydowanie był przekonany o praktycznym jej charakterze. Epikur i Gassendi o mieszanym: teoretycznym i praktycznym. U Gassendiego jest 69 prawideł, które są wyłożone w podobny sposób jak u Descartesa - po prawidło następują: jego opis, przykłady i objaśnienia. Najwięcej prawideł zamieścił Gassendi w nauce o syllogizmie (21), mniej cenionej przez Descartesa, potem w nauce o prostych wyobrażeniach (18), następnie w nauce o twierdzeniu (16), a najmniej w nauce o metodzie (14), której Descartes i późniejsi autorzy przypisywali największe znaczenie.

Gassendi dał przedmowę do wykładu swej logiki i każdą z czterech części poprzedził odrębnym wstępem, co upodobiło jego wykład do tradycyjnego podręcznika logiki.

Na zakończenie dodajmy, że u Gassendiego widać nierzadki przykład logicznej koncepcji "najwyższych praw myślenia", które w XVIII i XIX wieku, a nawet później, należały do żelaznego programu podręczników. Gassendi jednak wykroczył w nich poza granice właściwej logiki. W jego części drugiej, w logice, prawidło XV głosi: "Jest rzeczą pożyteczną mieć w pogotowiu zasób zdań koniecznych, które jako najoczywistsze są także najogólniejsze; nazywają je właśnie maksymami".

Gassendi wymienił maksymy szesnastce. Jest wśród nich pięć z logiki, sześć z matematyki i pięć z filozofii. Maksymy z filozofii nie mają cechy konieczności, którą przypisywał on takim zdaniom. Oto przykłady. "O każdej rzeczy prawdziwe jest albo twierdzenie, albo przeczenie", a to samo symbolicznie: $A \vee \neg A$; jest to znane prawo wyłączonego środka, "Jeżeli odejmiesz równe od równych, reszta będzie równa", a w przekładzie symbolicznym: $a=b \rightarrow a-c = b-c$, jest to twierdzenie matematyczne. Przykłady z filozofii: "Bóg i przyroda niczego nie czynią na próżno", jest to zasada determinizmu powszechnego. "Na próżno wykonujemy przy pomocy wielu środków to, co równie dobrze możemy wykonać przy pomocy mniejszej ilości". Mamy tu nie znaną i ciekawą wersję "zasady ekonomii" (s. 426).

Posiedzenie naukowe dnia 21 X 1976 r.

Izydora Dąmbska: Antyk w twórczości Władysława Tatarkiewicza.

Posiedzenie naukowe dnia 21 XII 1976 r.

Tadeusz Czeżowski: Aforyzmy.

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 29 VI 1976 r.

Jadwiga Puciata-Pawłowska: Sprawa opieki nad zabytkami przeszłości w świetle wypowiedzi Stanisława Wyspiańskiego.

Jerzy Kaźmierczak: Program ideowy rezydencji kórnickiej.

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII

I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Posiedzenie naukowe dnia 30 I 1976 r.

Elwira Wróblewska: Józef Feliks Zieliński pracownik książki polskiej.

Józef Feliks Zieliński (1808-1878), kapitan z czasów powstania listopadowego, następnie emigrant polityczny we Francji i Hiszpanii, działacz demokratyczny, publicysta i poeta, posługiwał się również pseudonimem Izet-Bey, przybrany w 1855 r. podczas pełnienia misji dyplomatycznej w Turcji. W swej wielostronnej działalności zapisał się J. F. Zieliński także na polu pracy nad książką polską.

Zatrudniony w latach 1833-1835 w charakterze zecera w

drukarni Quillota w Agen n.Garonną drukował tam broszury i ulotki rewolucyjnej treści, a dochód z ich sprzedaży przeznaczony był na pomoc dla wypraw partyzanckich do Polski i Szwajcarii. W 1837 r. wydał tam własnym nakładem w liczbie 200 egz. "Marię" Antoniego Malczewskiego, powołując się w załączonej przedmowie na osobistą znajomość z autorem poematu. W rekordowej liczbie 26 wydań tego najpopularniejszego do 1863 r. utworu wydanie Zielińskiego było właściwie jedyną poważniejszą edycją emigracyjną.

Jako publicysta związany z "Demokratą Polskim" i "Pszonką", a także kolporter prasy demokratycznej, Zieliński zabiegał w 1841 r. o założenie własnej drukarni na użytek Centralizacji. Ambitny jego plan upadł z powodu zawarcia przez Centralizację umowy z firmą Bourgogne et Martinet.

Po powrocie do kraju w 1873 r. Zieliński poświęcił się pracy bibliotekarskiej w bibliotece swego kuzyna Gustawa Zielińskiego w Skępem (pow. lipnowski), liczącej około 22 tys. tomów. Sporządził tam, częściowo przy pomocy Gustawa, katalog alfabetyczny i działowy najstarszych i najcenniejszych poloników. Jednocześnie nawiązał współpracę z Karolem Estreicherem, przesyłając mu około 4000 opisów bibliograficznych do jego "Bibliografii XV-XVIII w.". Biblioteka skępska po śmierci Gustawa w 1881 r. została przewieziona do Płocka, gdzie uzyskała status biblioteki publicznej im. Zielińskich, przejętej w 1907 r. przez Towarzystwo Naukowe Płockie.

Obok zasług położonych przy opracowaniu zbiorów przyszłego Towarzystwa Naukowego Płockiego Zieliński pod koniec swego życia związał się w sposób szczególny z powstałym w 1875 r. Towarzystwem Naukowym w Toruniu. Podarował mu mianowicie w 1877 r. dla celów naukowych swój własny cenny księgozbiór emigracyjny złożony z druków polskich i francuskich, a liczący ponad 300 jednostek wydawnictw zwartych i ciągłych. W materiałach do historii Polski i powszechnej XIX w. na szczególną uwagę zasługują w nim pisma publicystyczne Wielkiej Emigracji oraz pierwsze wydania romantyków polskich. Rękopiśmienna spuścizna Zielińskiego, zawierająca jego pamiętniki, poezję emigracyjną, przekłady z literatury francuskiej i włoskiej

oraz korespondencję emigracyjną i rodzinną, została rozdzielona pomiędzy Toruń i Płock, przy czym do Płocka trafiły czystopisy jego prac literackich przygotowanych do druku.

Druki emigracyjne z księgozbioru Zielińskiego były ekspozowane w 1928 r. na wystawie zorganizowanej w Książnicy Miejskiej w Toruniu przez jej dyrektora Z. Mocarskiego. Nawiązująca do niej wystawa w nowym gmachu Książnicy, urządzona z okazji stulecia TNT z inicjatywy dyr. A. Tujakowskiego, potwierdziła wysoką wartość źródłową i zabytkową tego zbioru.

Do opracowania niniejszego tematu wykorzystano obok danych w spuściznie J. F. Zielińskiego również akta TNT w Archiwum toruńskim (sygn. 49 i 51) oraz artykuły Z. Mocarskiego i A. Münnicha (Mestwin, 1925, 1928), H. Kostaneckiej (Roczniki Biblioteczne, 1962) i C. Gutrego (w: "Księga pamiątkowa ku czci K. Estreichera", Kraków 1964).

Alojzy T u j a k o w s k i : Kilka problemów związanych z historią biblioteki Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Posiedzenie naukowe dnia 29 XI 1976 r.

Bronisław N a d o l s k i : Księgozbiór lekarza toruńskiego i gdańskiego Jerzego Segera z XVII w.

W Y D Z I A Ł III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 13 III 1976 r.

H. P e n z l i n (Rostock, NRD): On the function of the frontal ganglion in insects.

Posiedzenie naukowe dnia 14 VI 1976 r.

Roger J. Broughton (Kanada): Sleep in the presence of predator.

POSIEDZENIA KOMISJI GEOGRAFICZNO-GEOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 8 XII 1976 r.

Bożena Noryśkiewicz i Rajmund Galon: Zagadnienie genezy rynny subglacjalnej przekraczającej sandr i dolinę Brdy.

Edward Wiśniewski: O rzeźbie sandrów utworzonych na lodzie.

Antoni Olszewski: Geomorfologiczna rola naledzi.

Anna Wójcikowa: Ekstynkcja promieniowania słonecznego w atmosferze skażonej zanieczyszczeniami pochodzenia miejsko-przemysłowego na podstawie badań w Chorzowie-Parku.

Praca omawia zagadnienie bezpośredniego promieniowania słonecznego i jego osłabiania przez atmosferę Górnego Śląska, silnie zanieczyszczoną pyłami miejsko-przemysłowymi. Pomiarы bezpośredniego promieniowania na płaszczyznę prostopadłą do biegu promieni słonecznych wykonywano w całym zakresie widma (λ 0,2 - 4,0 μ) oraz jego części długofalowej ($\lambda > 0,675 \mu$) za pośrednictwem czerwonego filtra Schotta RG₂ o grubości 2 mm. W okresie obserwacji, tj. w latach 1962-1967, zebrano łącznie 1315 serii pomiarowych z 303 dni. Na podstawie wykonanych pomiarów przebadano:

1. Natężenie bezpośredniego promieniowania słonecznego w całym przedziale widma, jego części krótkofalowej ($\lambda < 0,625 \mu$) i długofalowej ($\lambda > 0,625$). Prześledzono dzienne przebiegi promieniowania według godzin, wysokości słońca i mas atmosferycznych, jego zależność od pary wodnej i od wielkości współczynnika przezroczystości atmosfery.

2. Przechroczystość powietrza w świetle współczynnika przechroczystości wyliczanego dla wysokości słońca 30° , tj. dla m_2 (dla masy atmosfery = 2). Wyliczono w procentach częstość dni z określonymi wartościami przechroczystości.

3. Wskaźniki zmętnienia F. Linkego, obliczane dla całego widma (Θ_c), jego części krótkofalowej (Θ_k) i długofalowej (Θ_d).

4. Straty promieniowania słonecznego w drodze poprzez atmosferę, spowodowane: a) rozpraszaniem molekularnym, b) pochłanianiem przez parę wodną i c) rozpraszaniem i pochłanianiem przez aerozol atmosferyczny (głównie pyły). Straty te wyliczono w ly/min oraz w procentach w stosunku do promieniowania na górnej granicy atmosfery.

POSIEDZENIA KOMISJI ASTRONOMICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 15 I 1976 r.

Jean S u r d e j (Belgia): Powstawanie linii emisyjnych w rozdętych atmosferach i otoczkach gwiazd.

Posiedzenie naukowe dnia 9 II 1976 r.

Andrzej W o s z c z y k : Badanie spektroskopowe gwiazdy symbiotycznej CI Cygni.

Posiedzenie naukowe dnia 19 II 1976 r.

Józef S m a k (Warszawa): Gwiazdy typu U Geminorum.

Antoni S t a w i k o w s k i : Badanie pól prędkości gwiazd olbrzymów.

Posiedzenie naukowe dnia 8 III 1976 r.

Jan H a n a s z : Naturalne pobudzenie rezonansu w plazmie jonosferycznej.

Posiedzenie naukowe dnia 15 III 1976 r.

Romuald T y l e n d a : Modele struktury jonizacyjnej otoczki gwiazdy Nowej Delfina w stadium nebularnym.

Posiedzenie naukowe dnia 26 IV 1976 r.

Leszek N o w a k o w s k i : Badania wieku i ewolucji pulsarów.

Posiedzenie naukowe dnia 3 V 1976 r.

Jan S m o l i ń s k i : Badania skrajnego nadolbrzy-
ma HD 217176.

Posiedzenie naukowe dnia 10 V 1976 r.

Alicja H e i n z e l o v á : Opracowanie obserwacji zakrycia radioźródła Taurus A przez koronę słoneczną w 1975 r.

Janusz G e r t n e r : Badanie ekstynkcji międzygwiazdowej w okolicy gwiazdy WZ Cassiopeiae.

Posiedzenie naukowe dnia 17 V 1976 r.

Barbara G e r t n e r : Opracowanie obserwacji komety Mrkosa 1957d.

Eugeniusz P a z d e r s k i : Cyfrowy licznik fotonów.

Posiedzenie naukowe dnia 21 V 1976 r.

Leo H o u z i a u x (Belgia): Badania astronomiczne w ultrafiolecie.

Posiedzenie naukowe dnia 24 V 1976 r.

Leo H o u z i a u x (Belgia): Program badawczy Europejskiej Agencji Przestrzeni.

Posiedzenie naukowe dnia 26 V 1976 r.

Henri A n d r i l l a t (Francja): Nowoczesne aspekty kosmologii.

Posiedzenie naukowe dnia 6 VI 1976 r.

Stanislaus V a s i l e v s k i s (USA): Współczesne badania ruchów własnych gwiazd.

Posiedzenie naukowe dnia 22 X 1976 r.

H. J. L a m m e r s (Holandia): Korony i utrata masy gwiazd gorących.

Posiedzenie naukowe dnia 22 XI 1976 r.

Vincenzo de S a b b a t a (Włochy): Zmienność stałej grawitacji.

Posiedzenie naukowe dnia 6 XII 1976 r.

Stefania G r u d z i ń s k a : Wybuchy i okresy aktywności komety Schwassmanna-Wachmanna od jej odkrycia do końca 1973 r.

Stefania G r u d z i ń s k a : Obserwacje widmowe komet w Obserwatorium toruńskim.

Jacek K r e ń o w s k i i Romuald T y l e n d a : Ekstynkcja światła na ziarnach oliwiny i magnetytu.

Dymitr P t i c y n (ZSRR): Wyniki testowania i możliwości zastosowania elektronograficznego przetwornika obrazu.

W Y D Z I A Ł IV

PRAWNO-SPOŁECZNY

Posiedzenie naukowe dnia 6 I 1976 r.

Wojciech P o p ła w s k i : Zmiany w strukturze przestrzennej przemysłu w województwie bydgoskim.

Posiedzenie naukowe dnia 16 II 1976 r.

Członek Wydziału Janusz J u s t y ń s k i przedstawił pracę własną: Ideologia polityczna renesansu indyjskiego.

Członek Wydziału Leopold S t e c k i przedstawił pracę własną: Odpowiedzialność małżonków za zobowiązania.

Członek TNT Krystyna G r z y b o w s k a - K a - m i ń s k a przedstawiła pracę własną: Sądownictwo miasta Torunia do połowy XVII w.

Członek Wydziału Zbigniew Z d r ó j k o w s k i przedstawił pracę własną: Prawo średzkie (Ius Novi Fori).

(Streszczeń nie dostarczono).

POSIEDZENIA KOMISJI EKONOMICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 30 VI 1976 r.

Kazimierz S o k o ł o w s k i: Spożycie - model i kształtowanie.

(Praca w druku w serii "Prac Popularnonaukowych" nr 33, podseria "Ekonomia i Organizacja" nr 1).

IV

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(Ciąg dalszy)

W y d z i a ł I

GIERSZEWSKI STANISŁAW urodził się 28 sierpnia 1929 r. w Czarnowie, pow. Chojnice, w rodzinie nauczycielskiej. Naukę rozpoczął w 1936 r. w Chełmży. Po wyzwoleniu uczęszczał do gimnazjum im. Chrobrego w Sopocie, które ukończył w 1947 r. Po rocznym studium przygotowawczym został studentem historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, którą ukończył w 1951 r. Dyplom magistra filozofii w zakresie historii uzyskał w Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu w 1952 r., pracując zarazem (od 1951 r.) w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Gdańsku jako asystent i następnie jako stasystent. W 1955 r. przeszedł do pracy w gdańskiej pracowni Instytutu Historii PAN. 7 listopada 1960 r. uzyskał w UMK stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie pracy pt. "Elbląski przemysł okrętowy w latach 1570-1815", napisanej pod kierunkiem prof. dra Stanisława Hożowskiego. Został wtedy powołany na stanowisko adiunkta w Instytucie Hi-

storii PAN. 22 listopada 1965 r. na podstawie pracy pt. "Struktura gospodarcza mniejszych miast woj. pomorskiego w XVI-XVII w." oraz kolokwium i wykładu habilitacyjnego Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM w Poznaniu nadała mu stopień naukowy docenta w zakresie nowożytnej historii Polski i powszechnej. Od 1 września 1966 r. był zatrudniony w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, a od 1 lipca 1970 r. w Uniwersytecie Gdańskim, gdzie pełnił funkcje prodziekana Wydziału Humanistycznego (1967-1968) oraz dyrektora Instytutu Historii (1972-1974). 5 października 1972 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych. Jest członkiem I Wydziału Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Sekcji Historycznej Komitetu Nauk Demograficznych PAN oraz Instytutu Bałtyckiego.

S p i s p r a c : a) **P r a c e m o n o g r a f i c z n e :** 1) Elbląski przemysł okrętowy w latach 1570-1815, Gdańsk 1961, ss. 240. 2) Struktura gospodarcza i funkcje rynkowe mniejszych miast województwa pomorskiego w XVI i XVII w., Gdańsk 1966, ss. 268. 3) Elbląg - przeszłość i teraźniejszość, Gdańsk 1970, ss. 298. 4) Obywatele miast Polski przedrozbiorowej, Warszawa 1973, ss. 179. b) **R o z p r a w y i a r t y k u ł y :** 5) Przyczynki do działalności Fl. Ceynowy, Przegląd Zachodni, r. 10:1954, nr 11-12, s. 577-583. 6) Elbląski cech armatorski w XVIII w., Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, t. 15: 1953, druk. 1955, s. 241-267. 7) Śródlądowa żegluga Elbląga w latach 1761-1820. Sezony żeglugi i przerwa zimowa, Zap. Hist., t. 21: 1955, z. 3-4, s. 45-62. 8) "Ogniwo" - najstarszy związek Polaków w Gdańsku, Rocznik Gdański, t. 14: 1955, druk. 1958, s. 5-28. 9) Ochrona handlu na morzu przez Ligę Zbrojnej Neutralności w latach 1780-1783 (na przykładzie Elbląga), ibid., t. 14: 1955, druk. 1958, s. 207-229. 10) Wyprawa morska Łepińskiego a przemysł broni przez Gdańsk w r. 1863, ibid., t. 15/16: 1956-1957, druk. 1958, s. 289-300. 11) Życie portowe Elbląga w XVII i XVIII w., Szkice z dziejów Pomorza, pod red. G. Labudy, cz. 2, Warszawa 1959, s. 313-349. 12) Naczelne władze Prus

- Zachodnich (1772-1920). Zmiany administracyjne a sukcesje rejestratur, Archeion, t. 33: 1960, s. 81-97. 13) Problem zasięgu ludności słowiańskiej w XVI-XVIII w. (streszczenie referatu wygłoszonego na Międzynarodowej Konferencji Pomoroznawczej w Szczecinie 1960), "Szczecin" 1960, nr 4-5, s. 109-110. 14) Udział Pomorza w powstaniu styczniowym, Szkice z dziejów Pomorza, pod red. G. Labudy, cz. 3, Warszawa 1961, s. 210-249. 15) Zachodnioniemiecka seria "Zeszytów Elbląskich": Elbinger Hefte. Eine kulturelle Schriftenreihe, Essen-Kettwig 1949-1958, H. 1-25, w: Zap. Hist., t. 26: 1961, z. 3, s. 53-68. 16) Kora - bnictwo - szkutnictwo - budownictwo okrętowe (Uwagi w sprawie terminologii), Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 1961, nr 1-2, s. 155-157. 17) Elbląg w historiografii zachodnioniemieckiej, Rocznik Elbląski, t. 1: 1961, s. 31-72. 18) Problem zasięgu ludności słowiańskiej w XVI-XVIII w., "Szczecin", 1962, z.1/2, s. 5-20. 19) Rozruchy rzemieślnicze w Elblągu w połowie XVIII wieku, Rocznik Elbląski, t. 2: 1963, s. 167-184. 20) Elbląg w sporze o cła morskie w latach 1637-1638, Studia gdańsko-pomorskie, pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1964, s. 44-82. 21) Sztuka nawigacji w Gdańsku w drugiej połowie XVIII i na początku XIX wieku, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. 12: 1967, nr 2, s. 295-312. 22) Migracje chłopów i szlachty do miast Pomorza Gdańskiego od połowy XVI do połowy XVII wieku, Zap.Hist., t. 32: 1967, z. 3, s. 259-272. 23) Dzieje Helu w latach 1526-1919, w: Dzieje Helu, Gdańsk 1969, s. 49-93. 24) Zabudowa i ludność Chojnic do XIX wieku, Zeszyty Chojnic - kie, nr 4: 1970, s. 14-32. 25) Die Problematik der kleinen Häfen des ehemaligen Polens (Elbląg 16.-18 Jh.), Studia Historiae Oeconomicae, t. 5: 1970, s. 143-156. 26) Myśl morską w Polsce XVI-XVIII wieku, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, r. 7, 1970, z. 12, s. 3-20. 27) Człuchów w 1793 roku (z problematyki pomorskiego miasteczka), Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, r.13, 1970, Historia nr 7, s. 81-98. 28) Budownictwo okrętów wojennych w Prusach, w: Węzłowe problemy dziejów Prus XVII-XIX wieku. Materiały z sesji naukowej w UAM w 1970 r., UAM w Poznaniu, Wydż.Hist.Filoz., seria Historia 48: 1971, s. 139-141. 29) Życie gospodarcze Tolkmicka jako królewsczyzny (1569-1772), Rocznik Elbląski, t. 5: 1972, s. 159-173. 30) Rzemieślni-

cza produkcja drewnianych żaglowców od XIV do połowy XIX stulecia, w: *Historia budownictwa okrętowego na Wybrzeżu Gdańskim*, pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1972, s. 144-212. 31) *Spór Gdańska z rządem pruskim o banderę handlową w latach 1793-1803 (geneza, przebieg i tło międzynarodowe)*, *Zap. Hist.*, t. 37; 1972, z. 4, s. 95-116. 32) *Elbląskie księgi cła palowego z lat 1586-1700*, *ibid.*, t. 38; 1973, z. 4, s. 43-53. 33) *Malborsko-elbląski epilog antypruskiego oporu gdańszczan w 1793 r.*, *Rocznik Elbląski*, t. 6; 1973, s. 193-197. 34) *Porozbiorowe społeczeństwo pomorskie (do roku 1870)*, *Kultura i Społeczeństwo*, r. 17, 1973, nr 4, s. 35-46. 35) *The conditions and trends of the development of shipbuilding industry in the Pomeranian ports from the seventeenth to the nineteenth century*, *Studia Historiae Oeconomicae*, t. 8; 1973, s. 271-283. 36) *Gospodarcze zagadnienia morskie. XV-XIX wieku*, *Zesz. Nauk, Wydz. Hum.UG, Historia 2*, 1973, s. 43-61. 37) *Handicraft production of wooden hulls of sailing ships, XIVth till middle XIXth century*, w: *History of shipbuilding in the Gdańsk Coastal Region*, ed. by E. Cieślak, Gdańsk 1972, s. 10-19 (wspólnie z Z. Binerowskim). 38) *Myśl ekonomiczna Józefa Wybickiego*, w: *Józef Wybicki*, pod red. A. Bukowskiego, Gdańsk 1975, s. 193-209. 39) *Problematyka rozwoju miast Prus Królewskich w XVII i XVIII wieku*, *Zesz. Nauk. Akademii Ekon. w Krakowie*, nr 70, 1975, s. 189-204, *Studia z historii gospodarczej i demografii historycznej. Prace ofiarowane profesorowi Stanisławowi Hoszowskiemu w 70 rocznicę urodzin*. 40) *Monopole und Handelsliberalismus im Ostseeraum von der Mitte des 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*, w: *Beiträge zur Geschichte des Ostseeraumes.- Referate des II. Greifswalder Kolloquiums zur Geschichte des Ostseeraumes vom 18. und 19. September 1974*, Greifswald 1975, s. 246-254. c) *W daw n i c t w e ź r ó d ł o w e*: 41) *Statystyka handlu zbożowego Elbląga w latach 1642-1795*, *Zap. Hist.*, t. 23; 1957, druk. 1958, z. 1-3, s. 157-174. 42) *Starania Feliksa Nowowiejskiego o osiedlenie się w Gdyni. Materiały do biografii kompozytora*, *Muzyka*, r. 5, 1960, nr 2, s. 69-76. 43) *Statystyka żeglugi Gdańska w latach 1670-1815*, Warszawa 1963, ss. 316. d) *Prace popularnonaukowe*: 44) *Walka o polskość Ziemi Bytowskiej w XIX-XX wieku*, "Szczecin" 1957,

- z. 3, s. 79-87. 45) W łącności z Polską, w: Chojnice - dzieje miasta i powiatu, Oss. 1971, s. 79-125. 46) Koncepcje i programy bałtyckie w Polsce przedrozbiorowej, Pomorze Gdańskie nr 7, Gdańsk 1971, s. 5-20. 47) Lenno brandenbursko-pruskie (1657-1772), w: Dzieje ziemi bytowskiej, Poznań 1972, s. 195-230. e) R e c e n z j e : 48) Z dziejów Elbląga, pod red. K. Czarnockiego, Elbląg 1956, ss. 140; Kwart.Hist., R. 64:1957, nr 3, s. 182-185. 49) A. Grunau-G.Grunau, Die St. Georgen-Brüderschaft zu Elbing, Marburg a. d. Lahn 1955, ss. 427; Zap. Hist., t. 23: 1957, z. 1-3, s. 213-215. 50) Cz. Biernat, Stanowisko rady gdańskiej wobec nadużyć mierników zbożowych w XVII i XVIII w., RDSG, t. 15: 1953, druk. 1955, s. 195-239; Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza, t. 4: 1958, z. 2, s. 346-352. 51) K. Trzebiatowski, Polskość powiatu bytowskiego, Przegl.Zach., r. 13, 1957, nr 3, s. 133-138; Zap.Hist., t. 25: 1960, z. 1, s. 128. 52) K. F. Olechnowitz, Der Schiffbau der hansischen Spätzeit, Eine Untersuchung zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Weimar 1960, ss. 210; "Szczecin", 1961, z. 11/12, s. 108-110. 53) S. Myśliborski-Wołowski, Udział Ziemi Chełmińskiej w powstaniu styczniowym, Rocznik Grudziądzki, 1960, s. 125-153; Roczniki Hist., r. 28, 1962, s. 208-212. 54) A.Soom, Der ostbaltische Holzhandel und die Holzindustrie im 17. Jahrhundert, Hansische Geschichtsblätter, Jhg. 79, 1961, s. 80-100; Przegl.Hist., t. 53: 1962, z. 4, s. 833-835. 55) B. G. Saryczew, Russkije korablestroitelnyje materiały w ekonomikie Anglii XVIII wieku, Sbornik naucznych rabot, wyp. XIV, Leningradskij Institut Sowietsoj Torgowli im. Fr. Engelsa, Leningrad 1958, s. 102-123; Przegl.Hist., t. 53: 1962, z. 4, s. 835-838. 56) F. Pudor, Elbinger Malkunst seit 1740, Essen 1961, ss. 112; Rocznik Elbląski, t. 2: 1963, s. 314-316. 57) Z. Binerowski, Gdański przemysł okrętowy od XVII do początku XIX wieku, Gdańsk 1963, ss. 298; Przegl. Hist., t. 56: 1965, z. 2, s. 328-330. 58) K. F. Olechnowitz, Handel und Seeschiffahrt der späten Hanse, Weimar 1965, ss. 185; Zap.Hist., t. 32: 1967, z. 3, s. 259-272. 59) M. Komarzyński, Stosunki handlowe między Francją a Rzeczpospolitą za panowanie Ludwika XIV, Katowice 1966, ss. 166; Rocznik Gdański, t. 25: 1966, druk. 1967, s. 1

- 347-350. 60) *Dzieje Kołobrzegu (X-XX wiek)*, pod red. H. Lesińskiego, Poznań 1965, ss. 244; *Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 9; 1968, z. 2, s. 167-170. 61) B. Drewniak, *Emigracja z Pomorza Zachodniego 1816-1914*, Poznań 1966, ss. 120; *Rocznik Koszaliński*, 1967, nr 3, s. 248-252. 62) E. Morcinek, *Inwentarz zbioru "Rękopisy elbląskie"*, Warszawa 1967, ss. 272; *Rocznik Elbląski*, t. 4: 1969, s. 295-296. 63) H. Samsonowicz, *Późne średniowiecze miast nadbałtyckich*, Warszawa 1968, ss. 334; *Kwart. Hist.*, r. 76, 1969, nr 4, s. 940-944. 64) I. Rembowska, *Gdański cech złotników od XIV do końca XVIII w.*, Gdańsk 1971, ss. 252; *Rocznik Gdański*, t. 31, 1973, z. 2, s. 247-250. 65) F. Pudor, *Aus der Welt des deutschen Ostens. Meines Vaters Lebensweg*, Bremerhaven 1969, ss. 98; *Rocznik Elbląski*, t. 6; 1973, s. 246-247. 66) T. Lalik, *Piaseczno w dawnej Polsce XV-XVIII w. Przemiany struktury społeczno-gospodarczej*, w: *Studia i materiały do dziejów Piaseczna i powiatu piaseczyńskiego*, Warszawa 1973, ss. 168; *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. 23, 1975, nr 3, s. 504-507. 67) M. Bartkiewicz, *Odzież i wnętrza domów mieszczańskich w Polsce w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*, Oss. 1974, ss. 287; *Przegl. Hist.*, t. 67; 1976, z. 1, s. 134-136. f) *Artykuły polemiczne i głosy w dyskusji*: 68) *Żegluga gdańska w roku 1688 (w związku z art. H. Samsonowicza)*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. 11, 1963, nr 1, s. 101-116. 69) *Studia nad dziejami stoczni południowobałtyckich*, *Rocznik Gdański*, t. 21: 1962, s. 113-140. 70) *Jeszcze raz w sprawie żeglugi gdańskiej 1698 roku*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. 13, 1965, nr 1, s. 209-212. 71) *Głos w dyskusji na sesji pt. Pomorze Gdańskie w walce z naporem germańskim*, *Gd. Zesz. Hum.*, r. 10, 1967, nr 15, s. 239-243. 72) *List do redakcji (w sprawie struktury gosp. mniejszych miast woj. pomorskiego XVI-XVII w.)*, w: *Przegl. Hist.*, t. 60; 1969, z. 1, s. 219-220. 73) *W sprawie roli Szczecina (w gospodarce Polski przedrozbiorowej)*, *Symposium historiograficzne "Dzieje Polski na morzu"*, *Zesz. Nauk. Wydz. Hum. UG*, *Historia* 2, 1973, s. 139. 74) *Spór o datę śmierci Wybickiego*, w: *Józef Wybicki*, pod red. A. Bukowskiego, Gdańsk 1975,

s. 313-314. 75) W sprawie oceny myśli ekonomicznej Wybickiego, *ibid.*, s. 343-345. g) Sprawozdania naukowe: 76-79) Kronika naukowa Gdańska za lata 1955-1959, *Zap.Hist.*, t. 22; 1956, z. 1-3, s. 317-318; t. 24: 1958-1959, z1, s. 139-141; t. 25; 1960, z. 1, s. 134-135; t. 25: 1960, z. 3-4, s. 209-210. 80) Korespondencja naukowa z Gdańska (wspólnie z E. Cieślakiem), *Przegl. Zach.*, r. 13, 1957, nr 2, s. 298-300. 81) Historia gospodarcza na IX Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich, *Kwart.Hist.*, r. 71, 1964, nr 1, s. 238-239. 82) Sesja popularnonaukowa poświęcona rewizjonizmowi zachodnioniemieckiemu, *Gd.Zesz.Hum.*, r.8, 1965, nr 13, s. 226-228. 83) 11 sesja Hanzeatyckiego Towarzystwa Historycznego (Wismar 1966), *Rocznik Gdański*, t. 24: 1965, druk. 1967, s. 281-283. 84) Morskie sympozjum historyków w Gdańsku, *Zap.Hist.*, t. 37; 1972, z. 4, s. 219-221. 85) L'Institut D'Histoire de L'Université de Gdańsk, *Acta Poloniae Historica*, 32, 1975, s. 225-232. h) Inne: 86) Statystyki powiatu kwidzyńskiego z przełomu XVIII i XIX wieku, *Zap.Hist.*, t. 21; 1955, z. 1-2, s. 262-265. 87) Z zagadnień historii rybołówstwa morskiego (na marginesie książki A. Necla), *ibid.*, t. 22; 1956, z. 1-3, s. 198-210. 88) Jeden z trzynastu powiatów, *Ziemia Gdańska*, nr 81, 1970, s. 68-78. 89) Handel zagraniczny Gdańska w I poł. XVII w. (na marginesie książki M. Boguckiej), *Kwart.Hist.*, r. 78, 1971, nr 2, s. 422-425. 90) Materiały z sesji Komisji Morskiej TRZZ, *Rocznik Gdański*, t. 29/30; 1970, s. 241-245. 91) Wstęp historiograficzny do książki pt. Chojnice - dzieje miasta i powiatu, Oss. 1971, s. 5-8. 92) Wstęp historiograficzny do książki pt. Dzieje ziemi bytowskiej, Poznań 1972, s. 5-8.

W wykazie nie uwzględniono 25 artykułów na tematy historyczne, ogłaszanych w tygodnikach w latach 1951-1961, 1966, 1971 ("Rejsy", "Dziwiątą Falą", "Głos Koszaliński", "Pomorze", "Tygodnik Morski", "Kaszëbe") oraz w "Mówią wieki" w 1962r.

PRZEWOŻNA-ARMON KRYSTYNA urodziła się 23 maja 1928 r. w Gnieźnie w rodzinie inteligenckiej. W latach 1935-1939 uczęszczała do Państwowej Szkoły Powszechnej w Poznaniu. Okres okupacji spędziła w Poznaniu, pracując od 1941 r. naj -

pierw jako służąca w rodzinie niemieckiej, a później jako robotnica w firmie "Telefunken". W 1945 r. rozpoczęła dalszą naukę w Państwowym Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Klaudyny Potockiej w Poznaniu, gdzie w 1949 r. otrzymała świadectwo dojrzałości. W latach 1949-1953 studiowała na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego pod kierunkiem prof. prof. J. Kostrzewskiego i W. Hensla - prehistorię, E. Frankowskiego - etnografię i etnologię, J. Czekanowskiego - antropologię, uzyskując w 1953 r. stopień magistra filozofii z zakresu wyżej wymienionych dyscyplin, na podstawie pracy pt. "Osada i cmentarzysko z okresu rzymskiego w Słapanowie, pow. Szamotuły", opublikowanej w "Fontes Archaeologici Posnanienses". Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w maju 1962 r. w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie na podstawie pracy pt. "Osadnictwo ludności kultury grobów jamowych na Pomorzu Wschodnim", napisanej pod kierunkiem prof. dra W. Hensla. W lutym 1971 r. habilitowała się na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, przedstawiając pracę pt. "Półudniowo-wschodnia strefa nadbałtycka u schyłku starożytności". Pracę zawodową podjęła podczas studiów - w 1949 r. początkowo jako asystent wolontariusz, a od 1950 r. jako asystent w Muzeum Prehistorycznym w Poznaniu. W latach 1952-1953 pracowała w Kierownictwie Badań nad Początkami Państwa Polskiego w Stacji Poznań-Gród, a od 1954 do 1968 r. w Zakładzie Archeologii Wielkopolski i Pomorza Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, kolejno na stanowiskach: asystenta, starszego asystenta i adiunkta. Od 1969 r. pracuje w Katedrze Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, początkowo jako adiunkt, a później docent. Działalność naukowa biegła dwoma torami: były to badania terenowe i gabinetowe. Przez 20 sezonów - od 1950 r. poczynając - brała udział lub kierowała pracami wykopaliskowymi, przede wszystkim na badanych na wielką skalę obiektach wczesnośredniowiecznych i średniowiecznych w Poznaniu, Szczecinie, Gnieźnie, Wrocławiu, Santoku, Nakle, Lednicy. Jednak mimo gruntownej znajomości materiałów i problematyki okres ten nie stanowił przedmiotu badań, który uzewnętrzniłby się - poza publikacjami źródłowymi i sprawozdaniami - szerzej w działalności pisarskiej.

Główne bowiem zainteresowania wiążą się z problematyką okresu późnolateńskiego i rzymskiego oraz badaniem osadnictwa na bazie źródeł archeologicznych (por. bibliografia). Brała czynny udział w rozmaitych kongresach i sympozjach międzynarodowych; jest członkiem Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz członkiem Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Struktura i rozwój zasiedlenia południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej u schyłku starożytności, Poznań 1974, ss. 196, 8 map. b) R o z p r a w y i a r t y k u ł y : 2) Osada i cmentarzysko z okresu rzymskiego w Słopnowie pow. Szamotuły, *Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. 5: 1955, s. 60-140. 3) Osada z okresu rzymskiego w Poznaniu przy ul. Krańcowej 77, *Zeszyty Naukowe UAM, Archeologia-Etnografia*, z. 1: 1958, s. 35-97 (wspólnie z K. Chmielewskim i J. Żakiem). 4) Kształtowanie się skupisk osadniczych u ujścia Wisły w okresach późnolateńskim i wpływów rzymskich, *Archeologia Polski*, t. 8: 1963, s. 289-302. 5) Zagadnienie osiedli obronnych w okresie rzymskim, *Slavia Antiqua*, t. 11: 1964, s. 351-359. 6) Osada z I w. p.n.e. / I w. n.e. w Jastarni pow. Puck, *Pomorania Antiqua*, t. 1: 1965, s. 183-212. 7) Research on the Late La Tene and Roman Period in East Pomerania, *Archeologia Polona*, t. 8: 1965, s. 162-176. 8) W sprawie tzw. kultury gocko-gepidzkiej, *Archeologia Polski*, t. 10: 1965, s. 338-345. 9) Wyniki badań archeologicznych w okolicy Świecia nad Wisłą w 1962 r., *Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 26, *Archeologia I*, Toruń 1968, s. 3-43 (wspólnie z M. Grzędą). 10) Importy rzymskie na Pomorzu Wschodnim, *Pomorania Antiqua*, t. 2: 1968, s. 75-99. 11) Formy osad w okresie późnolateńskim i wpływów rzymskich na Pomorzu Wschodnim, w: *I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej*, t. 2: 1969, s. 199-207. 12) Das frühmittelalterliche Nakło an der Boteć, *ibid.*, t. 3: 1970, s. 229-234. 13) Osiedla z okresów późnolateńskiego i wpływów rzymskich na Pomorzu Wschodnim, *Pomorania Antiqua*, t. 3: 1971. 14) Z badań nad strukturą osadnictwa południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej u schyłku starożytności, *Sła-*

- via Antiqua, t. 16: 1971, s. 63-80. 15) Z dziejów badań nad okresami późnolateńskim i wpływów rzymskich na Pomorzu Wschodnim, Archeologia Polski, t. 17: 1972, s. 127-142. 16) Józef Kostrzewski jako badacz przeszłości Pomorza, Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne, Archeologia III, Toruń 1972, s. 3-14. 17) Nowe odkrycia osiedli z okresu późnolateńskiego w Polsce północnej, w: Studia Archaeologica Pomeranica, Koszalin 1974, s. 107-111. 18) Zur Methode der Besiedlungsforschung auf Grund archäologischer Quellen, Zeitschrift für Archäologie, 9: 1975, s. 43-63. 19) Gesellschaftliche Probleme in der Spätlatene- und Kaiserzeit in Ostpommern, Archeologia Baltica, Symposium Primum Archaeologorum Balticorum, Polonia 1974, Łódź 1975, s. 60-74. 20) Kulturelle und ethnische Migrationen in der Ostseezone während der Kaiser- und Völkerwanderungszeit, I Internationales Symposium der Archäologen der Ostseeländer, Teolog 1974, Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift, 16: 1975, s. 585-588. 21) Stan i potrzeby badań nad okresem późnolateńskim i rzymskim na Pomorzu Gdańskim, Pomorania Antiqua, t.6: 1975, s. 125-150. c) R e c e n z j e i s p r a w o z d a n i a : 2) H. J. Eggers, Der römische im freien Germanien, Hamburg 1951; Przegląd Zachodni, R. 9: 1955, s. 409-414. 23) Badania wykopaliskowe w Katedrze Poznańskiej w 1946 r., w: Poznań we wczesnym średniowieczu, t. 1: 1959, s. 59-79. 24) H. Preidel, Die Anfänge der slawischen Besiedlung Böhmens und Mährens, München 1954; Slavia Antiqua, t. 7: 1960, s. 515-518. 25) Uwagi na temat charakteru i chronologii osad i cmentarzysk z okresów późnolateńskiego i wpływów rzymskich na Pomorzu, Sprawozdania PTPN za II półr. 1962, nr 3(1963), s. 294. 26) Sprawozdanie z badań archeologicznych na terenie pow. Świecie, woj. Bydgoszcz, za rok 1962, Sprawozdania Archeologiczne, t. 16: 1964, s. 88-91. 27) G. Török, Die Bewohner von Halimba im 10 und 11 Jahrhundert, Budapest 1962; Slavia Antiqua, t. 12: 1965, s. 360-366. 28) Komunikat o pracach archeologicznych w okolicach Świecia nad Wisłą w 1962 r., Rocznik Grudziądzki, t. 4: 1965, s. 209-214. 29) Wyniki nowszych badań archeologicznych w Nakle nad Notecią, Sprawozdania PTPN za I i II kwartał 1965 r., nr 73(1966), s. 70-71. 30) J.

Kmieciński, M. Blombergowa, K. Walenta, Cmentarzysko kurhanowe ze starszego okresu rzymskiego w Węsiorach, pow. Kartuzy, Łódź 1966; *Pomorania Antiqua*, t. 2: 1968, s. 425-429. 31) *Pomorania Antiqua*, t. 1; *Rocznik Gdański*, t. 25: 1968, s. 285-289. 32) *Badania wykopaliskowe w Nakle n. Notecią w latach 1963-1965*, *Sprawozdania Archeologiczne*, t. 20: 1969, s. 203-213. 33) *Odry - cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego w powiecie chojnickim*, pod red. J. Kmiecńskiego, Łódź 1968; *Pomorania Antiqua*, t. 3: 1971, s. 572-575. 34) N. Wagner, *Getica. Untersuchungen zum Leben des Jordanes und zur frühen Geschichte der Goten*, Berlin 1967; *ibid.*, t. 3: 1971, s. 512-517. 35) *Wyniki badań wykopaliskowych w Poznaniu, ul. Szewska, 17/18*, *Fontes Archaeologici Posnanienses*, 22: 1971 (druk. 1972), s. 172-182.

W y d z i a ł II

FRIEDELÓWNA TERESA urodziła się 28 czerwca 1934 r. w Toruniu. W latach wojny uczęszczała tutaj do niemieckiej szkoły powszechnej, a po wyzwoleniu, w latach 1945-1951 - do szkoły średniej. W latach 1951-1955 studiowała filologię polską na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, gdzie uzyskała magisterium w 1955 r. na podstawie pracy "Fonetyka gwary wsi Siemoń w pow. toruńskim", przygotowanej na seminarium prof. dr Haliny Turskiej. Po ukończeniu studiów została początkowo zatrudniona w charakterze bibliotekarki w Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu, w której pracowała dwa lata (1955-1957). W tym czasie ukończyła kurs bibliotekarski I stopnia w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie Wik. Nie traciła również związku z Katedrą Filologii Polskiej UMK, wykonując zleczone prace dialektologiczne w terenie. We wrześniu 1957 r. została zatrudniona na Uniwersytecie M. Kopernika początkowo jako asystent (1957-1960), a następnie jako starszy asystent (1960-1966) przy Katedrze Filologii Słowiańskiej, której opiekunem była prof. dr H. Turska. W okresie tym poza prowadzeniem zajęć dydaktycznych

brała czynny udział w pracach zespołowych w Katedrze Filologii Polskiej i Słowiańskiej - w opracowaniu "Słownika rymów S. Trembeckiego" (wyd. przez TNT), w zebraniu pełnego materiału onomastycznego z kilku powiatów woj. bydgoskiego, w przygotowywaniu kwestionariusza i w licznych eksploracjach terenowych związanych z planowanym w katedrze opracowaniem atlasu gwarowego ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej. W r. 1966 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy "Rzeczowniki kategorii plurale tantum w historii i dialektach języka polskiego" oraz złożonych egzaminów doktorskich. Promotorem była prof.dr H. Turska. Rozprawa doktorska pod nieco zmienionym tytułem została następnie wydana przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu. W r. 1966 powołana została na stanowisko adiunkta w Zakładzie Języków Słowiańskich Instytutu Filologii Polskiej UMK (dawniej Katedra Filologii Słowiańskiej). W czerwcu 1975 r. habilitowała się na podstawie pracy pt. "Ewangeliarz ławryszewski. Monografia zabytku" oraz kolokwium habilitacyjnego złożonego przed Radą Wydziału Humanistycznego UMK z zakresu językoznawstwa słowiańskiego. Dnia 1 września 1976 r. otrzymała nominację na stanowisko docenta etatowego w Instytucie Filologii Polskiej. Od września 1976 r. pełni funkcje wicedyrektora Instytutu.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a -
f i c z n e : 1) K a t e g o r i a p l u r a l e t a n t u m w j ę z y k u p o l s k i m ,
T o r u Ń 1 9 6 8 , s s . 1 7 0 (r o z p r a w a d o k t o r s k a) . 2) E w a n g e l i a r z ł a -
w r y s z e w s k i . M o n o g r a f i a z a b y t k u , W r o c ł a w - W a r s z a w a - K r a k ó w -
- G d a Ń s k 1 9 7 4 , s s . 2 8 0 (r o z p r a w a h a b i l i t a c y j n a) . b) R o z -
p r a w y i a r t y k u ł y : 3) S t a r o - c e r k i e w n o - s ł o -
w i a Ń s k a k a t e g o r i a p l u r a l e t a n t u m , Z e s z y t y N a u k o w e U M K , N a u -
k i H u m a n i s t y c z n o - S p o ł e c z n e 3 8 , F i l o l o g i a P o l s k a , t . 8 : 1 9 7 0 ,
s . 3 - 1 2 . 4) M i e j s c e E w a n g e l i a r z a ł a w r y s z e w s k i e g o w ś r ó d a p r e -
k o s ó w s t a r o r u s k i c h , S t u d i a z F i l o l o g i i P o l s k i e j i S ł o w i a Ń s k i e j ,
t . 1 0 : 1 9 7 1 , s . 1 9 3 - 1 9 7 . 5) K a n o n w E w a n g e l i a r z u ł a w r y s z e w -
s k i m , i b i d . , t . 1 1 : 1 9 7 2 , s . 1 8 7 - 1 9 9 . 6) U w a g i o j ę z y k u p i s a r z y
E w a n g e l i a r z a ł a w r y s z e w s k i e g o , A c t a U n i v e r s i t a t i s N i c o l a i C o p e r -
n i c i , N a u k i H u m a n i s t y c z n o - S p o ł e c z n e , F i l o l o g i a P o l s k a 1 0 : 1 9 7 3 ,

s. 3-25. c) R e c e n z j e : 7) Sprawozdanie z warszawskiej sesji poświęconej 1100 rocznicy śmierci Konstantego-Cyryla, Język Polski 50: 1970, s. 314-315. 8) Warszawska sesja poświęcona 1100 rocznicy śmierci Konstantego-Cyryla, Slavia 39: 1970, s. 301-302. 9) Rosyjska i litewska kategoria pl.t. w studiach J. Zaikauskienė, Rocznik Sławistyczny 34: 1973, s.136-143. d) P r a c e p o p u l a r n o n a u k o w e : 10) Toruń w opisach literackich, Poznań-Toruń 1973 (wspólnie z J. Przybyłową). e) I n n e : 11) Słownik rymów Stanisława Trembeckiego, Toruń 1961, ss. 140 (jako członek zespołu i redaktor tomu).

KUTZNER MARIAN urodził się dnia 31 grudnia 1932 r. w Zbąszyniu, powiat Nowy Tomyśl, województwo poznańskie. Ojciec - Leon - był wówczas dyrektorem tamtejszej elektrowni, a matka - Stefania, z domu Smolińska - emerytowaną nauczycielką. Okres okupacji spędził początkowo w Poznaniu, a później, od r. 1942 - momentu aresztowania ojca - w Zbąszyniu. Po wyzwoleniu, w związku ze służbowymi przeniesieniami ojca, uczęszczał kolejno do szkół i liceów w Zbąszyniu, Wolsztynie, Jarocinie i Poznaniu. W r. 1951 rozpoczął studia na Uniwersytecie Poznańskim na kierunku historii sztuki, którą ukończył w r. 1955 ze stopniem magistra, na podstawie pracy pt. "Średniowieczne opactwo cysterskie w Łądzie nad Wartą". Praca ta została wyróżniona w r. 1957 na II Ogólnopolskim Konkursie Historyków Sztuki. W czasie studiów, począwszy od r. 1952, pracował najpierw w charakterze praktykanta, a później asystenta w Stacji Wykopaliskowej "Poznań - Katedra" Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN. W latach 1954 i 1956 podejmował na zlecenie Państwowego Instytutu Sztuki inwentaryzację zabytków powiatów Chodzież i Mrągowo. Od r. 1955 pracował w Przedsiębiorstwie Państwowym Pracowni Konserwacji Zabytków we Wrocławiu, kolejno na stanowiskach asystenta, konsultanta i starszego konsultanta. W Pracowniach Konserwacji Zabytków wykonał około 50 studiów monograficznych poszczególnych zabytków na Śląsku, przeznaczonych na użytek wewnętrzny PKZ i Centralnego Zarządu Muzeów i

Ochrony Zabytków. W r. 1959 uczestniczył w letniej sesji Centre d'Études Supérieures de Civilisation Medieval w Poitiers, podczas której drogą konkursu został wytypowany na roczne studia w tamtejszym ośrodku (odbywał je w roku akademickim 1960/61). W latach 1962-1963 pracował w Uniwersytecie Wrocławskim w charakterze asystenta w Katedrze Historii Sztuki Nowożytnej. W r. 1965 uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych na Uniwersytecie Poznańskim, na podstawie pracy pt. "Kościół św. Krzyża we Wrocławiu", której promotorem był prof. Gwidon Chmarzyński. W tymże roku rozpoczął pracę w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, początkowo na stanowisku adiunkta, a od 1973 r. jako docent. Tytuł doktora habilitowanego uzyskał w 1969 r. na podstawie pracy "Cysterska architektura na Śląsku 1200-1330" oraz kolokwium habilitacyjnego, odbytego na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Poznańskiego. Jest kierownikiem Zakładu Historii Sztuki Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Od r. 1955 jest członkiem Stowarzyszenia Historyków Sztuki (od 1974 r. członkiem zarządu głównego). Od r. 1965 należy również do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego.

S p i s p r a c : a) p r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Racibórz, Wrocław 1965, ss. 135. 2) Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 5, woj. poznańskie, z. 1, powiat chodzieski, Warszawa 1965, ss. 16 (wspólnie z U. Czertoryską). 3) Cysterska architektura na Śląsku w latach 1200-1330, Toruń 1969, ss. 142 + 96. b) R o z p r a w y i a r t y k u ł y : 4) Średniowieczne opactwo cysterskie w Łądzie nad Wartą, Biuletyn Historii Sztuki, R. 19: 1957, z. 3, s. 282-283. 5) Gotycka architektura katedry poznańskiej, ibid., z. 2, s. 183-185. 6) Kościół św. Mikołaja w Głogowie, Rocznik Sztuki Śląskiej, R. 2: 1964, s. 32-42 (wspólnie z J. Eysymonttem). 7) Problem tradycjonalizmu w śląskiej architekturze XV i XVI wieku, w: Późny gotyk, pod red. J. Białoostockiego, Warszawa 1965, s. 227-242. 8) Tympanon erekcyjny kościoła św. Krzyża we Wrocławiu, Biuletyn Historii Sztuki, R. 28: 1966, z. 3/4, s. 381-385. 9) Gotycka architektura Wrocławia, w: Sztuka Wrocławia, pod red. M. Złota, Wrocław 1967, s. 52-106. 10) Der Gotische Umbau der Klos-

- terkirche in Trebnitz /Trzebnica/, w: Kunst des Mittelalters in Sachsen, Festschrift W. Schubert, Weimar 1967, s. 107-116 (streszczenie w języku polskim w: Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, R. 19: 1964, seria A, s. 115-122).
- 11) Sklepienia "przeskokowe" w gotyckiej architekturze Śląska, Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, R. 20: 1966, seria A, s. 92-96. 12) Studium nad kulturą artystyczną Raciborza, w: Szkice z dziejów Raciborza, Katowice 1967, s. 365-439. 13) Gotycka architektura w Wielkopolsce, w: Dzieje Wielkopolski, pod red. J. Topolskiego, t. 1, Poznań 1969, s. 270-273 i 372-396. 14) Głogów, w: Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową i dolną Wartą i Odrą, pod red. Z. Kaczmarczyka i A. Wędzkiego, t. 2, Zielona Góra 1970, s. 135-210. 15) Historia konserwacji ruin zamkowych w Grodźcu, Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 44, Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo, t. IV, Toruń 1971, s. 21-64. 16) Sztuka polskiego późnego średniowiecza, w: Polska dzielnicowa i zjednoczona, pod red. A. Gieyszтора, Warszawa 1972, s. 539-588. 17) Kościół św. Mikołaja w Brzegu. Przyczynek do badań nad śląską szkołą architektoniczną z XIV wieku, w: Piastowie brzescy i ich epoka, Opole 1973, s. 61-95. 18) Społeczne uwarunkowania rozwoju śląskiej architektury w latach 1200-1330, w: Sztuka i ideologia XIII wieku, pod red. P. Skubiszewskiego, Wrocław 1974, s. 205-279. 19) Kościoły bazylikowe w miastach śląskich wieku XIV, w: Wiek XIV - Sztuka i ideologia, pod red. P. Skubiszewskiego, Warszawa 1975, s. 275-316. 20) Społeczne funkcje dzieł sztuki i ich ochrona w Polsce współczesnej, Toruń 1975, ss. 9. c) R e c e n z j e : 21) M. Bukowski i M. Złot, Ratusz Wrocławski; Kwartalnik Architektury i Urbanistyki, R. 4: 1959, z. 1/2, s. 93-103. 22) K. H. Clasen, Deutsche Gewölbe der Spätgotik, Berlin 1958; ibid., z. 3/4, s. 310-317. 23) M. Bukowski, Katedra wrocławska, Wrocław 1962; Rocznik Sztuki Śląskiej, R. 3: 1965, s. 162-163. 24) Zeszyty Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 16, Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo, nr 1, Toruń 1966; Zapiski Historyczne, t. 34: 1969, z. 1, s. 138-140. 25) A. Tuulse, Skandynawia romańska. Zabytki architektury i

sztuki Danii, Norwegii i Szwecji; *ibid.*, t. 39: 1974, z. 1, s. 113-117. 26) Sztuka Pomorza Zachodniego, pod red. Z. Świechow-
skiego, Warszawa 1973; *ibid.*, t. 40: 1975, z. 2, s. 122-125.

WAŻBIŃSKI ZYGMUNT urodził się 30 stycznia 1933 r. w Żninie, z ojca Stefana i matki Anny z domu Rogacka, w rodzinie rolniczej. Szkołę powszechną oraz Gimnazjum i Liceum im. braci Śniadeckich ukończył w Żninie, zdając w r. 1952 maturę z wyróżnieniem z przedmiotów humanistycznych. W latach 1952-1956 studiował filologię polską na Uniwersytecie Warszawskim. Stopień magistra uzyskał za pracę pt. "Zofia Nałkowska i jej droga do Granicy" (seminarium prof. Juliana Krzyżanowskiego). W r. 1956/57 zajmował się publicystyką literacką, publikując recenzje teatralne i literackie w czasopismach polskich: m.in. w "Sygnałach", "Pomorzu". W r. 1957 wyjechał do Włoch, a w 1958 do Francji, gdzie odbył studia z historii sztuki w Institut d'Art et d'Archéologie Uniwersytetu Paryskiego. Dyplom pt. "Bernardo da Parenzo - un peintre vagabond; etude sur la fin du Quattrocento à Padoue" przygotowany został w Padwie i Wenecji dzięki stypendium Fondazione G.Cini, a przedstawiony prof. A. Chastelowi w r. 1961. Praca ta uzyskała specjalne wyróżnienie i przyjęta została w całości do druku przez Wenecki Instytut (Istituto Veneto) i opublikowana w r. 1963. W r. 1961/62 był asystentem u prof. A. Chastela i podjął pracę nad doktorem - tem trzeciego stopnia "O aspektach teorii i praktyki artystycznej w sztuce weneckiej ok. 1500 r." Dzięki uzyskanemu stypendium rządu francuskiego wyjechał na krótkoterminowe staże do madryckiego Istituto di Diego Velasquez oraz londyńskiego Warburg Institute. Opublikował wówczas szereg artykułów naukowych i recenzji w prasie zagranicznej. W r. 1962 rozpoczął pracę jako bibliotekarz w Instytucie Reumatologicznym w Warszawie, przygotowując jednocześnie rozprawę doktorską pt. "Renesans - sowy akt wenecki, problemy teorii i sztuki", którą obronił w marcu 1966 r. na Uniwersytecie Warszawskim (promotor prof. Jan Białostocki). W r. 1964 uzyskał nagrodę Stowarzyszenia Historyków Sztuki w konkursie na najlepszą pracę roku 1963 młodych historyków sztuki za rozprawę "Humanistyczny autopor-

tret (Albrecht Dürer)". Od 1 lutego 1966 r. podjął pracę na Wydziale Sztuk Pięknych UMK (u prof. Kazimierza Malinowskiego) jako starszy asystent, a następnie od 1 października - jako adiunkt. W marcu 1973 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy "Vasari i jego dzieje sztuk rysunku. U źródeł nowożytnej biografiki artystycznej" oraz kolokwium habilitacyjnego, złożonego przed Radą Wydziału Uniwersytetu Warszawskiego. W r. 1973 uzyskał nagrodę rektorską UMK w Toruniu za osiągnięcia w pracy naukowej. W r. 1974 przebywał na stypendium rządu włoskiego we Florencji. Uczestniczył w wielu sympozjach międzynarodowych: Problemy sztuki późnego gotyku i wczesnego odrodzenia, Budapeszt 1965; Vasari jako historiograf i artysta, Florencja 1974; Tycjan i jego epoka, Wenecja 1976; Brunelleschi - tradycja i innowacja, Florencja 1977. Wygłaszał odczyty na tematy związane ze sztuką odrodzenia i historii kolekcjonerstwa w Oxfordzie, Florencji, Rzymie, Padwie itp. oraz opublikował wiele artykułów i rozpraw w periodykach zagranicznych. W r. 1975/76 dzięki wygranemu konkursowi o wejście do florenckiego Institute for the Italian Renaissance Studies uzyskał roczne stypendium Uniwersytetu Harvardzkiego na pobyt w tym Instytucie. Z dniem 1 kwietnia 1974 powołany został na stanowisko docenta w Instytucie Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK, a w październiku 1977 r. powierzono mu obowiązki kierownika Zakładu Muzeologii Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK. Od r. 1976 jest członkiem TNT.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a -
f i c z n e : 1) Bernardo da Parenzo - un peintre vagabond. Essai sur la fin du Quattrocento à Padoue (Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti), Venezia 1963, ss. 72. 2) Z zagadnień humanistycznego autoportretu (Na przykładzie jednego z obrazów Dürera), Rocznik Historii Sztuki PAN, 6: 1966, s. 46-68. 3) Renesansowy akt wenecki, Warszawa 1967, 2 wyd. 1972, ss. 140. 4) Dzieło i twórca w koncepcji renesansu. U źródeł nowożytnego mitu sztuki, Toruń 1968, ss. 154. 5) Akt w sztuce średniowiecznej, Biuletyn Historii Sztuki, 28: 1966, s. 67-87. 6) Bernardo Parentino - un peintre rescapé du silence. Etude, monographique Saggi e ricerche, Venezia 1967, s. 1-21 i 157-

- 173. 7) *Malarstwo Quattrocenta*, Warszawa 1972, ss. 130. 8) P.P. Rubens, Warszawa 1975, ss.112. 9) Botticelli, Berlin 1974, ss. 48. 10) Vasari i jego dzieje sztuk rysunku. Uwagi nad genezą nowożytnej biografiki artystycznej, Toruń 1972, ss. 216 (wyd. UMK). 11) Vasari i nowożytna historiografia sztuki, Wrocław-Warszawa-Gdańsk 1975, ss. 360. 12) O rozpoznawaniu i wartościowaniu obrazów. Poglądy siedemnastowiecznych pisarzy i amatorów sztuki, Toruń 1975, ss. 196 (wyd. UMK). 13) *Il monumento a Tiziano nei Frari: la tragedia della sepoltura*, w: *Atti del Convegno Internazionale nel quattro centenario della morte di Tiziano*, Venezia 1977, ss. 50. 14) *La prima mostra dell'Accademia del Disegno a Firenze*, w: *Le Prospettive*, 1977 (w druku). 15) Władysław IV jako *artis pictoriae amator*. Uwagi na marginesie obrazów Willema van Haechta i Jana Brueghla Mł., *W hołdzie Rubensowi*, Warszawa 1978 (w druku). 16) *Galerie malarstwa w Europie środkowej w XVIII w.*, *Zeszyty Naukowe Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK*, Toruń 1978 (w druku). 17) *Sztuka Europy Północnej od 1450 do 1550*, *Rocznik Toruński*, t. 6: 1977. b) *R o z p r a w y n a u k o w e*: 18) *Rola kanonu w sztuce wczesnego i dojrzałego renesansu*, *Studia Estetyczne*, 4: 1967, s. 11-24. 19) *Dedal i Ikar - dwie humanistyczne postawy moralne*, *Estetyka*, 3: 1968, s.97-114. 20) *Portrait d'un amateur d'art de la Renaissance*, *Arte Veneta*, 22: 1968, s. 20-35. 21) *Wirtuoz i ikonolog. Zagadnienie historii w sztuce manieryzmu*, *Treści dzieła sztuki, Materiały z Sesji SHS w Gdańsku 1966*, Warszawa 1968, s. 137-151. 22) *Vir melancholicus. Z dziejów renesansowego obrazowania geniusza*, *Folia Universitaria Cracoviensia*, 1968, s. 34-51. 23) *Tycjan - Nowy Apelles. O roli antycznego mitu w sztuce renesansu*, *Rocznik Historii Sztuki PAN*, 8: 1969, s. 47-68. 24) *L'Idée de la première et la seconde édition des Vies de Vasari*, w: *Atti del Convegno Internazionale nel quattro centenario della morte del Vasari*, Florencja 1976, s. 1-26. 25) *Gli artisti e il pubblico a Firenze nella seconda metà del Cinquecento*, *Paragone*, 327, 1977, s. 3-24. 26) *Le polemiche intorno al Battistero fiorentino nel Cinquecento: le loro premesse e il loro significato*, *Filippo Brunelleschi*, *Atti del Convegno Internazionale degli studi del Brunelleschi*, Firenze 1978 (w druku). 27) *La construction de la*

- Tour de Babel par Brueghel le Vieux. Genese d'un symbole d'urbanisme, Bulletin du Musée National de Varsovie, 5: 1964, s. 112-121. 28) Historycy florenccy z połowy XVI w. o sztuce w Europie północnej i Polsce, Ars Una, Księga pamiątkowa ku czci prof. Guido Chmurnyńskiego, Poznań 1976, s. 89-96. c) D r o b n e a r t y k u ł y : 29) A propos de quelques dessins de Parentino pour le couvent de Santa Giustina à Padoue, Arte Veneta, 17: 1963, s. 21-26. 30) Le cartellino: origine et avatars d'une etiquette, Pantheon 21: 1963, s. 278-283. 31) Autour d'une oeuvre perdue de Giovanni Bellini, Bulletin du Musée National de Varsovie, 5: 1964, s. 39-45. 32) Babilonica gdańskie. Problemy atrybucji i interpretacji, Biuletyn Historii Sztuki, 27: 1965, s. 24-36. 33) Motyw Wenus klasycznej w sztuce średniowiecznej, Średniowiecze - Studia o Kulturze, 3: 1966, s. 7-18. 34) La maison idéale selon Alberti, Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae, 13: 1967, s. 13-16. 35) Vanitas romana: z historii przedstawiania św. Hieronima na tle ruin, Meander, 22: 1967, s. 45-56. 36) Św. Hieronim a renesansowy ideał natury, Sprawozdania z posiedzeń Komisji Oddz.PAN w Krakowie, 1966, s. 156-161. 37) Giulio Mancini - XVII-wieczny teoretyk ekspozycji sztuki, Muzealnictwo 1969, s. 29-35. 38) Mariae Himmelfahrt von Sebastiano Ricci für die Karlskirche in Wien. Der Weg von der Konzeption zur Verwirklichung seines Themas, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, 24: 1971, s.101-106. d) R e c e n z j e : 39) Szalony Weekend (rec. z wystawy fowistów w Galerii Charpentier w Paryżu), Przegląd Artystyczny, 1962. 40) Aspect monumental de l'art de Mantegna, L'Information d'histoire de l'art, 1962, s. 30-35. 41) Autour de Carpaccio, ibid., s. 164-168. 42) Nowoczesne budynki i wystawiennictwo muzealne (R. Aloj, Musei, Architettura, Tecnica, Milano 1962), Muzealnictwo 14: 1967, s. 144-145. 43) Debiut wątpliwości (wystawa malarstwa J. Narzyńskiego), Przegląd Artystyczny, 1966, nr 29, s. 48-49. 44) Martwa natura Ewy Schwartz, ibid., s. 68. 45) Wojtkiewicz i sztuka nowa (rec. książki W. Juszczyka), ibid., 1966, nr 30, s. 58-59. 46) Porcja koloru (wystawa E. Jacobsena), ibid., 1966, nr 31, s. 11-13. 47) Leszek Rózga (wystawa grafiki w Zachęcie), ibid., 1968, nr 31, s. 47-49. 48) "Złoty widnokrag" M. Walickiego, ibid., s. 57-58. 49)

Dominik: Elokwencja i medytacja (wystawa malarstwa), *ibid.*, 1966, s. 25-28. 50) Hasior i Kościelecki (wystawa malarstwa), *ibid.*, s. 49. 51) Wystawa Tymona Niesiołowskiego, *ibid.*, 1967, s. 15-18. 52) O sztuce romantycznej (rec. książki J. Starzyńskiego, O romantycznej syntezie sztuk), *ibid.*, s. 52-54. 53) Wystawa malarstwa weneckiego, *ibid.*, 1968, s. 8-18. 54) O roli historii sztuki wśród dyscyplin humanistycznych (rec. książki J. Białostockiego, Sztuka i myśl humanistyczna, Warszawa 1966), *Miesięcznik Literacki*, 1968. 55) O estetyce Ficino (rec. z książki A. Kuczyńskiej, *Filozofia i teoria piękna Marsilia Ficino*, Warszawa 1970), *Studia estetyczne* 1970. 56) Żart i szubienica (rec. ze sztuki Brechta "Dobry wojak Szwejk"), *Sygnaty*, Wrocław 1956. 57) Salon wystawowy Po prostu, Pomorze 1956. e) U d z i a ł w s e s j a c h n a u k o w y c h k r a j o w y c h i z a g r a n i c z n y c h : 58) *Les problèmes du gothique et la Renaissance dans l'art de l'Europe Centrale*, Budapest 4-8 maj 1965, referat: *La maison idéale selon Alberti* (druk w *Aktach*). 59) *Convegno all'occasione della mostra Pittura veneziana XV-XVI-XVII secolo*, Muzeum Narodowe w Warszawie, 15 III 1968, referat: *Quelques remarques au sujet du tableau de Paris Bordone du Musée National de Varsovie*. 60) *Gotyki i klasycyzm. Sesja SHS*, Poznań 1965, referat: *Akt klasycyzm w sztuce średniowiecznej* (druk. w: *BHS*, 1966, s. 67-89). 61) *Problematyka treści w dziele sztuki*, *Sesja SHS*, Gdańsk 1966, referat: *Wirtuoz i ikonolog* (druk w: *Materiały z Sesji...*, Warszawa 1968, s. 137-151). 62) *Il Vasari artista e storiografo*, *Convegno internazionale per il IV Centenario della morte del Vasari*, Arezzo-Firenze 1974, referat: *L'Idée de l'histoire dans la première et la seconde édition des Vies de Vasari* (publ. *Atti*, Firenze 1976, s. 1-26). 63) *Tiziano e Venezia. Convegno internazionale per il IV Centenario della morte di Tiziano*, Venezia 1976, referat: *La tragedia della sepoltura...* (w druku). 64) *Brunelleschi, fra tradizione e rinovazione*, *Convegno Internazion. per il Centenario del Brunelleschi*, referat: *Le polemiche intorno al Battistero fiorentino nel Cinquecento: le loro premesse e il loro significato* (w druku).

OSOWSKA DANUTA: Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 196,
J. 12, z. 1, s. 45-

ZAPISKI HISTORYCZNE

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1977

SPRAWOZDANIA TNT

Nr 29 (za okres 1 I 1975 - 31 XII 1975), Toruń 1977, s. 90,
zł 18,-

FONTES

- ✓ Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789, cz. 3:
Województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie, wyd. A. Tomczak przy współpracy Z. Kędzierskiej, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 247, zł 57,-

ROCZNIKI

- ✓ DYGDALA JERZY: Polityka Torunia wobec władz Rzeczypospolitej w latach 1764-1772, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 212, R. 78, z. 2, zł 50,-
- ✓ WRÓBLEWSKA ELWIRA: Satyra polityczna Wielkiej Emigracji, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 172, R. 78, z. 3, zł 45,-

STUDIA IURIDICA

- ✓ PUŁŁO ANDRZEJ: Podział władzy między federacją a stanami w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 174, t. 14, z. 3, zł 42,-

- ✓ OSOWSKA DANUTA: Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 196, t. 15, z. 1, zł 45,-

ZAPISKI HISTORYCZNE

- Tom 42, z. 1, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 181, zł 30,-
 Tom 42, z. 2, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 199, zł 30,-
 Tom 42, z. 3, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 190, zł 30,-
 Tom 42, z. 4, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 206, zł 30,-

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio C (geographia et geologia)

- ✓ FALKOWSKI JAN: Struktura przestrzenna rolnictwa miasta i strefy podmiejskiej Torunia, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 152, vol. 9, nr 1, zł 40,-

Sectio G (physiologia)

- ✓ SADOWSKA-SZCZEPAŃSKA EWA: Fizjologiczne mechanizmy tłumiące pragnienie i wzmagające wydzielanie wazopresyny w hipertermii, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 70, vol. 3, nr 6, zł 20,-

PRACE POPULARNONAUKOWE

Zabytki Polski Północnej

- ✓ CHUDZIAKOWA JADWIGA, CZACHAROWSKI ANTONI: Opactwo benedyktynów w Mogilnie, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 94, nr 3(31), zł 12,-

WYDAWNICTWA JUBILEUSZOWE

- ✓ Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875-1975, t. 1, pod red. M. Biskupa, Toruń 1977, s. 284, zł 60,-



T28 11-00-793/78 600053

- ✓ USCOWSKA DANUTA: Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 196, t. 15, z. 1, str. 15,-

ZAPISKI HISTORYCZNE

- Tom 42, z. 1, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 181, str. 30,-
 Tom 42, z. 2, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 199, str. 30,-
 Tom 42, z. 3, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 190, str. 30,-
 Tom 42, z. 4, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 206, str. 30,-

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Seccio C (geographia et geologia)

- ✓ FALKOWSKI JANI: Struktura przestrzenna rolnictwa miasta i strefy podmiejskiej Torunia, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 152, vol. 9, nr 1, str. 40,-

Seccio G (physiologia)

- ✓ SADOWSKA-SZCZEPAŃSKA EWA: Fizjologiczne mechanizmy regulujące pragnienie i wzmagające wydzielanie wazopresyny w hipotalamie, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 70, vol. 3, nr 6, str. 70,-

PRACE POPULARNONAUKOWE

Zabytki Polski Pomocnej

- ✓ CHUDZIAKOWA JADWIGA, CZACHAROWSKI ANTONI: Opacstwo benzodiyndów w Moginie, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 94, nr 3(31), str. 12,-

WYDAWNICTWA JUBILEUSZOWE

- ✓ Dzieje Uniwersytetu Państwowego w Toruniu 1875-1975, t. 1, pod red. M. Biskupa, Toruń 1977, s. 284, str. 60,-

